

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

Diplomová práce

Bc. Martina Všeticková

Neúplná a problémová rodina v intencionální literatuře pro děti a mládež -
Didaktická interpretace

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených zdrojů a literatury.

V Olomouci dne

Martina Všetická

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce Mgr. Janě Sladové, PhD., za odborné rady a vedení při zpracování závěrečné práce.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Martina Všetická
Katedra:	Český jazyk a literatura
Vedoucí práce:	Mgr. Jana Sladová, PhD.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Neúplná rodina v intencionální literatuře pro děti a mládež
Název v angličtině:	Incomplete and problematic family in the intentional literature for children and youths
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá neúplnou rodinou v dětské literatuře a jejím didaktickým zpracování. Je rozdělena na dvě části, teoretický oddíl se zabývá rodinou z hlediska sociologie, popisuje jej typy a hlavní funkce. Podstatnou kapitolou tvoří popis krizí, které rodinu ohrožují. Praktická část se věnuje zpracování jednotlivých textů do konkrétních čtenářských lekcí, které jsou podrobně rozepsány do vyučovacích jednotek. Ty jsou opatřeny komentářem s variantou úkolů nebo možným úskalím. Práci uzavírají použité zdroje a literatura.
Klíčová slova:	Rodina, sociologie, týrání, mladiství, přátelství, intencionální literatura, Procházková, Fišarová, Williams
Anotace v angličtině:	The topic of the diploma thesis is an imperfect family in children's literature and its didactic conceptualization. The thesis consists of two sections. The theoretical part introduces the family from the sociological point of view and describes types and main features. A key chapter is a description of crises that threaten the family. Practical part focuses on the creation of reading lessons from chosen book passages. Each lesson is described in detail and is comprised of particular teaching units. These are provided with commentary on the variety of tasks or possible pitfalls. The work concludes the sources and literature.
Klíčová slova v angličtině:	Family, sociology, abuse, adolescence, friendship, intentional literature, Prochazkova, Fišarová, Williams

Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	98 stran
Jazyk práce:	Český

Obsah

Úvod	1
1 Rodina a její vliv na život dítěte.....	2
1.1 Definice rodiny.....	3
1.2 Hlavní funkce rodiny.....	4
1.3 Úplná a neúplná rodina.....	5
1.4 Vlastní a nevlastní rodina	5
1.5 Rodina funkční, problémová, dysfunkční a afunkční.....	6
2 Krize současné rodiny.....	8
2.1 Rozvod.....	8
2.2 Nový partner v rodině.....	10
2.3 Týrané dítě.....	10
2.4 Týraná nebo zneužívaná žena.....	11
2.5 Ztráta rodiče úmrtím.....	12
2.6 Dítě s postižením.....	13
2.6.1 Vážné opoždění duševního vývoje.....	13
2.6.2 Lehké opoždění duševního vývoje.....	14
3 Praktická část – Návrh didaktické interpretace	15
3.1 Uzly a pomeranče	19
3.1.1 Profil autora.....	19
3.1.2 Rozbor.....	20
3.1.3 Obsah	21
3.1.4 Návrh projektu: Uzly a pomeranče	24
3.1.4.1 Návrh hodiny č. 1	25
3.1.4.2 Návrh hodiny č. 2	27
3.1.4.3 Návrh hodiny č. 3	29
3.1.4.4 Návrh hodiny č. 4	32
3.1.4.5 Ukázky pracovních listů	33
3.2 Projekt Nikolina cesta	37
3.2.1 Profil autora.....	37
3.2.2 Rozbor.....	37
3.2.3 Obsah	39
3.2.4 Návrh projektu: Nikolina cesta	42

3.2.4.1	Návrh hodiny č. 1	43
3.2.4.2	Návrh hodiny č. 2	45
3.2.4.3	Návrh hodiny č.3	47
3.2.4.4	Návrh hodiny č.4	49
3.2.4.5	Návrh hodiny č. 5	50
3.3	Luke a Jon	53
3.3.1	Profil autora.....	53
3.3.2	Rozbor.....	53
3.3.3	Obsah	55
3.3.4	Návrh projektu: Luke a Jon.....	57
3.3.4.1	Návrh hodiny č. 1	58
3.3.4.2	Návrh hodiny č. 2	60
3.3.4.3	Návrh hodiny č. 3	61
Závěr	.....	64
Zdroje a prameny	.....	66
Přílohy	.....	68

Úvod

Cílem závěrečné diplomové práce je představit didaktickou interpretaci třech vybraných textů intencionální literatury pro děti a mládež a vytvořit návrhy čtenářských lekcí, se kterými mohou pracovat učitelé českého jazyka ve svých hodinách. Práce je navržena tak, aby učitel, který doposud nemá s dílnou čtení nebo čtenářskými lekcemi zkušenosti, obdržel veškeré informace, které pro uskutečnění výukové jednotky potřebuje.

Práce je rozdělena na dvě části. Teoretický oddíl se věnuje sociologickému pojetí rodiny a její důležitosti v životě dítěte. Zaměřuje se na definici rodiny, její typy a hlavní funkce. Následující kapitola se věnuje krizím, které v moderní době ohrožují zdravý vývoj rodiny a zamezují tak jejímu adekvátnímu působení na jedince. Tato část vychází z odborné vědecké literatury.

Praktickou část uvádějí všeobecné informace, které jsou shodné pro všechny projekty. Úsek se dělí na tři velké kapitoly. Ty obsahují krátký popis knihy, její obsah, profilaci autora a krátkou interpretaci díla. Jednotlivé podkapitoly se věnují konkrétním návrhům (lekcím) vystavených na ukázkách. Úkoly jsou navrženy tak, aby plně rozvíjely čtenářskou dovednost, kritické myšlení, samostatnost i práci ve skupině. Pod každou lekcí je zaznamenám komentář, případná úskalí a varianty některých úkolů.

Celý dokument uzavírá podrobný rozpis použitých zdrojů a literatury a přílohy. Jako inspirace k výběru tématu z oblastí didaktiky a intencionální literatury sloužila zkušenost ze školních praxí a zahraniční stáže. Výsledkem mnoha náslechnů a rozhovorů s učiteli bylo zjištění, že mnozí z nich stále učí literaturu jen pomocí klasických čítanek. Navíc valná většina pedagogů nemá v oblasti moderní didaktiky a navazují intencionální literatury patřičné vzdělání.

Práce se věnuje třem knihám: Nikolína cesta, Uzly a pomeranče, Luke a Jon. Všechna díla se věnují mladým lidem, lásce, přátelství a hlavně rodině. Hlavní hrdinové prožívají mnohé zkoušky, musí učinit spoustu důležitých rozhodnutí, na kterých je staven jejich další osud. Učitel literatury by měl do výuky literární výchovy zařazovat právě tato díla, neboť životní příběhy hrdinů mohou být natolik reálné a skutečné, dítě by v nich mohlo nalézt možnost řešení svého problému.

1 Rodina a její vliv na život dítěte

První kapitola teoretické práce se bude zabývat rodinou, konkrétně její důležitostí v životě dítěte a při jeho formování do moderní společnosti. Dále autor objasní definici, druhy rodiny a její různé funkce. Blíže prozkoumá úplnou a neúplnou, doplněnou a problémovou rodinu. V poslední části se zaměří na funkčnost rodiny a její druhy.

Rodina je prvním a nejdůležitějším prostředím, do kterého dítě ihned po narození přichází. Rodina poskytuje všem svým členům domov, ve kterém člověk odkládá své společenské role a stává se přirozeným. Nachází se zde vysoká míra otevřenosti a sdílení. Rodina by měla pomáhat zpracovávat všechny druhy radosti a traumat, které členy mohou potkat. V případě tělesné či duševní poruchy by měla zmobilizovat všechny své síly a poskytnout členovi oporu a všemi dostupnými prostředky usilovat o jeho návrat do původního stavu.¹ V ideálním případě rodina poskytuje svým členům pocit bezpečnosti a neklade si žádné podmínky.

Rodina tvoří základ pro proces socializace dítěte. To přejímá veškeré normy, zaujímá postoje a role, učí se zodpovědnosti, etice, díky ostatním členům si vytváří první sociální role. Fungování tohoto společenství závisí ve velké míře na rodičích, jejich charakteru a osobnosti. Selhání jednoho nebo obou partnerů může narušit či rozvrátit celé rodinné soužití. Nedostatečná péče, nezáměr rodičů, ztráta pocitu bezpečí a jistoty mohou u dítěte způsobit vážné narušení jeho vývoje.² Neznáme způsob a ani historie nám nikdy neposkytla lepší systém toho, jak rozmnožovat a následně vychovat potomstvo, než je rodina.

Rodina má ve vztahu k výchově dítěte zásadní význam, proto je třeba, aby byla podporována ze strany celé společnosti. protože plní řadu funkcí nezastupitelných jinými formami společenské struktury.³ Historie rodiny prošla velkým vývojem. V dnešní době se stabilizovala a mezi nejčastější současné trendy patří malá dvougenerační rodina. V naší společnosti se vyskytuje i rodina neúplná, které se bude tento text věnovat později.

---

¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8085850249., s. 12

² BUREŠOVÁ, Pavla, POLÁCHOVÁ VAŠŤATKOVÁ, Jana a Pavla VYHNÁLKOVÁ, ed. *Rodina a náhradní rodinná péče*. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 9788074090134., s. 7

³ BUREŠOVÁ, Pavla, POLÁCHOVÁ VAŠŤATKOVÁ, Jana a Pavla VYHNÁLKOVÁ, ed. *Rodina a náhradní rodinná péče*. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 9788074090134., s. 8

1.1 Definice rodiny

Neexistuje jednotná definice rodiny. Literatura nám poskytuje různé množství definic z odlišných úhlů pohledu (role, komunikace, procesu socializace a individualizace apod.).

„Rodinou se rozumí společenství lidí, svazek dvou rovnoprávných partnerů, malá sociální skupina či buňka, společenská jednotka, která vzniká na základě manželského a pokrevního svazku a představuje komplex specifických vztahů mezi mužem a ženou, mezi rodiči a dětmi, rodinou a společností.“⁴

Velký psychologický slovník rodinu definuje jako „společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí.“⁵

Sociologický slovník podává definici rodiny takto:

„obecně původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je zakládajícím článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.“⁶

Radomír Havlík ve své knize Sociologie výchovy a školy uvádí, že „rodina je základním činitelem demografického vývoje, sociální struktury, ekonomické i kulturní“ To podle něj podtrhuje tezi, „že rodina je nejen skupinou, ale i institucí, zajišťuje kontinuitní i diskontinuitní společenské procesy, zabezpečuje pro rodinu i společnosti nejzákladnější funkce, zprostředkuje je mezi individui a společností.“⁷ Rodina není jen pouhé uskupení lidí se společnou genetickou informací, ale je důležitou institucí, která po všech stránkách ovlivňuje a řídí celý život jedince.

---

⁴ LINHART J., Petrusek, M., Vodáková, A., Maříková, Hana. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5.

⁵ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. s 504. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.

⁶ 940, Velký sociologický slovník Praha 1996

⁷ HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0042-0. s. 67-68

1.2 Hlavní funkce rodiny

Rodina zajišťuje mnoho funkcí-rodice zabezpečují své potomky, starají se o jejich zdraví, působí na jejich plnohodnotný fyzický a morální vývoj. Rozdělením funkcí rodiny se zabývá řada autorů. Mezi jejich tříděním se nevyskytují žádné velké odchylky. Kvantitativní a kvalitativní naplnění těchto funkcí je závislé na společenských podmínkách a na rodinné struktuře.⁸ Funkce rodiny je ovlivněná politickou a kulturní dobou, jež vytvářejí životní styl, ve kterém se promítá životní rytmus rodiny. Dále ji formují sociální vztahy rodiny, její složení, věk, velikost, vzdělání a orientace zájmů všech členů rodiny.

Standardně má rodina funkci biologicko-erotickou, ekonomicko-zabezpečovací, emocionální a výchovnou. Úkol funkce biologicko-erotické nebo také reprodukční spočívá v zajištění pokračování lidského rodu a v poskytnutí optimálních podmínek pro zdravý biologický vývoj potomstva. Ekonomicko-zabezpečovací funkce „prezentuje podíl jednotlivých členů rodiny ve výrobním procesu ve společnosti, týká se také zajišťování hmotných podmínek a potřeb členů rodiny.“⁹ Tato funkce se netýká jen zabezpečování dítěte ze strany rodiče, ale i zaopatření rodičů ze strany dítěte v době, kdy se již rodič není schopen o sebe postarat sám. Důležitou roli hraje funkce emocionální. Na svém významu získává především v posledních několika desetiletích, kdy odborníci dokazují, že rodina na rozdíl od dřívějších časů neplní jen funkci hospodářící domácnosti.¹⁰ Postupně se rodina změnila na vztah plný sympatie a lásky. Emocionální funkce se tedy zakládá na citových vztazích mezi jednotlivými členy rodiny. Ideální rodina poskytuje vzájemnou důvěru, lásku, bezpečí, optimismus a radost. Funkce výchovná se zabývá záměrným, dlouhodobým působením na členy rodiny, zejména děti v oblasti individuálních a společenských potřeb tak, že dochází k jejich pozitivnímu formování a průběžném plnohodnotném zapojení do společnosti.

---

⁸ GRECMANOVÁ, Helena. *Obecná pedagogika*. Olomouc: Hanex, 1998. Edukace (Hanex). ISBN 80-85783-24-x. , s. 11

⁹ KANTOROVÁ, Jana a Helena GRECMANOVÁ. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky II*. Olomouc: Hanex, 2008. Vzdělávání. ISBN 978-80-7409-024-0. str. 29

¹⁰ HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0042-0, s. 70

1.3 Úplná a neúplná rodina

Rodina je fungující jednotka, která funguje v neustálé interakci s okolním světem. Rodinu malou, úplnou (nukleární) tvoří rodiče (matka, otec) a dítě (děti). Jedná se o nejčastější typ rodiny. V ideálním případě probíhají všechny funkce rodiny, je naplněn stav plný lásky a porozumění. I úplná rodina může vykazovat znaky dysfunkce. Fyzická přítomnost obou rodičů ještě nezaručuje plnohodnotný vývoj dítěte. Neúplnou rodinu tvoří jeden z rodičů a dítě/děti. Druhý rodič chybí z důvodu smrti, rozvodu. Mezi faktory celkového vlivu situace na vývoj dítěte patří: jak dlouho rodič chybí, za jaké podmínky je ryč, jakým způsobem je nahrazován, jakou osobností byl rodič, sociální zázemí.¹¹ I když se s neúplnou rodinou můžeme potkat v různých stádiích historického vývoje rodiny, nejčastěji se objevuje právě v dnešní době vlivem zvýšeného počtu výskytu rozvodů. Statistika ukazuje, že soud pak ve svém rozhodnutí často svěří péči o dítě do rukou matky, což je způsobeno například pracovní zaneprázdněností otců.¹²

Doplňená rodina

V doplněné rodině se nacházejí jeden rodič a biologické dítě/děti a rodič nevlastní (nastat může samozřejmě i situace, kdy se po rozvodu dají znovu dohromady rodiče). To znamená zásah do celého rodinného systému. Problémem nový partner v rodině se budeme zabývat později.

1.4 Vlastní a nevlastní rodina

Vlastní rodinu tvoří rodiče pokrevně spojeni s dětmi. Pro celkový vývoj dítěte nemá tato skutečnost téměř žádný význam.

„Dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají, a že mu vůbec nezáleží na tom, zdali na to mají potvrzení z porodnice.“¹³

---

¹¹ GRECMANOVÁ, Helena. *Obecná pedagogika*. Olomouc: Hanex, 1998. Edukace (Hanex). ISBN 80-85783-24-x., s.26

¹² GRECMANOVÁ, Helena. *Obecná pedagogika*. Olomouc: Hanex, 1998. Edukace (Hanex). ISBN 80-85783-24-x. II, s.26

¹³ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 8085282836.s 21

Rodinu nevlastní tvoří děti rodiče, kteří nejsou s potomky pokrevně spřízněni. Mohlo se tak stát z důvodů náhlého úmrtí rodičů, úmrtí z důvodu nemoci, ale z důvodu, že se rodiče nechtějí starat nebo o potomky pečují nedostatečně. Dítě může být svěřeno do péče širší rodiny, například prarodičům nebo sourozencům rodičů. Pokud nemá příbuzné, může být svěřeno do pěstounské péče. Dítě v tom případě neztrácí příjmení, stát mu finančně přispívá a vlastní rodiče neztrácí veškerá práva i povinnosti. Biologicky nevlastní rodiče mohou také dítě adoptovat.¹⁴ V tomto případě nabývají veškerá práva a povinnosti jako rodiče vlastní.

1.5 Rodina funkční, problémová, dysfunkční a afunkční.

Jak jsme již zmínili, rodina funkční je taková, pokud je plná lásky, porozumění a celkově plní všechny své funkce: jak uvádí Jana Kantorová ve Vybraných kapitolách z obecné pedagogiky II, „*rodinné fungování je jev složitý, avšak dají se vytipovat tři základní principy: soudržnost, adaptibilitu a komunikaci.*“¹⁵ Soudržnost souvisí s intimitou a pocitem sounáležitosti svých členů. Zároveň však musí být naplněna přiměřená autonomie a svoboda. Adaptibilita znamená schopnost se přizpůsobit se nepříznivé situaci a žít v náročných podmínkách. Jedinec dokáže pružně reagovat na jakoukoliv zátěžovou situaci. Komunikace je klíčová pro celkové fungování systému. Její porušení může znamenat negativní vlivy a dopady rizik a stresů na celou rodinu.¹⁶

V problémové rodině se vyskytují závažné poruchy jedné nebo několika funkcí. Vývoj dítěte či rodinný systém ale stále ještě neohrožují. Rodina je tyto problémy schopna řešit vlastními silami, případně je eliminovat díky pomoci někoho zvenčí, například rodinného terapeuta. Mezi nejčastější příčiny vzniku problému patří nezralost rodičů, přetíženost rodiny, ambiciózní rodiče, autoritářská nebo liberální výchova. V rodině dysfunkční dochází k narušení jedné nebo více funkcí rodiny, vztahy mezi členy bývají nefunkční, příslušníci si nedokáží být blízcí, celkově selhává komunikace.¹⁷ Rodina může být špatně materiálně zabezpečena.

---

¹⁴ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 8085282836.s 22

¹⁵ KANTOROVÁ, Jana a Helena GRECMANOVÁ. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky II*. Olomouc: Hanex, 2008. Vzdělávání. ISBN 978-80-7409-024-0, s 25

¹⁶ KANTOROVÁ, Jana a Helena GRECMANOVÁ. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky II*. Olomouc: Hanex, 2008. Vzdělávání. ISBN 978-80-7409-024-0, 26

¹⁷ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5., s.504

Společenství již není schopno vyřešit problémy samostatně a musí být zajištěn zásah ze strany třetí osoby, nejčastěji z odboru sociálně – právní ochrany dětí. V rodině a funkční selhávají všechny vztahy, již není zajištěna výchova dítěte a ani jedna z funkcí rodiny není plněna. Ve velké míře se vyskytuje alkoholismus, narkomanie, zneužívání a týrání členů rodiny. Výjimkou není ani trestná činnost. ¹⁸V tomto typu rodinu může dojít k úplnému rozkladu. Mezi nejčastější problémy patří neřešené problémů, chybějící intimita, žádné hranice nebo vzájemné obviňování.

---

¹⁸ BUČKOVÁ, Marta. *Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi* [online]. Olomouc, 2010 [cit. 2017-05-23]. Bakalářská práce. UPOL.

2 Krize současné rodiny

V této kapitole se autor zaměří na několik možností, které mohou ohrožovat zdravou rodinu a její členy. Společnost se neustále mění a změny nastávají ve sféře ekonomické, politické, zdravotní, sociální, ale i oblasti patologických závislostí, školství, náboženství. Migrace ovlivňují běžný život lidí a následně i jejich rodin. Tyto efekty nemusí na rodinu působit vždy pozitivním způsobem. Sociologové se obávají, že v budoucnosti tak může dojít ke změně hlavních funkcí rodiny a celkově se může změnit její podstata nebo může dojít dokonce i k jejímu zániku.

Odborníci označují současnou rodinu jako rodinu v krizi. Nejčastěji upozorňují na trend zániku rodinných domácností, tedy domácností, ve kterých žije heterosexuální pár (bez ohledu na existenci manželství). Následkem toho vzrůstá počet samostatně žijících jedinců. Dalšími problémy jsou zvýšený počet rozvodů, menší porodnost, vzrůstající počet násilí v rodině, odkládání mateřství.

2.1 Rozvod

Již v období první republiky byla rozvodovost na našem území relativně vysoká. V období druhé světové války do poloviny šedesátých let počet stagnoval, následně se prudce zvýšil. V roce 1969 poprvé překročil absolutní počet rozvodů 20 tisíc a v roce 1984 poprvé převýšil hranici 30 tisíc. Od počátku šedesátých do počátku devadesátých let se ukazatele rozvodovosti zvýšily téměř na trojnásobek.¹⁹ V současné době končí rozvodem každé druhé manželství a podíl rozvádějících se manželství, ve kterých jsou přítomny děti, se pohybuje okolo 60% hranice. Rozvod tedy zasáhne nejméně 25 000 dětí ročně.

Rozvod má stránku ekonomickou, právní, rodičovskou, psychickou a sociální. Zejména poslední tři položky bývají tou největší zátěží. Odborníci uvádějí, že rodina bývá stabilizována v intervalu za dva až šest let a statistiky uvádějí, že ještě 6 let po rozvodu se pětina mužů a třetina žen s rozvodem nevyrovnala.²⁰

---

¹⁹ Historie. *Demografie* [online]. Praha [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_rozvodhistorie

²⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8085850249., s. 106

Autoři knihy *Děti, rodina a stres* uvádějí, že „rozvod má četné rozporuplné charakteristiky, protože může být považován za určité základní společenské sankční opatření, které má zamezit nesouladu a těžkým konfliktům mezi manželi, má skončit problematické soužití a umožnit další životní perspektivy.“²¹

Ne vždy se objeví v nastolených změnách pozitivní změny. Může docházet k frustraci a stresu v době po rozvodu. Právnícká praxe ukazuje, že v naprosté většině případů pokračuje vlna stresu, která se projevuje v dalších soudních řízeních o výživném, styku s dítětem a podobně. Ač rodiče nechtějí, dítě je vystaveno psychické zátěži, jejíž důsledky často nezpozorují ani blízcí rodinní příslušníci. Často se totiž mohou vyskytnout s odstupem několika let. Dítě bývá frustrováno, má-li se rozhodnout, u koho chce zůstat, mnohdy bývá předmětem zkoumání soudních znalců. Nejčastějším ukazatelem špatného psychického stavu dítěte je školní prospěch-naprosto chybná interpretace stavu dítěte. Dítě prožívá hluboký stres a napětí, které vedou ke zhoršení koncentrace. Prohlubuje se mu tak okruh utrpení, neboť bývá za špatné známky často trestáno. U chlapců může být zhoršení známek doprovázeno agresivitou, u dívek naopak vtažením se do sebe. Následkem rozvodu bývá narušení zázemí dítěte, zhoršení vztahů všech členů širší rodiny. Nezřídka může nastat i přehnaná závislost rodiče na dítěti či materiálním podplácení dítěte v podobně různě drahých dárků ze strany jednoho z rodičů. U dítěte se mohou projevit problémy v období mladé dospělosti. Průzkumy ukazují, že mladí lidé z rozvedených rodin často zakládají brzy rodinu, aby si vynahradili pocit osamělosti ze svého dětství.²² Základem tedy je, aby si rodiče uvědomili, že

*„by si nadále měli zachovat vědomí svého rodičovství, tj. že i po rozvodu mají oba dva k dítěti určité povinnosti a že po rozvodu jsou oba zodpovědní za řádnou výchovu svého dítěte, tedy že ani ten z rodičů, který nemá dítě ve své vlastní péči, není vyňat ze zákonné odpovědnosti k dítěti.“*²³

---

²¹ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres: vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. Praha: Galén, 1994. ISBN 808582406x, str. 19

²² MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres: vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. Praha: Galén, 1994. ISBN 808582406x, str. 1

²³ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 8024703327.s. 47

2.2 Nový partner v rodině

Příchod nového člověka znamená významný zásah do rodinného systému. Může docházet k celé řadě změn, například k vytváření nových vztahových koalic²⁴, přichází též změna v podobě nových zvyků či tradic. Potomci se nyní mohou cítit ohroženi ze strany nového partnera, mohou nabýt pocitu, že partner je nyní pro rodiče přednější, vidí v něm hrozbu, citovou konkurenci, jejímž následkem bývá nabourání vztahů celé rodiny.

Ve výzkumech se pravidelně ukazuje fakt, že „zvláště matky po seznámení s novým partnerem mají velký sklon přeceňovat kladné projevy svého dítěte ve vztahu k novému partnerovi a přehlížet projevy negativní.“²⁵ Psychologové uvádějí, že nového partnera přijmou mnohem lépe děti mladšího věku než pubescenti, největší problémy se pak vyskytují u dětí kolem 13 až 15 roku. U celé interakce hraje také roli vztah matky k partnerovi, vztah matky k dětem, její povahové vlastnosti, stejně tak osobnost nového partnera. Důležitou skutečností je i povaha ztráty otce/bývalého partnera a vztah k němu.

Horší situace nastane, pokud nastavení nových vztahů neproběhne v pozitivní směru. Pokud matka zcela ztratí prvního partnera a otce svých dětí (partner zemře), a ona se se situací nedokáže samostatně po psychické stránce vyrovnat, vybere si nového společníka jen z důvodu nechtěné osamělosti, k nahrazení citové ztráty. Takový muž nemusí být spolehlivý, žena si jej po velmi krátké známosti přivede domů, aniž by řešila je ekonomickou situaci, sociální zázemí, a vztah dětem. Tyto faktory ovlivňují i tvoření všech nových vztahů, určení rolí a řešení krizových situací.

2.3 Týrané dítě

Jakákoliv forma týrání a zneužívání dítěte je sama o sobě prototypem psychického stresu či nepřiměřené zátěže. Tento jev je znám jako syndrom CAN, neboli „*společenský jev jehož podstatou je vědomá či nevědomá aktivita, již se dopouští rodič nebo jiná osoba a jenž je v dané společnosti nepřijatelná, a poškozuje tělesně i duševně společenský stav a vývoj dítěte,*

---

²⁴ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 8024703327. s. 53

²⁵ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 8024703327., s. 56

popřípadě způsobí jeho smrt.“²⁶ Podstata týrání je tedy nesoustředí jen na fyzické poškozování, ale i na psychickou stránku dítěte. Týrání je tedy každá přímá aktivita, jako útok, násilí, bití, ale i aktivita nepřímá, jako zanedbávání dítěte, nedostatek péče, ponižování, zanedbávání školní povinné docházky.

Někteří dospělí mají k činům násilí blíže než jiná skupina. Výzkumy ukazují na některé společné znaky těchto lidí. Patří mezi ně například závislost na alkoholu, stres a stresové situace (nezaměstnanost, smrt blízké osoby), psychické onemocnění, zvláštní životní styl (stoupenci náboženských sekt), mladiství rodiče.

Důsledky týrání

Týráním, zanedbáváním a zneužíváním dětí dojde v jejich chování a psychickém stavu ke značným změnám. Můžeme setkat s příznaky projevu posttraumatické stresové poruchy, kdy se dětem opakovaně vrací negativní vzpomínky, vyhýbají se situacím a činnostem, které jim zažitá trauma připomínají, jsou citově otupělí, často podráždění, mnohdy i agresivní. Připojují se i poruchy nálada a chování, nastávají obtíže v navazování vztahů. V mnoha případech dochází i k záškoláctví a k zanedbání povinné školní docházky.²⁷

2.4 Týraná nebo zneužívaná žena

Nejen děti, ale i ženy mohou být týrány partnery a dětmi (i již dospělými). Zneužíváním se v tomto kontextu myslí to, že jsou matky zatěžovány nepřiměřenými požadavky a úkoly.²⁸ Žena je po malém dítěti nejzranitelnější z rodiny a ač je chráněna mnoha zákony, jen málokterá je zná nebo je dokáže aplikovat. Jednou z možností, jak se bránit, je využití azylových domů, kam se může matka i s dětmi uchýlit a služby odborníků z neziskových organizací, které pomohou ženě vidět její manželství z větší perspektivy a pomalými kroky ji navedou k cestě svobodného rozhodování.

---

²⁶ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres: vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. Praha: Galén, 1994. ISBN 808582406x.s. 12

²⁷ BECHYŇOVÁ, Věra. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: IREAS, 2007. ISBN 9788086684475, str. 19

²⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8085850249, s. 90

2.5 Ztráta rodiče úmrtím

Případ ztráty rodiče z důvodů rozvodu či dobrovolného odchodu jsme si již zmínili. Rozpad rodiny z důvodu smrti je případ méně častější a v literatuře pro děti a mládež je mu věnováno velmi málo pozornosti. Velký podíl na úmrtnosti mají dopravní nehody, rekreační aktivity, v menším podíle pak nemoci.²⁹ Častěji také umírají otcové než matky³⁰ Psychologický rozdíl mezi rozvodem a úmrtím je aspekt definitivnosti.³¹ Tedy zatímco rozvedený rodič mizí jen částečně, fyzicky existují a mohou se kdykoliv objevit, zemřelého se vytrácí ze života dítěte ve všech ohledech. Období smutku bývá různě dlouhé a mohou se vyskytnout různé podoby truchlení. U většiny dětí můžeme zaznamenat čtyři klasické fáze – ohromení, protest, beznaděj, uklidnění. Rodič či jiní příbuzní dokáží pomoci dítěti se smutkem sami, jen zřídka potřebují vyhledat pomoc psychologa či psychiatra.

Problém s vyrovnáním může nastat v době, kdy si rodič přivede nového partnera či se rovnou chystá uzavřít sňatek. Dítě se odmítá smířit s novou skutečností a idealizuje si zemřelého rodiče natolik, že nesnese srovnání s nikým jiným³². Pokud zemře dítěti jeden z rodičů (nebo oba), měla by širší rodina dodržet pár základních pravidel, aby zbytečně dítě neztížila jeho psychický stav. Patří mezi ně: informovat dítě co možná nejdříve, nečekat na dobu, až se celá situace uklidní. Zatajování by mohlo vést k zhoršení celé situace. Je prokázáno, že dítě snáší smutek lépe, pokud ho může sdílet s někým jiným. Starší dítě by se mohlo cítit odstrčeno, zrazeno, což se může proměnit v agresivní postoj vůči příbuzným.³³ Také by měli opatrovatelé odpovídat na všechny otázky dítěte pravdivě. Je třeba, aby dítě mělo všechny dostupné informace a okolí respektovalo jeho zármutek a dopřálo mu potřebný klid. Všechna tato doporučení pak vedou k optimalizaci stavu dítěte.

---

²⁹ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 8024703327, s. 89

³⁰ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres: vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. Praha: Galén, 1994. ISBN 808582406x., s. 102

³¹ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres: vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. Praha: Galén, 1994. ISBN 808582406x.s. 125

³² MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8085850249., s.94

³³ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres: vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. Praha: Galén, 1994. ISBN 808582406x.s. 24

2.6 Dítě s postižením

Narození dítěte s vývojovou vadou není jev ojedinělý. V roce 2010 se u nás narodilo 117 153 dětí. Do jednoho roku od narození byla u 5072 dětí diagnostikována jedna nebo více vývojových vad.³⁴ V případě narození dítěte s nečekaným postižením mohou nastat různé komplikace. Rodiče zažívají stres, obávají se budoucnosti a reakci okolí. Celkově se může rodina ocitnout v krizi, jak v sociální, tak i ekonomické. Celková doba adaptace rodiče k situaci záleží na několika faktorech – na vážnosti vady (čím větší vada, tím větší stres), na zjevnosti vady (zda je viditelná fyzicky, zejména v obličeji), nástup vady (projeví se ihned nebo až po letech).

Po fázi prvotního šoku často nastává fáze deprese a sebelítosti či sebeobviňováním, zvláště ze strany matky, která si promítá jednotlivé okamžiky těhotenství s tím, zda někde neudělala chybu. Tato fáze může přejít k obviňování druhých, zejména lékařů. Teprve po dlouhém hledání pomoci nastává fáze smíření. K ulehčení tohoto procesu je nutné zajistit, aby rodiče, a to zejména matka, obdrželi komplexní informace o postižení ze strany doktorů, potřebnou péči psychologa a doporučení k dalšímu postupu ohledně zlepšení stavu dítěte. V rámci dalších kroků je potřeba zajistit, aby dítě (zvláště s viditelnými fyzickými vadami) již od primárního věku nenabývalo pocitu nevítanosti. Základní pocity bezpečí a jistoty pomou být narušeny rodiči i osobami mimo rodinné prostředí; dítě je tak zasaženo nejen vlastním postižením, ale i následnými negativními okolnostmi. Celková identita dítěte je vážně ohrožena.

2.6.1 Vážné opoždění duševního vývoje

Mentální retardace je vážné mentální postižení dítěte, kdy je intelektuální vývoj výrazně omezen a dítě nikdy nedosáhne normální úrovně.³⁵ Tuto poruchu můžeme rozlišit na čtyři druhy. Hluboká a těžká retardace odpovídá v pásmu IQ hodnotám od 0 do 30. Tyto děti zůstávají na úrovni batole a jsou odkázány na pomoc ostatních. Děti trpící střední dosáhnou mentální úrovně dítěte předškolního věku, ovládnou hygienické návyky i základy chování ve

---

³⁴ Šance dětem [online]. Praha: Obecně prospěšná organizace Sirius o.p.s, 2013 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/struktura-vrozenych-vad-u-zive-narozenych-chlapcu-a-divek-v-roce-2010-74.html>

³⁵ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 8024703327, s. 84

společnosti. V dospělém věku se mohou uplatnit v oborech s jednoduchými mechanickými operacemi. Děti s lehkou retardací se pohybují v oblasti IQ hodnot v rozmezí 70–90. Děti mohou navštěvovat zvláštní školy nebo v době dnešní integrace i školy normální.

Těžké mentální postižení mohou prožívat jeho nejbližší velice těžce. Základem jejich adaptace na situaci je vysvětlit, před jakým úkolem všichni společně stojí. Pro dítě samotné je primární, aby se se situací vyrovnali všichni jeho nejbližší opatrovníci. Po prvotním šoku pocitech beznaděje nastává fáze obraných mechanismů, kdy si rodič odmítá situaci připustit, svaluje vinu na jiné, obzvláště na lékaře. Obě fáze mohou trvat i měsíce. Poté nastává fáze smíření a vyrovnávání se se situací. Přijmout dítě, jakým je. Teprve poté mohou dále žít normálním životem a vytvářet kolem sebe pozitivní atmosféru a šťastný domov, které dítě tolik potřebuje.

2.6.2 Lehké opoždění duševního vývoje

Termín lehké opoždění duševního vývoje znamená přechod mezi mentální retardací a normální inteligencí. 36IQ lehce opožděného dítěte se pohybuje v rozmezí hodnot 70–80. V posledních letech v této oblasti inteligence počet dětí přibývá. Často není rozeznatelné dříve než nástupem dítěte do školy, protože často se příznaky mohou zaměnit za nezralost či jiné. Tyto děti často musí opakovat ročník a školu nevyjdou bez opravných zkoušek, ale na druhou stranu se velmi často mohou uplatit na odborných učilištích. Dalším znakem těchto dětí je neschopnost rozeznat lež či podvod, a mohou být náchylnější ke svodům a podvodům. Rády se také obrátí do svého vnitřního světa, nevnímají okolní realitu a mohou se tak snadněji stát účastníkem dopravní nehody.

---

³⁶ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres: vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. Praha: Galén, 1994. ISBN 808582406x.s.104

3 Praktická část – Návrh didaktické interpretace

Praktická část diplomové práce se skládá ze tří didaktických návrhů interpretace – Čtenářských lekcí. Interpretace jsou založeny na knihách určené pro děti a mládež. Každá lekce se skládá z obecné charakteristiky knihy, profilu autora, obsahu díla, z podmínek projektu a z konkrétních návrhů hodin, ve kterých může učitel s určenými texty pracovat. V návrhu hodiny je popsán cíl, pomůcky, metody, aktivity a přesný průběh vyučování s časovým rozvržením. Pod každou hodinou je připojen komentář s možnými variantami úkolů či úskalími hodiny.

Každá lekce se skládá z různých ukázek, pracovních listů, map příběhů a podobně, Aby měl učitel pod kontrolou, že vypracované materiály žáci neztratí či nezničí, navrhne žákům, aby si pro celý předmět pořídili složky, do kterých si budou moci věci vkládat a na konci určeného časového bloku prezentovat učiteli ke kontrole. Každá lekce bude zaznamenána v jedné například foliové složce. Ta by měla vždy obsahovat očíslované ukázky, pracovní listy, záznamy z úkolů (např. z pětিলístku, diamantu), mapu příběhu a hodnocení projektu. Pro lepší přehlednost si může žák vždy pro jeden den lekce zvolit barevný papír a na něj si ukázkou nalepit a pod něj si psát zadané úkoly. Celá složka se všemi lekcemi je ústně hodnocena. Složka nadále může obsahovat seznam přečtených knih, recenze, úryvky, lístky od návštěvy divadel a vše, co se týká literární výchovy.

Čtenářské lekce nejsou standartním typem literární hodiny. Učitel by měl dbát na to, aby si žáci hodiny užívali, bavili se při nich a chodili na ně rádi. Udělování špatných známek, hrozeb, upomínek a dalších persekucí není v lekcích žádáno. Mělo by převládat ústní nebo písemné hodnocení. Učitel by se měl zaměřit na podporu čtenářství u každého žáka, a naopak by ho neměl demotivovat negativním známkováním. Během diskuzí a sdělování názorů, myšlenek, nápadů, by měla platit pravidla: Jeden mluví, ostatní poslouchají, Nikdo se nikomu neposmívá a jiného neobjektivně kritizuje, Ocenit nápady druhých a Být ochoten přijmout kritiku. U lekcí je často zvolena skupinová práce a práce ve dvojicích. Učitel by měl dbát na to, aby se skupiny i dvojice měnili a žáci tak měli možnost spolupracovat a komunikovat se všemi spolužáky.

K uskutečnění čtenářských lekcí nejsou potřebné žádné speciální pomůcky a zařízení. Většinou učitel použije papíry, tužky, knihy, ukázky, dataprojektor a počítač. Proto jsou úkoly vhodné i na těch školách, které jsou finančně omezené nebo nemají nákladné vybavení.

Kompetence

Žák by měl během všech projektů získat a vylepšit tyto kompetence:

- **K učení** – žák vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení a propojení je využívá k efektivnímu učení. Při čtení eliminuje cizí ruchy a soustředí se na svoji práci. Svoje výsledky přiměřeně reflektuje písemně i ústně. Formuluje hlavní myšlenku a dokáže vlastními slovy říct obsah.
- **K řešení problémů** – žák rozezná jádro problému a dokáže vyhledat řešení, a to na základě vlastního uvážení, zkušeností nebo využití různých zdrojů. Myslí kriticky, učí rozhodnutí a je schopen si jej obhájit. Formuluje své myšlenky v logickém sledu a dokáže je srozumitelně vyjádřit.
- **Komunikativní** – žák naslouchá promluvám druhých lidí, vhodně na ně reaguje, zapojuje se do diskuse, obhajuje svůj názor Sociální a personální – žák úspěšně pracuje v týmu, podílí se na vytváření pozitivní atmosféry, upevňuje si vztahy a přispívá k debatě ve skupině a v rámci třídy
- **Pracovní** – žák používá bezpečně materiály, neničí je a uchovává, plní zadané úkoly a závazky

Jak již autor zmínil výše, součástí každého projektu by měl být čtenářský deník a hodnocení projektu.

Hodnocení se zaměřuje na výkon žáka, výkon učitele a hodnocení celého projektu jako celku i jeho částí. Učitel dává důležitou zpětnou vazbu o jeho práci i o tom, jak si žáci věří a zda se dokážou sebekriticky zhodnotit. Žák může doplnit arch dalšími svými poznámkami, ilustracemi, například může okomentovat oblíbenou aktivitu, navrhnout další knihu na čtenářskou lekci, pochválit spolužáka, ocenit práci ostatních, napíše, proč by si knihu půjčil a proč ne, zda by ji doporučil ostatním atd.

Při prvním použití Čtenářského deníku může učitel žáky inspirovat, co vše by měli do něj měli zahrnout – dá se předpokládat, že některé aspekty žáci samostatně nezaznamenají nebo je nenapadne je sepsat. Celý Čtenářský deník by měl sloužit jako komplexní shrnutí knihy a názorů čtenáře. V kolonce Na knize mě zaujalo může čtenář vypsát úryvky, věty, slova, které jej zaujaly a přitáhly pozornost. V Závěrečném hodnocení by měl žák napsat všechny pozitivní i negativní postřehy, například: Kniha se mi líbila, protože se dobře čte a má zajímavé téma, ale má hodně stran a malá písmena. Žák se učí shrnout svoje pocity a názory písemnou formou. Hodnocení projektu a Čtenářský deník by mohly vypadat následovně:

Hodnocení projektu

Jméno, příjmení: ..... Datum: .....

Název projektu: .....

Autor knihy: .....

Projekt se mi líbil, protože:

Projekt se mi nelíbil, protože:

Příště bych chtěl/a dělat tyto aktivity:

Chválím učitele za:

Učitel by měl zlepšit:

V projektu se mi povedlo:

V projektu se mi nepovedlo:

Příště musím zlepšit:

Celkově hodnotím svoji práci:

Celkově hodnotím projekt:

Čtenářský deník

POSTAVY

AUTOR

PROSTŘEDÍ

DĚJ

NA KNIZE MĚ ZAUJALO

ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

3.1 Uzly a pomeranče

První čtenářská lekce je věnována knize *Uzly a pomeranče* od spisovatelky Ivy Procházkové. Tato kniha vyšla v roce 2011 v nakladatelství Albatros, je doplněná nádhernými ilustracemi od kreslíře Jiřího Franty. Obsahuje 229 stran, dělí se na krátké kapitoly a je doporučena čtenářům do 12 let. Kniha vyhrála v roce 2012 prestižní literární cenu Zlatá stuha v kategorii Literární část (Původní česká slovesná tvorba) - b) beletrie pro mládež. 37

3.1.1 Profil autora

Iva Procházková patří již mnoho let k nejlepším autorům intencionální literatury pro děti a mládež na území České republiky. Narodila se v Olomouci v roce 1953. Poměrně brzy se rodina odstěhovala do Prahy. Autorka vystudovala gymnázium Jana Nerudy, ale kvůli politické situaci nemohla pokračovat v dalších studiích.³⁸ V 70 letech napsala několik dramát pro dospělé, která byla uvedena jen v divadelní oblasti. Její prvním literárním debutem se stala knížka o sourozencích, *Komu chybí kolečko?* (1980). V roce 1983 s manželem a dětmi emigrovala do Rakouska (kde žila v uprchlickém táboře) a později Německa, kde psala divadelní hry a knihy pro děti a mládež. Tam se ujala její kniha *Červenec má oslí uši*, která ji nadále inspirovala k další tvorbě určené pro děti.³⁹ V roce 1994 se vrátila do Prahy. Dnes pracuje jako autorka na volné noze a spolupracuje také jako dramaturgyně v České televizi. Knihy psala nejprve jen v německém jazyce. Mezi její další díla patří například próza *Pět minut před večerí*, *Soví zpěv*, *Karolína: Stručný životopis šestnáctileté*. Z pozdější tvorby jsou známy knihy *Myši patří do nebe...ale jen na chvíli*, román *Nazí*. Její knihy získaly v průběhu let mnohá ocenění, šestkrát získala cenu Zlatá stuha, cenu Friedricha Gerstäckera za román *Tanec trosečníků* (2006), dvakrát cenu Magnesia Litera za knihu pro děti a mládež *Myši patří do nebe* (2006) a *Nazí* (2009) Za tu stejnou knihu byla v roce 2010 nominována na Německou cenu za literaturu pro mládež (Deutscher Jugendliteraturpreis). A v poslední řadě obdržela v roce 2012 obdržela cena Luchs za knihu *Uzly a pomeranče*. Česká literární historička, teoretička a kritička, která se věnuje moderní české literatuře, literatuře pro děti a mládež a

---

³⁷Výsledky - Zlatá stuha 2012. *IBBY* [online]. Praha, 2012 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.ibby.cz/index.php/zlata-stuha-historie/82-2011-zlata-stuha-vysledky>

³⁸*Iva Procházková* [online]. [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: www.ivaprochazkova.com

³⁹ ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-506-4, s. 330

sociologií literatury Svatava Urbanová, věnovala Ivě Procházkové monografii *Dialogy Ivy Procházkové* (2012).⁴⁰

3.1.2 Rozbor

Román *Uzly a pomeranče* je určený pro všechny dospívající chlapce a dívky, kteří stejně jako hlavní hrdina Darek prožívají bolestivá období, zažívají první lásku a mají silný vztah ke koním. Autorka za svou knihu sbírá jedno ocenění za druhým, neboť se jí podařilo (jako málo autorům) do relativně útlé knihy vepsat všechna témata, o která se zajímají mladí lidé, ale která jsou současně velkým problémem moderní společnosti. Darek jako sotva čtrnáctiletý chlapec se musí vypořádat se smrtí matky, se kterou ho svazovalo velmi silné pouto. V důležitých okamžicích svého života na ni vzpomíná a přemýšlí, jak by reagovala na jeho rozhodnutí. Smrt matky poznamenala celou rodinu.

V Darkových vzpomínkách se můžeme přesvědčit o tom, jak moc ji milovat, uctíval vážil si jí, jakou velkou osobností byla pro celou rodinu. Otec se jen těžko vzpamatovává ze ztráty partnerky a nedokáže sám řídit domácnost; postupně přichází na chuť alkoholu, což vede ke ztrátě trvalého zaměstnání. Rodině dochází peníze, dům je zanedbaný a Darek je se svou sestrou často terčem posměchu kvůli obnošeným věcem. Na začátku knihy se navíc dozvídáme, že Darkova sestra Ema není tak úplně klasické děvče. Trpí lehkým mentálním postižením, a ačkoliv normálně navštěvuje první třídu základní školy, je přeci jen jiná. Hůře se soustředí, trpí záchvaty, normální věci jí trvají o něco déle a špatně se učí sociálním interakcím. Jediný, kdo plně chápal její osobnost a kdo přesně věděl, co dívka potřebuje, byla její matka. Otec ji má sice rád, avšak pro její malé pokroky nemá žádnou trpělivost. A tak tu pro ni musí být právě Darek, aby ji chránil před škodolibými spolužáky a staral se o její další rozvoj. Učí se s ní, bere ji do školy, čeká na ni po konci vyučování, hraje si. Jeho život je těsně spjatý s jejím.

Do Darkova života navíc vstoupí dvě ženy. Ta první, Marta, je rodinou přítelkyní, která se po smrti matky stará o chod domu. Rodině vaří, pere, pomáhá s úklidem. Ačkoliv z knihy příliš nevyplývá, zda by se ráda stala novou partnerkou otce, Darek ji stejně nenávidí a velice rád ji provokuje. A antipatie jsou vzájemné. Druhá žena, či spíše dívka, je sestra jeho nejlepší kamaráda Michala, Hanka. Zná ji odmalička a už delší dobu se mu líbí. Ačkoliv dívka dává přednost zpočátku přednost jinému chlapci, postupem času si k Darkovi najde vlastní cestu.

---

⁴⁰ *Iva Procházková* [online]. [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: www.ivaprochazkova.com

Další nepostradatelnou postavou v Darkově životě je jeho úhlavní nepřítel Hugo Kluk, se kterým už probojoval mnoho bitek, slovních i ručních. Hlavní příčinou jejich hádek je právě Ema, ze které si Hugo často utahuje, a tak trochu i šikanuje. Ačkoliv se Darek v průběhu příběhu snaží se svou nenávistí bojovat – jak se později dozvídáme, s Hugem byli dříve dokonce velmi dobří přátelé, Darek nakonec zjišťuje, že některé věci prostě spravit nejdou. Mezi poslední velká témata, která můžeme v knize zaznamenat, jsou koně. Darkova velká láska, štěstí, radost, něco, kvůli čemu dokáže zapomenou na své trápení a na chvíli se také smát. Díky koním nakonec našel smysl svého života, něco, čemu by se rád jednou věnoval profesionálně. Příběh ukazuje reálné dospívání chlapce v muže.

Knihy Uzly a pomeranče je velmi silný příběh, který se dotýká v mnoha ožehavých věcí, ale proto je tak lákavý. Děti v období dospívání v něm mohou nalézt útěchu, svůj vzor. Darek je dítě jako oni, obyčejný, se stejnými zájmy a problémy. Ivy Procházková navíc dokáže mistrně ovládat český jazyk a zvládne napsat živý příběh, chytlavý a čtivý, se spoustou smutku i radosti. A nebojí se špatného konce. Což může být i důvod, proč si tuto knihu vybírá stále více (i dospělých) čtenářů.

Celé dílo je psané v ich-formě v chronologickém sledu s občasnými retrospektivními úryvky. Jazyk je čtivý, živý, kombinující spisovnou a hovorovou češtinu. Nachází se zde jen minimum cizích slov a výrazů, jen občas se objeví výrazy polské. Vyprávěcí pasáže střídají dialogy, které autorka píše podle aktuální mluvy náctiletých. Linie příběhu je atraktivní, nikdy nezůstane na mrtvém bodě. Děj graduje a postupně odkrýváme vzpomínky a celé vrstvy života rodiny Lyskových.

3.1.3 Obsah

Ještě, než nás první stránky seznámí s knihou, částečně dozvíme se, proč kniha nese název Uzly a pomeranče. „A když zapomenu, co si musím pamatovat, a budu si pamatovat, co mám zapomenout?“ Matka vytáhla z kapsy provázek a podala mu ho: „Udělej si uzel.“⁴¹ Uzly a provázek Darka provází celou knihu – mají pro něj velmi hluboký význam, dokonce své jméno. Například ten první se jmenuje Ema. Pevný, nerozvazatelný.

Téměř celá děj se odehrává na vesnici v okolí Bruntálu. Na počátku se seznámíme s hlavním protagonistou Darkem a jeho úhlavním nepřítelem Hugem v další z nespočetných

---

⁴¹ PROCHÁZKOVÁ, Iva. Uzly a pomeranče. V Praze: Albatros, 2011. ISBN 978-800-0028-200., str. 5

rvaček. Tentokrát ji vyhraje Darek, ale ví že odplata přijde brzo. Posléze se seznámíme s Emou, která potřebuje nepřetržitou péči doma i ve škole. I když Darek ví, že se Emě její učitelka věnuje více než ostatním dětem, stejně ji neměl rád. „Podceňovala Emu. Chtěla po ní věci, který by zvládl i šimpanz. Myslela si to, co všichni v Poseku: že je Ema debilní.“⁴² Darek vedl jako každý den sestru ze školy domů. Cesta jim trvala déle, než by trvala jemu samotnému, Ema byla jako vždy rozptýlená věcmi kolem. Na cestě kolem nádraží zahlédl Hanku, dívku, která se mu už velmi dlouho líbila – byla o rok straší, navštěvovala gymnázium ve vedlejší městi. Hanka ho poprosila, zda by jí nepomohl s domácím úkolem do fyziky sestavení elektrického obvodu. Na povrch Darek dělal, že ho její prosba obtěžuje, avšak ve skrytu duše byl ráda za příležitost k trávení času pohromadě. V souvislosti se dozvídáme něco o Darkově otci a jeho problémech s alkoholem, o kterém ví celá vesnice. Celá situace s partnerčinou nemocí jej dovedla na dno. Navíc měl finanční potíže, nesehnal dobře placenou práci a chodí jen po brigádách. Zlom nastává ve chvíli, kdy Darek s Emou přicházejí domů.

Na návštěvě je otcův starý přítel Anton, který mu nabízí pracovní nabídku. Otec jim nejprve nechce prozradit, pravý důvod návštěvy, chce je překvapit. Po mnoha měsících má na tváři úsměv. Odpoledne si celá rodina udělá výlet na pastviny, které rodině patří. Tam jim otec odhalí celý plán – společnými silami pastviny ohradí a louky budou sloužit k rekonvalescenci zubožených koní, které se levně koupí a poté draze, již uzdravené, prodají. Darkovi se nápad líbí. Otec po mnoha měsících vypadá jako živá bytost-směje se, hraje si s Emou, hvízdá si. V momentě, kdy Anton koně doveze, si Darek uvědomí, jaká dřina bude uvést koně do pořádku; jedno zvíře je v horší stavu než druhé. Společně s Darkovým kamarádem Michalem a Emou strávili na pastvinách mnoho času, zvláště Emě přinášeli koně pocit uklidnění. Všichni se učili koně hřebelcovat, sedlat, ošetřovat, čistili stáje. Byla to pro ně tvrdá dřina, jen málokdy se dostali k samotné jízdě.

Darek pomalu dorůstá. Mění se. Díky Hance, se kterou se pomalu sbližuje, objevuje jiný svět. V jedné z pasáží se dozvíme i důvod druhé půlky názvu knihy – Hančina kůže hrdinovi voní jako pomeranče. I rodinná situace se mění, nyní nají více peněz a mohou si dovolit nové věci. Darek je do koní zcela zamilovaný. Jediné, co nedokáže pochopit, proč otec je otec vidí jen jako materiál, způsob, jak zbohatnut. Ale jeho oči jsou natolik zaslepené, že pravý důvod nevidí. Jeho radost jednoho dne zničí nečekaná návštěva ve škole. Přijela ho navštívit paní kočí

---

⁴² PROCHÁZKOVÁ, Iva. Uzly a pomeranče. V Praze: Albatros, 2011. ISBN 978-800-0028-200., str. 11

z Centra rodinné pomoci v Ostravě. Ráda by věděla, jak se jim nyní daří a proč otec nereaguje na žádné jejich výzvy, aby se dostavil na rozhovor. Darek paní Kočí zná, matka s Emou často navštěvovaly centrum, protože jim poskytovalo materiály a výukové pomůcky, platí také Emě gymnastiku a různé ozdravné akce. Přesto ji nemá rád. Vadí mu, že se pleťe do cizích záležitostí. Paní Kočí si nyní přijela ověřit, jak si nyní Ema vede po smrti matce a je znepokojená o jejích nedostatečných pokrocích. Zmíní se také Darkovi, že ví o otcově problému s alkoholem, i když ho Darek brání. Nakonec mu oznámí, že pokud otec nezačne s Emou docházet opět do centra a prokáže se, že je o děti špatně postaráno, budou oba umístěni do dětského domova. Nakonec však celou situaci zachrání Marta. Darek se jí svěří s hrozbami, protože je jeho poslední naděje. Marta se začne Emě více věnovat, jezdit s ní do centra, píše s ní úkoly, dokonce s ní jede na ozdravný pobyt na Slovensko. Také otcí její přítomnost v domě vyhovuje a jeho alkoholismus je pomalu na ústupu. Pomalu si na ní začíná zvykat a spoléhat na ni. I když jí Darek pořád nemá rád, sám uzná, že díky ní se jim žije lépe.

Příběh graduje velkým vyvrcholením. Darek vyráží s fotbalovým týmem na soustředění, kde se odehraje poslední bitka mezi ním a Hugem. Dozvídáme se i příčinu toho nepřátelství: Před třemi roky vzala matka Emu, Darka a jeho kamaráda Huga na vánoční nákupy do města. Když vycházeli společně z obchodu s hračkami, zahvízdal poplašný signál. Okamžitě k nim běžela ochranka, která u Emi našla kradený předmět. Aby byla situace ještě horší, Ema se počůrala. Darek na strážce zaútočí, jelikož je hrubý k Emě. Všichni musí do kanceláře jít vše vysvětlit. Až na Huga. Ten se ztratil. A Darek ví proč. Hugáč – Sráč. Tohle mu nikdy neodpustí. Perou se v umývárně. Jenže v jednu chvíli si Darek uvědomí, že už ho to nebaví. Má těch bitek plné zuby. Už necítí vztek. Naposledy mu pohrozí a oznámí, že ještě jednou bude Emu šikanovat a někomu to oznámí. Jenže Hugo si porážku nenechá líbit, vpálí Darkovi do očí, že svého otce vůbec nezná. Zatímco on si tady čutá do míče, otec všechny otce poslat pryč. Prodal je do Itálie na jatka. Darek mu nejdříve neuvěří. Ale později v něm začnou hlodat pochybnosti. Co když je to pravda? Nedá mu to, a tak se, jelikož nemá peníze na autobus, vydává pěšky domů. Jde celou noc. A ráno dorazí k prázdné ohradě, otec skutečně všechny koně prodal. Darek ho nenávidí, má pocit, že se mu zhroutil svět. Nedokáže vidět otcovy pohnutky zaopatřit rodinu. Nakonec zjistí, že si otec jednoho koně nechal, toho Emino nejmilejšího. Demonstrativně spálí své jezdecké holínky. Nakonec vhodí do ohně i provázek s uzly. Nejvíce hoří uzel s otcovým jménem. Darek doufá, že se mu jednou bude zase moci podívat do očí.

3.1.4 Návrh projektu: Uzly a pomeranče

V této kapitole navrhnu projekt pro druhý stupeň základní školy založený na textových úryvcích z knihy Uzly a pomeranče. Popíši hlavní cíl celého projektu, dílčí cíle, dále metody, dle kterých budu v jednotlivých částech postupovat. Zmíním kompetence, které by měl žák získat. Navrhnu organizační zajištění a časový rozsah projektu. Konečným výstupem celého projektu je žákem vytvořený provázek s uzly, o kterém dokáže samostatně a plynně vyprávět.

Název projektu:	Uzly a pomeranče
Téma:	Mladiství, smrt a láska
Hlavní cíl projektu:	Žák si vyrobí provázek s uzly a dokáže prezentovat příběh ke každému uzlu, obhájí si svůj příběh a dokáže naslouchat ostatním
Dílčí cíle:	Žák objasní, jaká témata v knize vyčetl a vyjádří, které ho nejvíce zaujalo a proč Žák dokáže samostatně pracovat s textem a provede jeho rozbor Žák interpretuje význam postav, vztahů a děje v textu Žák registruje význam rodiny a přátel ve svém životě Žák je ochoten o ukázce diskutovat Žák spolupracuje se spolužáky a je ochoten přijímat kritiku
Kompetence:	K učení K řešení problémů Komunikativní Pracovní
Mezipředmětové vztahy:	Jazyková a literární komunikace, Člověk a jeho svět, člověk a zdraví, Člověk a společnost
Průřezová témata	Osobností výchova, Výchova demokratického občana
Doba trvání projektu:	4 vyučovací hodiny
Organizační zajištění:	Projekt by měl ideálně probíhat během jednoho týdne, nebo alespoň ve čtyřech po sobě jdoucích hodinách.
Třída:	Sedmá a osmá třída nebo nižší ročníky gymnázií
Pomůcky:	Originální kniha, ukázky, papíry, dataprojektor, plátno, počítač

Forma práce:	Samostatná práce, práce ve skupině, práce ve dvojicích, společná práce
Klíčová slova:	Náctiletý, smrt, postižení, koně, otec, matka, rodina, láska
Výstup:	Provázek s uzly

3.1.4.1 Návrh hodiny č. 1

Hlavním cílem první hodiny je seznámit žáka s hlavními postavami, obsahem příběhu, prostředím. Žák spolupracuje se spolužákem a společně dle daných indicií navrhne pravděpodobný obsah příběhu, dále dle ukázky samostatně charakterizuje hlavní postavy, zaměří se na rodinné vztahy a tím dokáže, že umí pracovat s textem. Vlastními slovy shrne vybranou ukázku a vnímá první z témat knihy. Dokáže ohodnotit práce ostatních žáků a naslouchat jejich názorům.

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky: dataprojektor, počítač, kniha, plátno, ukázky

Aktivity: psaní příběhu, čtení, diskuze 5 W, práce na pracovním listu

Organizační forma: práce ve dvojicích, samostatná práce, společná práce

Čas. dotace	PRŮBĚH HODINY
Úvod	
15 minut	1. Motivační aktivita <ul style="list-style-type: none"> - Žáci obdrží pracovní list - Učitel promítne pomocí data projektoru obrázky pomeranče, uzlu, láhve alkoholu, koně, otec s dětmi - Žáci ve dvojicích na základně obrázku písemně navrhnou obsah příběhu – popíší počet postav, jádro děje, konec + název knihy. Musí použít všechna slova zadaná učitelem. Společný návrh napíší do pracovního listu. - Po uplynutí zadaného času žáci prezentují svoje nápady - Žáci hodnotí, který nápad se jim nejvíce líbí a zdůvodní proč
Hlavní část	

5 minut	2. Četba literárního textu (příloha č. 1) <ul style="list-style-type: none"> - Učitel ukáže knihu žákům a sdělí jim název knihy-zjistí, jestli někdo uhodl (pokud ano, daná dvojice může získat malé +). - Učitel krátce představí spisovatele, zmíní jeho další díla a zeptá se, zda někdo spisovatele zná či od něj cokoliv četl - Učitel rozdá okopírované ukázky (příloha 2) - Žáci čtou ukázkou potichu a každý samostatně
3 minuty	3. Krátká diskuze <ul style="list-style-type: none"> - Učitel se ptá na prvotní dojmy z knihy – Jak se Vám ukázka líbila? Četla se vám dobře? Který úsek se vás zaujal? Je vám kniha sympatická? Chtěli byste pokračovat ve čtení?
5 minut	4. 5 W (Who, what, where, when, why) <ul style="list-style-type: none"> - Žáci vyplňují samostatně odpovědi na otázky: Kdo, co, kde, proč a kdy - Následuje kontrola, učitel vyvolá pár žáků a ti přečtou svoje odpovědi
15 minut	5. Práce s pracovním listem <ul style="list-style-type: none"> - Žáci dokončí pracovní list - Učitel je nabádá k tomu, aby pracovali s ukázkou, potrhovali si podstatné části s informacemi a případně je otázkami nabádá, aby by se dostali k požadované odpovědi - V úkolu 3 se žáci zaměří na postavu matky - Učitel podává doprovodné otázky: Co se stalo s matkou? Jaký vztah k ní má hrdina a celá rodina? Ovlivní nějak příběh? Přečti ty věty, kterými svá tvrzení potvrdíš.
Závěr	
2 minuty	6. Rekapitulace <ul style="list-style-type: none"> - Učitel společně s žáky zrekapituluje, co se z první ukázky dozvěděli – může zapsat na tabuli vztyčné body

Záměrem první aktivity je motivovat žáky k tomu, aby o knihu projeвили prvotní zájem a těšili se na další části hodiny. Úskalím může být nedostatek fantazie jednotlivých žáků při vymýšlení obsahu – pokud taková situace nastane, můžeme napovědět některé základní pojmy z knihy, například hlavní postavou je chlapec. Úkol může mít několik variant, žáci mohou napsat napsaný max. na 50 slov; minimálně 20 slov; obsah ve formě osnovy. Učitel může hodnotit jednotlivé výstupy, zda žáci úkol provedli pečlivě a neodbyli ho, ale nesmí prozradit, zda se někdo svými úvahami trefil do podstaty příběhu. Musí také dávat pozor, zda žáci použili všechna slova a zda dodrželi případné podmínky psaní. Druhá část hodiny je zaměřená na samostatné čtení ukázky. Učitel by se měl postarat o to, aby žákům ukázal knihu fyzicky, nejen pomocí obrázku z internetu. Žák si tak může přesvědčit o tom, jak je kniha obsáhlá, zda

obsahuje ilustrace, zda by se mu případně dobře četla. Učitel by měl též zajistit, aby si žáci mohli knihu po skončení projektu vypůjčit, nebo by je měl informovat, zda se kniha nalézá v místní knihovně je. Je důležité, aby každý žák obdržel okopírovaný text k případnému psaní poznámky. Čas na čtení není nijak limitovaný, neměl by ale překročit hranici 5 minut. Ještě před samostatným čtením učitel obeznámí žáky se spisovatelem a je již na něm, jakou formu prezentace zvolí a v jak velké míře autora představí. Krátká diskuze po čtení slouží k tomu, aby se učitel informoval, zda ukázka v žácích vzbudila zájem. Pokud ne, měl by se dalším otázkami dopátrat příčiny. Další úkol se již týká bezprostředně práce s textem. Žáci každý samostatně vyplňují úkol z pracovního listu, aby si shrnuli poznatky o hlavních postavách, místu ději a podobně. Učitel se snaží žáky podporovat svými otázkami. Hlavním cílem je, aby zaznamenali hlavní postavy, jejich vztahy. Důraz klade na postavu matky, neboť o ní jsou v textu jen nepatrné zmínky přesto velmi potřebné pro další děj. Na konci hodiny učitel zrekapituluje všechny poznatky.

3.1.4.2 Návrh hodiny č. 2

Hlavním cílem hodiny je zaměřit se na čtenářské dovednosti jednotlivých žáků, vylepšit jejich interpretaci textu a schopnost obsah souvisle převyprávět. Žák spolupracuje v nové skupině spolužáků, kooperuje s nimi a obhájí svůj názor. Vlastními slovy shrne svůj úsek příběhu a zařadí jej do celkového kontextu díla. Dále reflektuje jednotlivé postavy a dokáže se do nich vcítit. Nakonec žák charakterizuje autorův styl a dokáže popsat styl jeho psaní.

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky: dataprojektor, ukázky, počítač, prezentace

Aktivity: emoce, čtení a interpretace, srdce, dárek, diskuze

Organizační forma: práce ve skupinách, samostatná práce, společná práce

Čas. dotace	PRŮBĚH HODINY
Úvod	
5 minut	1. Emoce <ul style="list-style-type: none"> - Žáci říkají jedno slovo, které je napadá při vzpomínce na poslední hodinu zaměřenou na čtení – může jít o pocit, emoci, náladu, myšlenku. Učitel řekne své slovo jako první - Žáci společně opakují, co se stalo v minulé ukázce-postavy, děj, místo.
Hlavní část	

20 minut	<p>2. Čtení a interpretace tak trochu jinak</p> <ul style="list-style-type: none"> - Žáci jsou učitelem rozděleni do skupin (např. si losují barvy) - Členové skupiny si sednou k sobě, mohou různě po třídě - Učitel pozorně vysvětlí cíl úkolu: seřadit ukázky a dát dohromady obsah ukázek - Každý člen dostane od učitele jinou část ukázky z knížky (<u>příloha č. 2</u>) - Žák si přečte svoji část a podtrhne si důležité věty - Poté, co členové skupiny dočtou, všichni schovají texty a následně jeden po druhém vypráví, co se v jejich části textu stalo - Učitel průběžně kontroluje skupinky, naslouchá jim - Poté, co všechny skupinky skončí sdělování, nastane společná kontrola. Učitel postupně vyvolává členy týmu, kteří příběh vypráví – doplnění nových informací – učitel na ně upozorní
3 minuty	<p>3. Diskuze</p> <ul style="list-style-type: none"> - Učitel vede krátkou diskuzi po fázi čtení, klade otázky: jak se vám ukázka líbila, která věta vás zaujala, co vás překvapilo, jak se vám dařilo vyprávět spolužákům obsah ukázky, co vám při spojování dělalo nejvíce potíže a jiné.
3 minuty	<p>4. Srdce</p> <ul style="list-style-type: none"> - Žák si vybere jednu z postav a napíše 3 důvody, proč je mu postava sympatická - Učitel vyvolává žáky a zjišťuje výběr žáků a jejich důvody
3 minuty	<p>5. Dárek</p> <ul style="list-style-type: none"> - Žák si vybere jednu postavu, které by chtěl věnovat dárek, o kterém si určitě myslí, že by danou postavu potěšil. Svou volbu musí zdůvodnit - Společná kontrola
10 minut	<p>6. Autor</p> <ul style="list-style-type: none"> - Žáci zaměří svoji pozornost na autora knihy - Žáci odpovídají na otázky písemně do svých poznámek, otázky může učitel představit formou prezentace – 2 otázky = 1 slide - Žáci dokazují své odpovědi pomocí úryvků z knihy - Následná kontrola probíhá ve skupinkách – žáci by měli diskutovat, v případě neshod obhájit si svůj výběr, proč si zrovna vybral tuhle větu - Návrh otázek: Jaký je autorův záměr, proč knihu asi napsal? Dozvěděl si se něco o autorových názorech? O jakých tématech autor píše? Jaké autor používá prostředky, aby upoutal tvou pozornost? Jak to autor dělá, že má text rychlý spád a dobře se čte? Vypiš slova nebo věty, která se ti líbí. Můžeš zformulovat jednu větu, ve které bys popsal autorův styl?
Závěr	
	<ul style="list-style-type: none"> - Učitel zopakuje, co vše nového jsme se dozvěděli, zhodnotí práci žáků

2 minuty	<ul style="list-style-type: none"> - Učitel zadá domácí přípravu – pohled na hlavního hrdinu – žáci doma sepíší profil hlavního hrdiny, jeho vlastnost, co ho trápí, co se mu stalo – sepíší všechno, co o něm už ví
----------	---

Smyslem první aktivity je žákům připomenout minulou hodinu a přivodit jim pocity, které na ně působily během minulé četby. Při opakování událostí by žáci měli mluvit plyně, bez toho, aniž by se příliš dívali do svých zápisků. Pokud chybí nějaká podstatná informace, učitel žáky navede svými otázkami. Druhá aktivita se týká čtení ukázky. Jelikož je kniha relativně obsáhlá a času na čtení není mnoho, můžeme zvolit tuto metodu, kdy si žáci sdílejí podstatné informace. Pracují také na své paměti a schopnosti dobře interpretovat a zapamatovat si důležité informace. Nakonec trénují i své komunikační dovednosti a spolupráce se spolužáky. Díky náhodnému výběru se potkají ti žáci, kteří nejsou jinak v častém kontaktu, posilujeme tak třídní vztahy. Díky společné kontrole se všichni ujasní, jak má být příběh správně. Následný úkol se věnuje samotnému autorovi a jeho záměru. Záměrem je, aby si žáci uvědomili, že kniha může být napsána s určitým záměrem, že může používat různé výrazy a způsoby, jak upoutat čtenářovu pozornost. Žák by se měl naučit vidět v knize nejen holá slova a věty, ale především živý literární text, který toho o sobě může mnoho říct. Úkoly čtyři a pět prověří, jak žák vnímá postavy a jejich problémy. Domácí příprava je založena na základě toho, co si žáci pamatují z vyprávění ostatních z celé hodiny. Také slouží jako příprava na průběh další hodiny. Úskalím této hodiny je časové rozvrhnutí, je možné, že ve skutečné realizaci hodiny by nevyšel čas podívat se na autora. Můžeme teda zadat otázky za domácí úkol a otázky k hlavnímu hrdinovi probereme v další části. Zádrhel může nastat ve skupinkách dětí, které si nejsou blízké a nechtějí spolupracovat, komunikace u nich celkově vážne. V tom případě je musí učitel více kontrolovat, navádět je otázkami nebo zvolit svůj způsob ohodnocení.

3.1.4.3 Návrh hodiny č. 3

Cílem hodiny je prohloubit u žáků zájem o knihu. Žák podrobněji prozkoumá knihu Uzly a pomeranče, zaměří se na postavy, zejména na hlavního hrdinu a uvede, zda je mu sympatický či zda mají něco podobného. Nabité informace použije v plnění pracovního listu. Dále provede dílčí rozbor ukázky, spolupracuje se skupinou a organizuje práci. Je ochoten naslouchat. Svoje rozhodnutí zdůvodní.

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky: PL, ukázky, tabule

Aktivity: Diamant, Literární kroužek, pracovní list, Uzly

Organizační forma: Práce ve skupině, samostatná práce

Čas. dotace	PRŮBĚH HODINY
Úvod	
5 minut	1. Diamant <ul style="list-style-type: none"> - Učitel nakreslí na tabuli schéma diamantu - Žáci si jej překreslí a samostatně vyplní (učitel postupně zadává) - První řádek – jednoslovný název tématu, druhý řádek – dvě přídavná jména, která pozitivně charakterizují téma, třetí řádek – 3 slovesa, která vyznačují, co dobrého téma koná, čtvrtý řádek – pozitivní věta o čtyřech slovech; spodní část diamantu je to stejné, ale v opačném (negativním) významu - Název tématu: Darek - Společná kontrola – pár žáků přečte celý diamant, zbytek pak pozitivní i negativní větu.
Hlavní část	
13 minut	2. Pracovní list <ul style="list-style-type: none"> - Žáci se opět posadí do skupinek z předchozího dne - Samostatně vypracují otázky z pracovního listu – navzájem si ukázky půjčují, aby si je mohli prostudovat, mohou odpovědi konzultovat. - Pracují se všemi ukázkami, které mají k dispozici - Po skončení první části nastává kontrola – společné odpovídání na otázky, učitel může klást doplňující, které se zodpoví ústně - Vypracování úkolu 2 a 3
25 minut	3. Literární kroužek <ul style="list-style-type: none"> - Žáci uspořádají nové skupinky po osmi (tentokrát si volí sami) - Každý člen ve skupince si vytáhne z obálky lísteček, kde bude napsána funkce, kterou bude představovat, lístečky není možné navzájem měnit - Učitel mezi tím představí žákům charakter rolí (například pomocí dataprojektoru) a vysvětlí, co jejich role s textem dělá <p>Hledač citací – vyhledá v textu důležité části (věty, slova), výběr musí zdůvodnit</p> <p>Spojovatel – hledá souvislost mezi textem a světem – je příběh reálný? Co je v něm skutečného?</p> <p>Tazatel – vypracuje otázky, které text pokládá (nejméně 5)</p> <p>Stopař – sleduje, kam se příběh posunul, co nového víme, co ukázka vysvětluje.</p> <p>Hledač slov – vyhledává v textu zajímavá slova, důležitá, či nová nebo ta, která zrychlují děj</p> <p>Dohlížitel – kontroluje práci skupiny, hlídá diskusi (mluví jeden, dodržení tématu), je zodpovědný za to, že každý pracuje</p> <p>Zpravodaj – na konci skupinové diskuze informuje učitele o závěrech, ke kterým členové došli</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - po vysvětlení případných otázek učitel rozdává každému žákovi ukázkou (příloha č. 3) - žáci čtou, po dočtení každý zpracuje svůj úkol - po dokončení všech ve skupince nastává diskuze – každý prezentuje, co zjistil - až skončí poslední skupina, učitel se ptá Zpravodajů, k jakým výsledkům skupina dospěla
Závěr	
2 minuty	<p>4. Uzly</p> <ul style="list-style-type: none"> - Žáci si doma připraví uzly na provázku, jako má hlavní hrdina – každý uzel znázorňuje nějakou osobu, která ovlivnila jejich život. - Další hodinu budou prezentovat svoje uzly, koho připomínají a proč jsou významné; z paměti; mohou svojí prezentaci doplnit fotkami, písničkou, symbolické předměty – záleží na jejich kreativitě

Úvodní aktivitou se snažíme žáky motivovat k tomu, aby více přemýšleli o hlavním hrdinovi. Pomocí diamantu si utřídí myšlenky a provedou pozitivní i negativní pohled, zaujmou postoj k hrdinovi. Tato aktivita nemusí být pro některé žáky jednoduchá, proto necháme více času na přemýšlení. Pracovní list pokračuje s tématem diamantu, hlavním hrdinou. Žák se více dostane do jeho světa, přemýšlí o problému, motivech a snaží se mu poradit. Pomocí otázek se zamyslí i sám nad sebou, porovná svůj život s hrdinovým a možná v knize nalezne odpověď na některé otázky. Během následné kontroly se mohou objevit nové otázky, některé mohou žáci sami pokládat, nemusíme je ale zapisovat, stačí je provést ústně. Varianta úkolu: Otázky nesestaví učitel, ale žáci sami. Každý žák napíše jednu otázku týkající se knihy na papír, který hodí do klobouku. Postupně si každý jeden vytáhne a snaží se na něj odpovědět. Úskalím práce může být časové vymezení hodiny, některým žákům se může na otázky odpovídat a nemusí tak na otázky odpovědět. Učitel by tedy měl ve všech fázích hodiny skupinky obcházet a průběžně kontrolovat.

Aktivita Literární kroužek se věnuje další části příběhu. Varianta úkolu – žáci si vyberou svoje role samostatně. Během této aktivity se snažíme žáky přimět ke samostatnému myšlení k práci bez otázek učitele. Také je učíme si navzájem naslouchat a pracovat jako tým i samostatně. Vzhledem k relativní časové náročnosti nemusí být úkol stihnout včas, v tom případě necháme diskuzi do další hodiny. Podstatné je ale zadat domácí přípravu – žáci přemýšlí o důležitých osobách ve svém životě a stejně jako hlavní hrdina si doma vytvoří svoje uzly. Výstupem další hodiny tak bude prezentace těchto příběhů. Upozorníme, že vyprávění má být souvislé a smysluplné, a hlavně hodnocené. Abychom žákům lépe ukázali cíl úkolu,

předvedeme jim vlastní provázek s uzly, ale vyprávění necháme na příště. Díky této aktivitě se žáci s učitelem navzájem obohatí, dozví se o sobě něco nového a někteří žáci můžou najít u druhého něco, co mají společného, aniž by o tom věděli.

3.1.4.4 Návrh hodiny č. 4

Cílem hodiny je ukončit projekt Uzly a pomeranče a dočíst vyústění celého příběhu, Žák interpretuje celý příběh ve Čtenářském deníku, dle dostupných informací napíše vlastní konec příběhu. Na konci hodiny zhodnotí celý projekt i svoji celkovou práci.

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky: Uzly, ukázky, mapa příběhu

Aktivity: Uzly, Literární kroužek, Mapa příběhu

Organizační forma: společná práce, práce ve skupinách

Čas. dotace	PRŮBĚH HODINY
Úvod	
20 minut	<p>1. Uzly</p> <ul style="list-style-type: none"> - učitel zkontroluje, zda mají všichni své uzly a sám odprezentuje svůj příběh (je na jeho uvážení, do jaké míry podrobností) - žáci postupně prezentují své příběhy – učitel hodnotí míru informací, plynulost sdělení, celkový dojem – například zda to žák neodbyl - ostatní žáci též hodnotí, případně pokládají otázky - po skončení všech žáků učitel rozdává arch Hodnocení spolužáka – žák v něm hodnotí kamarádův výstup a doporučí mu věci ke zlepšení. - Navzájem si hodnocení vymění
Hlavní část	
Dle možností	<p>2. Literární kroužek</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dodělán z předcházející hodiny <p>3. Dokončení příběhu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Žáci samostatně čtou konec příběhu, avšak konec se nedoví-jejich úkolem je napsat, jak příběh pravděpodobně dopadl – odevzdají k posouzení - Rozsah – minimálně 15 vět. <p>4. Mapa příběhu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Žáci píší celou mapu příběhu (příloha) a porovnají reálný příběh se svými předpověďmi z první hodina
Závěr	

5 minut	<ul style="list-style-type: none"> - Učitel se ptá žáků, jak se jim projekt líbil, zda je kniha oslovila, co by případně změnili a mohlo být příště jinak, co se jim líbilo, popřípadě které téma by je zajímalo – mohou navrhnout i knihy - Rozdá každému Hodnocení projektu - Učitel pošle dokončení příběhu pomocí emailu
---------	---

Poslední část projektu může být hodně variabilní a záleží na konkrétní situaci a učiteli, jak si ji uspořádá. Možné je přidat i pátou hodinu projektu. V případě časové vyčerpání provede učitel diskuzi z předešlé hodiny, rozdá poslední ukázky a žáci si dočtou příběh samostatně, následně začnou pracovat na dokončení příběhu. Zápis do čtenářského deníku mohou provést doma, učitel jej nemusí kontrolovat další hodinu, neboť je na žákově zodpovědnosti, aby měl celou složku projektu v pořádku a měl ji připravenou ke kontrole na konci pololetí. Pokud vše časově vychází a celý Literární kroužek již proběhl v předcházející hodině, potom může učitel provést Čtení s předvídáním a ukázky dávat žákům postupně. Poslední úkol, tedy dokončení příběhu, zůstává stejným. Z důvodu drastického ukončení knihy je nejlepší varianta nechat žáky dočíst konec příběhu o samotě doma. Některým žákům by nemuselo být příjemné dozvědět se vyústění knihy v prostředí školy a v blízkosti spolužáků – zvláště v případě, pokud je někdo milovníkem koní. Závěrečnou diskuzi učitel získá povědomí dojmů žáků, což mu může být východiskem pro tvorbu dalších projektů. Úskalím této hodiny je nejisté časové rozvržení a zapomenutí domácího úkolu

3.1.4.5 Ukázky pracovních listů

V této kapitole se nachází ukázky pracovních listů pro výše představené hodiny. Učitel si je může přizpůsobit dle své potřeby a svým nápadům. Může je vytisknout na barevný papír. Arch hodnocení spolužáka můžeme použít po kterékoliv aktivitě, žáci se pomocí něho učí objektivně kritizovat, pozorovat a pozorně naslouchat i doporučit, na kterých složkách referátu či jiného výstupu by měl spolužák zapracovat.

Pracovní list Uzly a pomeranče

1. Podle obrázků napiš, o čem by mohl být dnešní příběh. Kdo v něm bude vystupovat? Jaká témata bude hlavní hrdina řešit? Nezapomeň vymyslet i název knihy.

2. Pomocí otázek si zopakuj, co jsi se v ukázce dočetl.

Kdo?

Co (se děje)?

Kde?

Proč?

Jak (za jakých okolností)?

3. Podívej se ještě jednou do ukázky pokus se charakterizovat, jaké jsou hlavní postavy a jaké mezi sebou mají vztahy. Co jsi dokázal zjistit o matce hlavního hrdiny?

4. Čeho myslíš, že se týkal tajemný obchod mezi dvěma muži? Vymysli se spolužákem alespoň 3 možnosti.

Pracovní list Hlavní hrdina

1. Odpověz na otázky. Pokud nevíš, přečti si ukázky ještě jednou.

Jaký řeší hrdina problém? Zkus mu poradit, jak by se měl zachovat.

Co znamenají uzly? Proč k nim má hrdina takový vztah?

Co se stalo s matkou hrdiny? Jaký k ní měl vztah?

Kdo je Hanka? Je pro hrdinu důležitá?

Kdo je to Anton? Jaký má úmysl s otcem hrdiny? Jaký obchod mají?

Jaká je jeho sestra Ema? V čem je jiná? Jakou potřebuje péči?

Jaký je jeho otec? Co ho trápí?

Má hrdina nějakého protivníka?

Řešil si někdo nějaký podobný problém jako hrdina? Dokážeš se s ním ztotožnit?

Namaluj si Vennův diagram. Napiš, jaké máte rozdílné vlastnosti a co máte společného

Chtěl by ses s hrdinou kamarádit? Proč ano/ne?

Odehrálo se v tvém životě něco podobného? Vyvolalo v tobě čtení nějakou vzpomínku?

2. Červená karta

Vyber si jednu postavu z knihy a uděl jí červenou kartu za její chování. Napiš, za jaké činy ji odsuzuješ.

3. Zavřená kniha

Vyber si jednu z postav v knize. Představ si, že postava prožívá dobrodružství, která nejsou v knize popsána a odehrávají se ve chvíli, kdy nečteš. Napiš, co postava může zažívat, když je kniha zavřená

Záznamový list - hodnocení spolužáka

Téma: _____ Autor: _____ Datum _____

Můj kamarád mluvil o...

Co oceňuji: _____

Co případně navrhuji zlepšit: _____

HODNOTÍM: + ++ +++ +++++

3.2 Projekt Nikolina cesta

Druhý projekt je věnován knize z pera spisovatelky Michaely Fišarová. Dílo vyšlo v roce 2012 v nakladatelství Albatros v Praze ve formátu A5, s rozsahem 189 stran. Barevné ilustrace doplnila kreslířka, malířka a grafička Jana Štěpánová. V roce 2013 obdržela kniha významné ocenění Zlatá stuha v kategorii Beletrie pro mládež.

3.2.1 Profil autora

Autorka knihy Michaela Fišarová se narodila v roce 1971, vystudovala Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovi, zúčastnila se roční stáže na DAMU a absolvovala studium angličtiny na Stoke-on-Trent College. Dnes učí na základní škole a věnuje se i své herecké kariéře. Za knihu Nikolina cesta získala ocenění Zlatá stuha za rok 2013. Dále se věnuje i knižní tvorbě pro děti, v roce 2017 jí vyšla kniha o dobrodružství v pražském činžáku *Náš dvůr má tajemství*.⁴³

3.2.2 Rozbor

„Tato knížka je věnována všem holkám a klukům, kteří mají hezké dětství. Napsala jsem ji, aby si toho všeho vážili. Aby poznali, že mít milující rodiče není taková samozřejmost, jak se možná někdy zdá. A taky je věnována všem holkám a klukům, kteří to v dětství nemají lehké. Aby věděli, že je tu vždy cesta něco změnit. Aby věděli, že nejsou na světě sami.“⁴⁴

Těmito slovy vítá v úvodu své prvotiny mladé i starší čtenáře nadaná spisovatelka Michaela Fišarová. Hned na začátek nastíní, kam čtenáře svým příběhem zavede – do světa týraného dítěte. Dílo je věnováno těm, kteří neprožívají dětské radosti, nemají dobré zázemí či ztratili jednoho z rodičů. Autorka ale věnovala text naopak i těm, kteří podobné neštěstí neprožili.

Hrdinkou knížky se stala Nikola, mladá dospívající dívka chodící do deváté třídy na základní škole. Spolu se svým mladším bratrem Martinem bydlí v malém bytě v Praze

---

⁴³ *Nejlepší knihy dětem* [online]. Praha, 2017 [cit. 2017-06-18]. Dostupné z: www.nejlepsiknihydetem.cz

⁴⁴ FIŠAROVÁ, Michaela. *Nicolina cesta*. V Praze: Albatros, 2012. ISBN 978-800-0029-351.úvod

s neustále pracující, nešťastnou matkou a novým členem rodiny – přítelem matky, nepracujícím a agresivním alkoholikem. Otec jim zemřel již před několika lety. Nikola nemá lehký život – musí se starat o svého malého bratra, o domácnost, kvůli nedostatku financí čelí posměchu spolužáků. Zamiluje se. Přestane chodit do školy a má problém s učiteli. A musí bojovat i s vlastní matkou, která si i přesto, že ji i její děti přítel agresivně týrá, využívá ji a ovládá, nedokáže připustit problém a následně ho i řešit. Prožívá to, co asi 2 % českých žen každý rok. Bojí se opustit partnera, aby nezůstala na výchovu dětí a zaopatření rodiny sama.

Autorka sestavila velmi silný příběh, který ukazuje osud mnoha dětí, ne však všechny konce jsou šťastné jako ten Nikolin.

Celý příběh je psán ich-formou z pohledu jediného vypravěče. Knižka má svižný spád, nevyskytují se žádná cizí nebo neznámá slova. Kniha neobsahuje žádné vulgarismy. Děj je psán skrze časté dialogy a rozhovory, nevyskytují se žádné dlouhé popisné pasáže, které by žáka mohly odradit od čtení. Jazyk je nejčastěji spisovný, kombinovaný hovorovou a obecnou češtinou.

Cílem knížky je poukázat na možná řešení rodinných situací, že existují lidé, kteří pomáhají dětem i dospělým dostat se ze životně slabých situací. Děti by se neměly bát říci o svých problémech jen proto, že si myslí, že pak budou potrestáni nebo že je rodiče přestanou mít rádi. A že to bude horší. Ale to je lež. Nic nemůže být horšího, než být týrán vlastním rodičem nebo jeho partnerem. Nikdo nemá právo ubližovat druhému.

Hrdinka musí řešit závažná témata. Nejprve ztráta otce v mladém věku, rozpad rodiny, nový člen rodiny; nedostatek peněz-všechny utráceny za alkohol, málo jídla, žádné nové věci, oblečení, zábava. Problémy ve škole, nechů do ní chodit, neučit se, čelit posměchu od spolužáků za obnošené věci. Nemít peníze na výlety, na svačinu, na lyžák. První láska, puberta.

Autorka pokládá spoustu námětů k zamyšlení. Kolik je takových dětí, kteří nic neřeknou? Jak se to vlastně pozná? Vždyť Nikola vůbec nechodila do školy, neučila se, měla špatné známky, ve třídě si z ní dělali legraci, to přece musel někdo z vyučujících poznat, že se něco děje? Proč se tak nestalo? Nebo lékařka, vždyť děti nechodily na preventivní prohlídky, na očkování, chodily všude samy. Proč to muselo dojít až tak daleko, že na dětech bylo spácháno násilí hrubým člověkem tak, že skončily obě v nemocnici? A co matka, která všechno omlouvala a nechtěla se pravdě podívat do očí.

V příběhu můžeme jasně vidět, jaký velký vliv má na dítě škola. Opravdu záleží, aby se dítě cítilo bezpečně a nebálo se cokoli říct. Mezi důležité faktory prevence těchto situací patří vzdělání učitele. Měl by umět rozeznat, kdy je dítě týrané, když jsou rodinné podmínky

nevyhovující a podobně. Též musí danou situaci správně vyhodnotit a řešit s dítětem, rodinou, či dalšími složkami, jak je lékař, psycholog nebo sociální pracovník.

3.2.3 Obsah

Hned z počátku se čtenář seznámí s hlavním protagonistou knihy, čtrnáctiletou dívkou Nikolou. Chodí do deváté třídy a zpočátku se zdá, že je obyčejná holka, která má stejné problémy i zájmy jako její vrstevníci. Každý den musí odvést svého brášku do školy, chodit do školy, psát testy a pomáhat rodičům s domácností. Příběh začíná pár dnů před Vánocemi. Se svou třídní učitelkou jde celá třída na výstavu vánočních stromečků. Parta třídních uličníků společně s Nikolou a její nejlepší kamarádkou Hedvikou provedou parádní průšvih a dostanou ředitelskou důtku. A tím končí škola, další den přichází vánoční prázdniny. Ale Nikola doma být nechce, vlastně by raději byla kdekoliv jinde, klidně i ve škole, někde, kde se bude cítit spokojená, a šťastná a kde bude vánoční stromeček zářit do všech stran. Jenže ona má strach, strach z pocitu, že bude o Vánocích doma.

Takhle začínají Nikoliny útrpné prázdniny. První den stráví sama, její bráška je u paní Stoklasové, což je stará paní, která si Martinka občas bere na hlídání. Hrdinka se tedy toulá po městě nebo sedí doma u televize a třese se strachy, kdy zase přijde on. Zdeněk. Nakonec má štěstí, v noci je doma sama, protože matka bere noční směny v továrně. Na druhý den si s maminkou a bráškou rozbalují skromné dárky, největší radost má z toho, jak mohla dát bráškovi vzácné autíčko, které mu budou všichni závidět. Nakonec tak pěkný den pokazí hádka s mámou o Zdeněkovi. Nikola nechápe svou matku a ta nechápe svoji dceru. Proč nemůžou žít všichni společně šťastný život?

Následující den musí děti pryč z bytu, Zdeněk spí po dlouhém večeru v hospodě a matka se obává jeho špatné nálady, kdyby jej děti náhodou vzbudily. Sourozenci se toulají po Praze a vymýšlejí příběh o odjezdu k moři. Dorazí až ke Karlovu mostu. Tam narazí na pána, který hraje prsty na skleničky, který jim dovolí, aby si to taky vyzkoušeli. Martínek jde z toho nadšený, jen mu to nejde. Nakonec starému muži pomůžou s jeho věcmi až do bytu a vyslouží si každý 50 korun. Doma najdou maminku s rozbitým rtem. Další hádka. Další usmíření a plané sliby, jak jednou bude lépe. A najednou opět začíná škola. Ale Nikola musí zůstat s bráškou doma, protože má plané neštovice, což způsobí jen další problémy. Jelikož matka musí pracovat, Martina musí hlídat sestru. Společně si hrají na indiány a ani jí nevádí, že nemusí do školy. Jen kdyby nebylo Zdenka, opět přijde domů pro peníze, ale tentokrát to nedopadne dobře. Zmlátí Nikolu s výmluvou se na její nesnesitelnou pubertu. Matka ale opět neudělá nic. Další

den už musí Nikola do školy. Je v obrovském průšvihů, nemá splněnou školní docházku, chybí jí známky a ze spousty předmětů nebude klasifikovaná. Dokonce hrozí, že bude muset třídu opakovat. Další den do školy opět nedorazí. Má strach z požadavků učitelů i posmívajících se spolužáků. Dopoledne zůstane doma a píše si deník, odpoledne radši vyráží ven. Nechce být tu, kdyby náhodou přišel Sadílek – kluk, který se jí líbí. Nebo spíše, kdyby náhodou nepřišel. Opět se toulá ulicemi Prahy, ale zpátky do bytu jít nechce. Nakonec vyrazí vyzvednou bratra z hlídání. To je její jediný kamarád, jemu jedinému může na celém světě věřit. Přibíhá k domu, když najednou uvidí, že před domem stojí blikající sanitka. Příšerně se lekne. Martínek! Rychle zvoní na zvonky. Otevírání nějaká neznámá paní. Paní Stoklasovou odvezli do nemocnice na selhání srdce. Hrdina Martínek vzbouřil celý dům a záchranka tak stihla přijet včas. Společně se vrací domů, plní obav o starou paní. Když přicházejí domů, čeká tam na ně nezvaný host. Sád'a! Všechno jenom zhorší.

Doma je máma i Zdeněk. Opět hádka, řev, rány, slzy. Další den opět nejde do školy. Sedí doma, píše básničky. Odpoledne jde raději navštívit paní Stoklasovou, která stále leží napojená na přístroje a nemůže mluvit, tak se raději vrací domů, ke Zdeňkovi a Martínkovi. Společně se dívají na fotbal, ale relativně klidný večer skončí hádkou. Druhý den volá Hedvika a připomíná, že má Nikola zaplatit tři a půl tisíce korun na lyžák. Ale z důvodu nedostatku financí si to nemohou dovolit. Později se bráškově svěřá, že by na ty hory možná jela i ráda. Kvůli Hedvice, aby tam nebyla sama, i kvůli sobě. Za pár dní jsou společně oba sourozenci na návštěvu k paní Stoklasové. Má opravdu radost, že přišli navštívit starou paní v nemocnici. Kdyby ho tenkrát nehlídala, nikdo by ji nezachránil a ona by zemřela. Za takovou statečnost chce Martínkovi koupit nějaký dárek, ale ten neví, co si má vlastně přát. Až nakonec dostane ten nejlepší nápad.

Zdá se jí to neuvěřitelné, ale to pondělní lednové ráno vyráží se svou třídou na poslední společné dobrodružství. Nemůže se dočkat, v životě nestrávila týden bez rodičů, bez školy ale i bez Martínka. Celý týden si bezvadně užije, naučí se lyžovat, jezdit na pomě, získá dvě nové kamarádky, o kterých si předtím myslela, že to jsou nafoukané nány. Společně se spolužáky uspořádají tajný večírek s alkoholem, který ovšem nedopadne dobře. Za trest nesmějí další den používat lanovku a musí kopec šlapat pěšky. Dokonce vyráží i na své první rande. Celý příběh se graduje ve velkém finále. Po návratu z hor se jí bratr svěřá, že se situace doma změnila. Máma řekla Zdeňkovi, že je nešťastná a že nechce, aby u nich zůstal. Ale ten ji zbil a všechno zůstalo při starém. Dále jí prozradil, že Zdeněk vzal jeho nové kolo, které mu koupil

syn paní Stoklasové a nechal ho „vylepšit.“ Takový vztek Nikola ještě nezažila. Ale co mohla udělat? Jak se může bránit tyranovi?

Následujícího dne jdou s Martínkem na návštěvu k paní Stoklasové. Stará paní jim oznámí, že se stěhuje k synovi do Benešova, všem je to hrozně moc líto. Nakonec se domluví, že za ní budou jezdit na prázdniny.

Doma najdou opilého Zdeňka. Nikolu zmlátí skoro do bezvědomí. Martínek, strachem zalezlý pod postelí, vyleze a hodí po něm dvě ostré šipky, které zasáhnou svůj cíl. Zdeněk na obranu sáhne po první věci, kterou má po ruce – alabastrový stromeček, který dala Nikola mamince k Vánocům. A hodí. Ozve se ráno, kámen narazil do malé chlapecké hlavičky. V celém bytě je hrobové ticho. Nikola s posledními silami volá záchranku. Probouzí ses otřesem mozku až v nemocnici. Tam se dozví, že Zdeněk celou událost převrátil. Matce i doktorům oznámil, že se s bráškou poprali a že to byla ona, kdo po Martínkovi hodil kamenem. Udělá se jí zle, to nemůže být pravda. Dokonce ani nemůže brášku navštívit. Nikdo jí nevěří, ani maminka. Když jí Nikola vypráví celý příběh, zpočátku věří slovům svého alkoholického přítele. I kdyby to nakonec byla pravda, nesmí to nikomu říct, to by pak ji i Zdeňka zavřeli. Nikola zůstane sama. Má strach a cítí beznaděj. Smutná, zoufalá nešťastná. Ráno za jí přijde psycholog. Snaží se jí pomoci, ale ona mlčí. Doktor se nevzdává a všemožnými otázkami se z ní snaží dostat, jaké je vlastně situace u nich doma. Vysvětluje jí, že v tom není sama. Stává se to mnoha dětem. Mají strach, že když cokoliv řeknou, rodiče je potom nebudou mít rádi. A tak je lepší to vydržet. Jenže ty děti nemají pravdu. Existují lidé, kteří by jim hrozně rádi pomohli. Nikdo jim nemůže ubližovat, na to nikdo nemá právo. Nikola má o čem přemýšlet. Tak moc by chtěla, aby to bylo zase fajn, Jenže má strach. Maminka ji navádí, ať hlavně nikomu nic neříká, že to sama vyřeší. Ale Nikola ví, že se nic nezmění, že všechno zůstane při starém. Nakonec jí k rozhodnutí přinutí Martínek. Všechno vypráví psychologovi, dokonce mu ukáže i svůj deník. Všechno dobře dopadne, Martínek se uzdraví, Zdeněk od nich odejde a maminka bude konečně šťastná. A spolu s ní i její děti.

3.2.4 Návrh projektu: Nikolina cesta

Název projektu:	Nicolina cesta
Téma:	Týrání, syndrom CAN
Hlavní cíl projektu:	Žák shrne problematiku týrání dětí a umí vyhledat možnost pomoci
Dílčí cíle:	<p>Žák objasní, co je to domácí násilí a specifikuje jeho znaky</p> <p>Žák se zamyslí nad vlastním životem a porovná jej s hrdinčným.</p> <p>Žák registruje význam rodiny a přátel ve svém životě.</p> <p>Žák reflektuje význam školy jako instituci, která mu pomůže vyřešit problémy.</p> <p>Žák navrhne hlavní hrdince řešení jejích problémů.</p> <p>Žák organizuje tvorbu Příručky pomoci, provede ji a následně obhájí ji při prezentaci a porovná ji s ostatními</p> <p>Žák posoudí přínos projektu ve svém životě</p>
Kompetence:	<p>K učení</p> <p>K řešení problémů</p> <p>Komunikativní</p> <p>Pracovní</p>
Mezipředmětové vztahy:	Člověk a jeho svět, člověk a zdraví, člověk a společnost
Průřezová témata:	Osobností a sociální výchova
Doba trvání projektu:	5 vyučovacích hodin
Třída:	Osmá a devátá třída nebo nižší ročníky gymnázií
Pomůcky:	Originální kniha, ukázky, papíry, arch Čtenářský deník
Forma práce:	Samostatná práce, práce ve skupině, práce ve dvojicích, společná práce
Klíčová slova:	Náctiletý, týrání, smrt, přátelé, rodina, matka, tyran, puberta
Výstup:	Příručka pomoci

3.2.4.1 Návrh hodiny č. 1

Hlavním cílem hodiny je seznámit žáka s hlavními postavami, obsahem příběhu, prostředím. Žák analyzuje vztahy, uvede vztahy mezi postavami, analyzuje hlavní problém, navrhne první řešení skrze aktivity. Je ochoten zúčastnit se diskuze.

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky: barevné papíry, ukázka, kniha

Organizační forma: samostatná práce, společná práce

Aktivity: Volné psaní, Klíčová dírka, Červená karta, Křišťálová koule, Shrň to jednou větou

Čas. dotace	PRŮBĚH HODINY
Úvod	
5 minut	1. Volné psaní – Clustering <ul style="list-style-type: none"> - Učitel ukáže žákům knihu, řekne název, a kdo ji napsal, zopakuje pravidla volného psaní⁴⁵. - Žáci mají 2 minuty na to, aby napsali vše, co je o knize napadá - Po skončení limitu si žáci ve dvojicích čtou svoje nápady - Žáci nominují tři spolužáky, kteří svoji práci čtou nahlas
Hlavní část	
5 minut	2. Četba <ul style="list-style-type: none"> - Žáci čtou samostatně vybranou otázku (příloha č. 4) - Krátká diskuze: Jak se vám ukázka líbila? O čem kniha je/bude? Trefil se někdo ve své úvaze? Jak jste se při ukázce cítili? Chtěli byste vědět, co bude dál? Nad čím jste při četbě přemýšleli?
10 minut	3. Interpretace ukázky <ul style="list-style-type: none"> - Žáci odpovídají společně, učitel může klást další podotázky, které vystaví na základě odpovědí žáků - Žáci si svoje poznatky zapisují - Návrh otázek: Kdo je hlavní hrdina? Kolik je mu asi let? Co řeší za problém? Podle čeho si to poznal? Kdo další vystupuje v příběhu? Jaké vztah k nim má hrdina? V jaký čas se ukázka odehrává? Jak tento čas tráví hrdina a jak ty? Porovnej! Existuje nějaký protivník? Jak jsi to poznal? Znáš někoho, kdo byl v podobné situaci jako hrdina? Četl si někdo o někom takovém? Jak se ti líbí autorův styl? Jak ho popíšeš? Je pro tebe atraktivní? Kterou větou na tebe zapůsobil?
	4. Klíčová dírka

⁴⁵ Pravidla volného psaní: 1. Nejez 2. Nepij 3. Piš celou dobu 4. Neškrtej, nepřepisuj 5. Neodbihej od tématu

7 minut	<ul style="list-style-type: none"> - Žák má za úkol představit si, že stojí v Nikolině bytě a chce si prohlédnout její pokoj, ale dveře nejdou otevřít. - Píše, co si myslí, že by uviděl klíčovou dírkou a uvede důvody, proč si myslíš - Učitel vyvolá žáky střídavě, kteří čtou své popisy, pokoj mohou i barevně ilustrovat - Žák by si měl všimnout, zda skutečně popisuje věci, které by měla hlavní hrdinka či do popisu vkládá věci, které má/by chtěl mít on sám
5 minut	<p>5. Červená karta</p> <ul style="list-style-type: none"> - Žák si vyber jednu postavu, udělí jí červenou kartu a vysvětlí, proč její činy odsuzuješ - Učitel zjistí, kdo si koho vybral a proč – žák doloží tvrzení větami z textu
10 minut	<p>6. Křišťálová koule</p> <ul style="list-style-type: none"> - Žák zkusí předvídat, jak se bude na následujících stránkách příběh vyvíjet a své domněnky si zapíše - Žáci čtou svoje odhady ve skupinách (žáci si volí sami), učitel obchází jednotlivé skupiny - Žáci ve skupinkách hlasují, který návrh je nejlepší, zároveň si zvolí svého mluvčího - Každý mluvčí skupiny oznámí učiteli, který návrh zvítězil
Závěr	
2 minuty	<p>7. Rekapitulace</p> <ul style="list-style-type: none"> - Učitel společně s žáky zrekapituluje, co se z první ukázky dozvěděli – může zapsat na tabuli vztyčné body

První aktivita má za svůj účel žáky motivovat k práci v hodině, navnadit je na četbu ukázky a zároveň procvičit jejich představivost a schopnost psát souvislý text. PO četbě, která by neměla přesáhnout dobu pěti minut, následuje krátká diskuze, během které by měl učitel zjistit, zda ukázka v žácích vyvolala zájem, zda se dobře četla či jestli jí pochopili. Následuje interpretace textu, v níž se žák zaměří na některé aspekty textu, kterých se během první četby nemusel povšimnout. Variantou může být, že žáci si pokládají otázky navzájem. Obtíží mohou být špatně kladené otázky, žáci nebudou vědět odpovědět. Otázky můžeme prezentovat i pomocí prezentace. Následné aktivity prověří, zda se žák dokáže vžít do příběhu a vcítit se do hlavní postavy. Díky aktivitě Červená karta si žáci uvědomí, kdo je nepřítelem hrdinky a jaké činy ji usvědčují. Ve skupinové práci mohou žáci prezentovat své odhady, obhájit si je a zároveň se učí naslouchat svým spolužákům a ocenit je. Problematické může být shodnutí se na jednotném návrhu, ale tím se žáci učí diskuzi. Důležité je připomenout, že se musí na návrh shodnout všichni bez výjimky. Pomocí samotného předvídání se učí orientovat se v textu a stavět svá

tvrzení na přímých důkazech. Poslední aktivita slouží k souhrnnému vyjádření myšlenky, žáci si zároveň uvědomí, jak celou úvodní hodinu prožili.

3.2.4.2 Návrh hodiny č. 2

Hlavním cílem této hodiny je uvědomění si skutečné hrozby domácího násilí ve vlastní rodině nebo rodině kamaráda. Žák by se měl začít uvědomovat, že sám takový problém nevyřeší a měl by požádat o pomoc dospělého či se alespoň svěřit kamarádovi. Hodina je zaměřena také na to, aby si žák více všiml ostatních spolužáků, přemýšlel o jejich možných problémech a neodsuzoval je na základně neznalosti.

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky: papíry, ukázka

Organizační forma: samostatná práce, společná práce, práce ve dvojicích, diskuze

Aktivity: Pětilístek, Pozorovatel, Zlatý rybka, Dopis

Čas. dotace	PRŮBĚH HODINY
Úvod	
1 minuta	- Učitel navede žáky do atmosféry příběhu – každý žák řekne jedno slovo, které ho napadá, když se řekne domácí násilí-učitel slova zapisuje na tabuli
4 minuty	1. Čtení ukázky (příloha č.) - Každý žák čte samostatně vybranou ukázkou (příloha č.5)
6 minut	2. Aktivita: Pětilístek - Žáci se snaží zformulovat své pocity z ukázky do pětilístku - Téma: hlavní hrdinka Nikola - Žáci střídavě čtou své odpovědi, celé nebo jen poslední heslo - Učitel shrne odpovědi žáků a zpětně se vrátí ke sloům z úvodu hodiny – znovu projde slova a ptá se žáků, zda se cítí stejně, která by vyškrtli a která by naopak připsali
Hlavní část	
10 minut	3. Povídání o ukázce - Učitel klade otázky o obsahu ukázky: Kdo v ní vystupuje? Co se stalo? Proč je Zdeněk tak agresivní, jaké má motivy, co ho vede k takovému chování? Jak bere svou novou rodinu a jak ho vidí ona? Jak situaci vyřešila matka, co měla udělat doopravdy? Proč to neudělala? Proč svoje děti nebránila? Kdybyste měli možnost zasáhnout do situace, co byste udělali? Jaký vliv může mít týrání na další život rodiny? (žáci si dělají poznámky)

5 minut	<ul style="list-style-type: none"> - Otázky na autora: Proč myslíte, že autor píše tento příběh? Co ho inspirovalo? Je pro vás příběh poutavý a proč? Jaké jazykové prostředky používá k upoutání pozornosti a věrohodnosti? Na co by ses autora rád zeptal?
5 minut	<p>4. Pozorovatel</p> <ul style="list-style-type: none"> - Žák má za úkol se rozhlédnout po třídě a popřemýšlet o svých spolužácích, zda by někdo mohl mít problémy jako hlavní hrdina a pokusí se sepsat náznaky, symptomy, které by mohl prokazovat žák, který má problémy v rodině - Žáci nahlas podávají své návrhy a učitel je píše na tabuli
13 minut	<p>5. Zlatá rybka</p> <ul style="list-style-type: none"> - Žák si vybere jednu z postav a navrhne tři přání, která by postava měla, kdyby chytila zlatou rybku. - Zapisují přání na barevný papír a uvedou důvod proč, z jaké části textu vycházejí <p>6. Dopis</p> <ul style="list-style-type: none"> - Žáci pracují ve dvojicích - Nyní již znají hlavní hrdinku, ví, jaké má problémy, a proto jí také mohou poradit = úkolem je napsat email, kde ji povzbudí, poradí a nabídne jí svoji pomoc - Práce může být doprovázena kresbou - Podle času žáci prezentují svoje dopisy - Na konci hodiny ji odevzdají učiteli k posouzení
Závěr	
2 minuty	<ul style="list-style-type: none"> - Učitel zjišťuje, zda se žákům projekt zatím líbí, co by přidali, co by vynechali, jak se jim líbí kniha - Upozorní je na doplnění a uspořádání složek a doplnění informací

Úvodními aktivitami se snažíme žáky vrátit zpátky do našeho příběhu. Pomocí pětistku si žáci uvědomí, co už vše ví o hlavní postavě a jaké o ní mají mínění. V povídání se snažíme žáky navést, aby více přemýšleli nad dějem v knize, všímali si různých znaků a indicií, a uvědomili závažnost děje. Varianta úkolu může být například ta, že učitel vybere čtyři žáky, kteří budou představovat Nikolu, Martina, maminka a Zdeňka. Ti si sednou před třídu, která jim bude klást otázky, viz tabulka, (učitel může začít) a oni jim se jim budou snažit odpovědět. Všichni se tak budou muset zamyslet nad dějem v knize a nad motivy jednání postav. Po chvíli můžeme žáky prostrádat. Aktivita Pozorovat má za cíl zjistit, zda by žáci poznali u svého kamaráda či spolužáka symptomy týrání či zanedbávání, Žáci se tak uší více si všimnout okolního světa, zamýšlet se a nesoudit podle prvotního dojmu. Následující úkol žáky zavede opět k hlavní postavě, zkusí uhádnout, co by si přála hlavní postava. Učitel může pozorovat, kdo jí přeje materiální nebo nemateriální věci-tím se dokáže, kdo hrdinku skutečně pochopil. Aktivita

Dopis končí hodinu, žáci ve dvojicích píší krátké sdělení snaží se v něm navrhnout, co by měla hrdinka udělat a jak by se měla zachovat. Opět tím cvičí komunikaci a spolupráci a také tvorbu delšího psaného projevu-tím si procvičí sloh i gramatickou stránku jazyka.

3.2.4.3 Návrh hodiny č.3

Cílem hodiny je dostat se ke klíčovému bodu v příběhu. Žák procvičí metodu čtení s předvídáním, žák tím provede rozbor jednotlivých částí a zamyslí se nad jednotlivým obsahem. Skrze asociace myšlenkové mapy si shrne veškeré poznatky, které o knize již má. Cílem je také zadat žákům domácí přípravu, aby následně mohli pracovat na výstupu projektu.

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky: rozstříhaná ukázka, podvojný deník

Organizační forma: samostatná práce

Aktivity: Myšlenková mapa, Čtení s předvídáním

Čas. dotace	PRŮBĚH HODINY
Úvod	
5 minut	<p>1. Myšlenková mapa</p> <ul style="list-style-type: none"> - Každý žák si nakreslí myšlenkovou mapu⁴⁶, může si vybrat jakoukoliv postavu z příběhu (její jméno napíše do hlavní bubliny) - Žákovým úkolem je napsat co nejvíce asociací, které ho při pomyšlení na tuhle postavu napadají - Učitel se ptá, kdo si koho vybral a proč ti, kteří mají stejnou postavu, si čtou navzájem své asociace – učitel chodí a poslouchá, ptá se, zda našli společný znak a co je naopak u nich rozdílné
Hlavní část	

⁴⁶ Arch A4, doprostřed nakreslit ovál do kterého se píše název tématu a kolem něj paprsky, ke kterým patří jednotlivé asociace

35 minut	<p>2. Čtení s předvídáním (příloha č. 6)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Žáci si nejprve připraví pro záznam svých předpovědí Podvojný deník⁴⁷ - Učitel rozdá první ukázkou > žáci čtou a poté píšou svoje pokračování > po dopsání čtou svoje pokračování ve dvojicích či skupinách > učitel následně rozdá skutečné pokračování > učitel zjišťuje, kdo byl svým odhadem nejbližší a vybídne žáky k dalšímu pokračování - Proces se opakuje, dokud učitel nerozdá poslední část příběhu - Poté napíšou i poslední předpoklad, ale pokračování příběhu se dozví až v příští hodině. - Po každé části předvídání učitel vyvolá pár žáků a ti přečtou své odhady – musí říci proč, případně čtou úryvky, věty, slova - Po přečtení poslední části se učitel ptá: Co se ti na čtení líbilo? Co se ti nelíbilo? Jak postavy mluví? Co se stane dál? Skončí to dobře/špatně? Co by si udělal na místě hrdiny ty? Dalo se celé situaci zabránit? Jak? Co má Mikola teď udělat? Myslíš, že je to reálný příběh? Pro koho je celá kniha určena? Co dělá autor proto, aby si chtěl číst dál?
Závěr	
5 minut	<p>Zadání domácí přípravy</p> <ul style="list-style-type: none"> - Učitel žáky rozdělí do skupin (3-4) - Jejich úkolem bude donést si na příští hodinu informace o tom, kde hledat pomoc – čísla nemocnic, různá sdružení, neziskové organizace, linky důvěry, webové stránky, knihy, filmy s podobným příběhem a další, vše, co by mohlo pomoci při řešení domácího násilí + pomůcky do výtvarné výchovy (lepidlo, tužky, nůžky apod.) - Následující hodinu budou tvořit Příručku pomoci (plakát o velikosti A3), kterou budou následně prezentovat spolužákům - Prezentace bude zahrnovat: představení Příručky, kde budou napsány názvy organizace, stručná charakteristika a kontakty, a doporučení pro Nikolu, kterou cestu by měla zvolit

Čtení s předvídáním je oblíbená aktivita žáků i učitelů. Žáci se učí stavět svá tvrzení na základě informací, učí se z textu vybírat to podstatné. Navíc jsou napjatí, jak bude příběh pokračovat a zda vše odhadli správně. V tomto případě není následná diskuze až tak podstatná, důležité je, aby si žáci uvědomili, kam až mohou zajít problémy, týrání a nevšímavost, jak je snadné, aby se stalo něco špatného. Podstatné a důležité je zadání domácí přípravy. Je potřeba

⁴⁷ Žáci se rozdělí stranu na dva sloupce. Do prvního budou psát pokračování příběhu, do druhé zformulují fakta, kterými svůj příběh podpoří (věty z knihy apod.)

žákům vše pořádně vysvětlit, případně napsat všechny důležité informace na tabuli. Díky domácímu úkolu se žáci naučí vyhledávat si potřebné informace, a to nejen na internetu. Učí se utřídit nalezené indicie a rozlišit ty podstatné. Ty jim utkví v paměti a žáci si mohou v případě nouze vybavit, kam se v případě nouze uchýlit a komu si zažádat o pomoc. Mohou tak pomoci nejen sobě, ale i přáteli v nouzi. Učitel neopomene zdůraznit podmínky prezentace a způsob hodnocení.

3.2.4.4 Návrh hodiny č.4

Žákův hlavní cíl je zorganizovat tvorbu příručky, realizovat ji, domluvit se se spolužáky na prezentaci a následně ji odprezentovat. Žák by měl svoji práci obhájit, ocenit i další práce a říci k nim svůj názor. Učitel klade důraz na to, aby si žák zachycené informace zapamatoval a měl je před očima. Ideální způsob je rozmístit tyto plakáty nejen po třídě, ale i na různých místech školy.

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky: výtvarné potřeby, papír, sesbírané informace

Organizační forma: skupinová práce, společná práce

Aktivita: Spolupráce ve skupině, prezentace

Čas. dotace	PRŮBĚH HODINY
Úvod	
1 minuta	<ul style="list-style-type: none"> - Učitel společně se žáky shrne dosavadní průběh příběhu - Učitel se ujistí, že žáci si donesli požadované materiály (archy A3 zajistí sám) - Žáci se sesadí do vytvořených skupinek, připraví si potřebné materiály - Učitel znovu opakuje, co mají dělat = vytvořit Příručku pomoci + návrh toho, co by měla Nikola udělat (ústně); prezentace se účastní celá skupina - Upozorní na kritéria hodnocení – Množství informací, kreativita, způsob prezentace, nápaditost, složitost
Hlavní část	

27 minut	<ul style="list-style-type: none"> - <u>Žáci tvoří projekt</u> - Učitel kontroluje průběžně jednotlivé skupiny - Čas stanoví podle potřeby – neměl by ale přesáhnout 25 minut
15 minut	<ul style="list-style-type: none"> - <u>Prezentace projektu</u> - Učitel určí, kdo začne (např. pomocí karet) - Žáci po skupinách prezentují své projekty + návrh, co by měla Nikola dělat - Učitel i žáci pokládají doplňující otázky, např. zdroje - Následně hodnotí spolužáci (povinně) a nakonec učitel – dle kritérií - Žáci hlasují o tom, který projekt se jim líbil nejvíce - Učitel se s žáky domluví na možnosti umístit plakáty po škole
Závěr	
2 minuty	<ul style="list-style-type: none"> - Učitel shrne celkovou práci žáků – ptá se, jak se jim informace hledali, co si nejvíce zapamatovali - Zrekapituluje všechny způsoby pomoci

Během kreativního tvoření je možnost hrozby vzniku hluku. Žáci se budou bavit, překřikovat se. Učitel by jim do práce neměl zasahovat, jen případně usměrňovat nadměrný hluk. Právě díky této skupinové kreativní činnosti mají žáci šanci si odpočinout a zapojit jinou část mozku. Při hodnocení nesmí učitel zapomenout nejprve vyzdvihnout kladné stránky projevu a až poté ty horší. Po vystoupení všech mohou žáci anonymně hlasovat (například házet papírky se jmény do klobouku), která Příručka pomoci se jim líbila nejvíce a která je nejvíce praktická (můžeme udělat i více kategorií). Výherci dostanou zvláštní odměnu (bonbon, plusové body). Všem žákům může být připsána malá jednička za aktivitu.

3.2.4.5 Návrh hodiny č. 5

Žák se v konečné fázi projektu dozví rozuzlení celého příběhu, vyjádří vlastní názor na celou knihu, rozhodne se, zda by ji doporučil ostatním. Zhodnotí autora, shrne všechny poznatky o knize a ohodnotí celý projekt. Zamyslí se nad svojí prací. Nakonec žák interpretuje informace do čtenářského deníku.

Časová dotace: 45 minut

Organizační forma: samostatná práce, společná práce

Pomůcky: ukázky, papíry

Aktivity: Brainwriting do kruhu, Pyramidový příběh

Čas. dotace	PRŮBĚH HODINY
--------------------	----------------------

Úvod	
15 minut	<p>1. Brainwriting do kruhu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Každý žák dostane kousek papíru (půl A5) - Napíše na něj 3 důvody, proč si myslí, že je kniha dobrá, proč by ji doporučil ostatním, proč by si ji mělo každé dítě přečíst - Poté, co dopíše, pošle lístek o jednoho vpřed - Následně na novém obdrženém lístku škrtně ten důvod, který se mu zdá nejméně důležitý a pošle lístek dál - Nyní, opět na novém papírku, dopíše nápad, který podle něj na papírku chybí (tedy na papírcích jsou aktuálně 2 nápady, jeden škrtnutý a jeden nově připsaný) a pošle dál - Dále po obdržení nového lístku žák provede oba kroky zároveň = jeden důvod škrtnout a jeden připsat = žák provede pětkrát - Forma hodnocení – po obdržení konečného lístku žák zakroužkuje (nebo udělá čárku) u toho nápadu, který se mu zdá nejlepší – pošleme celkem sedmkrát - Poté se učitel zeptá (může být aktivity účastněný), který důvod má nejvíce čárek – ty nejlepší důvody píšeme na tabuli
Hlavní část	
7 minut	<p>2. Čtení ukázky</p> <ul style="list-style-type: none"> - Žáci samostatně čtou poslední část příběhu (příloha č.7) - Učitel se poté ptá žáků: Jak se Vám konec líbil? Skončil správně? Líbily se vám vaše konce víc? Přečetli byste si celou knihu? A podobně.
15 minut	<p>3. Pyramidový příběh</p> <ul style="list-style-type: none"> - Žáci shrnují celý příběh ve formě pyramidy: <ol style="list-style-type: none"> 1. řádek: Postavy 2. řádek: Popis postav 3. řádek: 3 slova o tom, kde se příběh odehrává 4. řádek: 4 slovy vystihující zápletku 5. řádek: 5 slov popisující první událost 6. řádek: 6 slov popisujících druhou událost 7. řádek: 7 slov popisující třetí událost 8. řádek: 8 slov o tom, jak se zápleтка rozuzlovala - kontroluje učitel - může sloužit jako náhrada čtenářského deníku
Závěr	
8 minut	<ul style="list-style-type: none"> - Žák se vrátí k předpovědi z hodiny číslo 1 a 3 a zhodnotí, zda správně odhalil konec příběhu – učitel zjišťuje, komu se líbil opravdový příběh a kdo by dal přednost vlastnímu návrhu - Učitel rozdá žákům protokol o hodnocení projektu - Žáci si kontrolují, zda mají celý projekt uspořádaný a pečlivě zařazený do složek

Cílem prvního úkolu je zjistit, zda se žákům kniha líbila a zda by ji doporučili ostatním, kamarádům i dospělým. Formou anonymní práce se může vyjádřit každý dle libosti a nemusí se obávat ztrapnění od spolužáků. Žáci se též učí argumentovat a formulovat skutečné důvody. Uvědomí si, proč byla knížka dobrá a cenná pro jejich život. Pyramidový příběh slouží k ucelení celého projektu. Žáci si uvědomí, zda si zapamatovali děj všech ukázek. Zadání formou počtu slov může být pro některé problematické, ale naučí se tak přesnosti a schopnost plnit zadání. Hodnocení projektu je pro učitele cenná informace, může další projekty vylepšit, omezit chyby v plánování a provedení, plánovat dle přání žáků, zamezit nedostatkům. Úskalím této hodiny může být časové vymezení, protože čas čtení může být u každého jiný, zvláště v případě delší ukázky, proto můžeme zadání pyramidy připravit předem a žákům zadat k domácímu zpracování. Zdatnější čtenáři tak nebudou rušit a začnou pracovat, ti méně sečtělí si mohou v klidu číst a práci provést doma.

3.3 Luke a Jon

Poslední projekt je věnován prvnímu románu britského autora Roberta Williamse *Luke a Jon*. Kniha vyšla poprvé v Londýně v roce 2011 v nakladatelství Faber and Faber, v českém překladu Mirky Kopicové se na českém trhu objevila o rok později v nákladu pražského nakladatelství Albatros. Dílo o fotografie doplnila fotografka Kamila Müllerová. Kniha má 167 stran, formát A5 a je rozčleněná do krátkých kapitol.

3.3.1 Profil autora

Robert Williams vyrostl ve městě Clitheroe, ve hrabství Lancashire v Anglii, ale v současné době žije v Manchesteru. Dříve, než se dal na profesní dráhu spisovatele, pracoval v knihkupectví Waterstone's Manchester Deansgate, kde měl možnost potkat umělce, herce, muzikanty, ale hlavně zajímavé literární autory, kteří ho zasvětili to světa psaní knih.⁴⁸ Román psal potají o přestávkách v práci, o víkendech téměř bez přestávky. Přestože neměl první manuskript ještě hotový, vyhrál s jeho první částí hlavní cenu v soutěži, pořádanou společností National Book Tokens, která výherci umožňovala kontrakt v nakladatelství Faber a příspěvek 2000 liber na vydání knihy. Díky tomuto úspěchu mohl začít psát na profesionální úrovni.

Kniha *Luke and Jon* vyhrála cenu Betty Trask a byla označena jako „nesmírně působivá prvotina“ v deníku *the Daily Telegraph*. Jeho druhý román, *How the Trouble Started* [Jak začaly potíže], se dostala do užšího seznamu kandidátů na Portico prize (ocenění knihovny a galerie Portico v Manchesteru za literaturu) za fikci. Jeho poslední knihou je román *Into the Trees – Do stromů*.⁴⁹ Jeho knihy byly celkově přeloženy do 10 jazyků po celém světě.

3.3.2 Rozbor

Román *Luke a Jon* je kniha o dospívání, rodině, ztrátě blízkého člověka, přátelství i o tom, jak se život může změnit za necelé dvě vteřiny.

Hlavnímu hrdinovi, třináctiletému Lukovi, se jednoho dne obrátí celý svět naruby. Během autonehody přišla o život jeho maminka, člověk, ke kterému vzhlížel, a který ho jako

---

⁴⁸ Robert Williams on Writing a First Novel. *FABER & FABER* [online]. 2016 [cit. 2017-06-14]. Dostupné z: www.faber.co.uk/

⁴⁹ *Robert Williams* [online]. Manchester, 2016 [cit. 2017-06-18]. Dostupné z: <https://www.robertwilliamsauthor.co.uk>

jeden z mála lidí, co znal, skutečně chápal. Luke nyní dělí svůj život na před a po. Jeho životní jistoty jsou najednou pryč. Tragická událost poznamenaná i hrdinova otce. Ten je po smrti partnerky zcela paralyzován, není schopen pracovat jako výrobce dřevěných hraček, nezvládá se starat o syna i domácnost, neplatí účty, postupně propadne alkoholu, až nakonec jeho dům skončí v rukách banky, která dům prodá a on se musí s Lukem odstěhovat. Lukovi je vše jedno, Celý jeho svět zaplní umění. Kreslil a maloval více než kdy dřív. Kreslil, protože při tom nemusel myslet na nic jiného. Kreslil, protože díky tomu nic necítil a měl v hlavě prázdno. A to mu pomáhalo.

V novém domě zkoušeli začít nový život. Otec si zařídil novou dílnu, a ačkoliv se jeho alkoholismus nezlepšil, o syna se staral, nakupoval, pral prádlo a o víkendech jezdil se svými hračkami po trzích a jarmarcích. A Luke maloval. Jejich život se změní ve chvíli, kde se seznámí s chlapcem žijícím v sousedství, třináctiletým Jonem. Jon nebyl tak úplně normální kluk – nosil staré oblečení, byl neobvykle chytrý a sečtělý, upovídaný, ale jiný. Nemluvil o sobě ani své rodině, o škole se nezmínil nikdy. Zdál se trochu opožděný, což ještě umocnily jeho tiky a roztřesené trhavé pohyby. Postupem času se chlapci začínají sblížovat a stanou se z nich přátelé. Díky Jonovi se otec a syn vyrovnávají se svými vzpomínkami a začínají žít nový život. Jon je pro ně svěží vítr, co je probudil z jejich apatie a přiměl je znovu se podívat kolem sebe a všimnout si obyčejného života. I pro Johna znamenají noví sousedé životní změnu – najde rodinu, která mu tolik scházela a o kterou se nyní může opřít a svěřit jí svůj život. Najde přátelství, které nikdy nepoznal. Všichni tři společně prožívají a překonávají životní zkoušky – ztrátu blízkého, nový domov, nová škola, nové výzvy.

Příběh je o to silnější a poutavější, protože jej autor protkal retrospektivními vzpomínkovými pasážemi na hrdinovu matku. Ukazuje ji jako osobu silnou, shovívavou a milou osobnost s jedinou slabostí – celý dospělý život trpí maniodepresivní psychózou, což jí přináší fáze obrovského nadšení, radosti a životního optimismu, které střídají fáze totálního selhání a těžkých depresí. Pomocí těchto vzpomínek autor zdůraznil hrdinovo obtížné dětství ještě za matčina života.

Kniha se svým obsahem zaměřuje na některé problémy současné společnosti. Věnuje se problematice otce alkoholika, který zůstal sám na výchovu syna a zaopatření domácnosti. Dále klade důraz na postavení člověka s postižením ve společnosti, zvláště ve skupině dětí a ve škole, která ignoruje veškeré znaky šikany a týraní a odmítá nastolenou situaci řešit. V příběhu je zdůrazněn i vliv psychicky nemocného člena rodiny na zbylou rodinu a na jejich život.

Příběh Luka a Jona není jen příběhem smutku a trápení. Spíše ukazuje smysl přátelství, rodiny, důvěry a schopnost nalézt nový smysl života.

Celá kniha psaná ich – formou z pohledu hlavního hrdinu a většinou se odehrává v aktuální přítomnosti. Dělí se na drobné kapitoly, z jich každá vlastní název, který drobně napovídá obsah dalšího odstavce. Jazyk je spisovný, bez výskytu cizích a nespisovných slov. Vyprávění je protkáno dialogy, které urychlují a usměrňují děj. Občas se vyskytne pasáž úvahy, kdy hrdina přemýšlí o své rodině, Jonovi nebo kreslení.

3.3.3 Obsah

Na prvních stránkách knihy se seznámíme s hlavním hrdinou. Má jasně zelené oči, bydlí na vršku Bowlandského kopce, jeho táta vyrábí skvělé dřevěné hračky a jednoho dubnového odpoledne mu při autonehodě umřela máma. Luke nejdříve řidiče druhého řidiče nenáviděl. Chodil ho pozorovat do depa, kde řidič myl nákladáky. Jednoho dne si Luka všiml – jen tak stál, uprostřed dvora a z očí mu tekly slzy. Když se hrdina dozvěděl, že spáchal sebevraždu, nepřekvapilo ho to. Už dříve poznal, že ten řidič měl tehdy úplně stejný výraz jako jeho táta. A to ho děsilo nejvíc.

Otec byl po smrti matky paralyzovaný. Nejedl, nekoupal se, nepracoval a neplatil složenky. Jednoho slunečného rána tak přijeli lidi z banky, odvezli všechn cenný nábytek a dům zabavili. Luke se musel odstěhovat, což znamenalo nový dům, nové město, nová škola. Bylo mu to ale jedno. Jemu ani otci na starém domu a jeho okolí nezáleželo. Nový dům, do kterého se nastěhovali, byla pěkná díra. Všude se válely hromady harampádí, okna skřípala, záclony byly plné špíny a molů. Ač čistili a uklízeli sebevíc, celkový dojem se téměř nezlepšil. V tu dobu si Luke uvědomil, že jeho starý život je opravdu pryč.

Zlom nastává v okamžiku, kdy se seznámí s chlapcem jménem John, který vypadal, jako by se právě vrátil časem z roku 1945. O Lukovi mu pověděla třídní učitelka – ještě před prázdninami všem oznámila, že s nimi bude chodit nový žák. A tím začínalo klíčit, aniž by si to jeden z ch uvědomoval, nové přátelství. Jon byl u Luka každý den. Luka bavilo kamaráda zkoušet z různých odvětví vědy, protože Jon byl neskutečně chytrý a sečtělý. O škole, rodině, spolužácích ani o ničem osobním však mluvit nechtěl. Hlavní hrdina postupem času zjistí, že Jon je na tom mnohem hůře než on. Bydlí v polorozpadlém domě se starými nemohoucími prarodiči, matka mu zemřela a otce nezná. Žije v hrozných podmínkách, čehož si začnula všímat i sociální péče. Ta každý týden navštěvuje Jonův domov a snaží se zjistit pravý stav věci. I když Luke o jeho životě zjistí pravdu, musí přísahat, že nikde nic nepoví. Jon totiž ví, že

pokud někdo zjistí, jak na tom jeho prarodiče jsou, budou posláni do pečovatelského ústavu a on zamíří rovnou do dětského domova. A to by mohl být jeho konec.

Otcův stav se během prázdnin rapidně zhoršil. Byl hubený, ruky se mu třáslly a Jon ho téměř pokaždé vídal se sklenkou v ruce. Proto pro něho bylo velkým překvapením, když se věci jednoho dne změnilly. Otec začal opět pracovat. Ale nevyráběl jen obyčejné hračky, nýbrž začal modelovat ze dřeva obrovskou plastiku koně, kterou by rád umístil někam na pastvinu hluboko v lese, kde by na ni narazil jen náhodný kolemjdoucí. Tento plán mu vlije novou energii do života. Luka čeká první den v nové škole, kterého se tolik obával. Brzy se dozví, proč Jon nikdy o škole nemluví a všem otázkám se vyhýbá. Jon je obětí šikany spolužáků, bývá fyzicky i slovně napadán a kvůli svému vzhledu i postižení je terče urážek a hrozných přezdívek. Luke se snaží svého kamaráda bránit a několikrát se s tyrany slovně i fyzicky utká.

V průběhu příběhu vyplouvá na povrch i příběh hrdinovy matky. Byla to veselá, hravá osoba, která měla zalíbení v barvách a bláznivých doplňcích. Svůj život milovala a dokázala si ho užít. Dokud ji nedostihla nemoc, maniodepresivní psychóza. V těch dnech jen ležela v posteli a spala. Z depresí se dostávala jen těžko. I když prášky ve formě lithia pomáhaly, nikdy se nemoc výrazně nezlepšila. Ve dnech, kdy se Jon i otce pomalu vyrovnávají s osudem, je zastihne překvapivá zpráva. Policie nehodu vyšetřuje jako možnou sebevraždu. Oba tak musí docházet na výslechy k policii, kde se snaží dokázat, že matka v době nehody nebyla ve fázi deprese. Nově se ale ukázalo, že v posledních měsících nebrala své léky, a tak fáze deprese mohla udeřit ve větší míře než kdy dřív. Luke i otec policii nevěří. Znali ji tak dlouho, a tak dobře, že žádná tvrzení nemohla jejich pravdu ohrozit.

Děj se nepozorovaně propracuje do finále. Lukův otec dokončil plastiku koně a postupně, na pokraji sil, ji odváží do hlubokého lesa. Pocit triumfu má dávat takový pocit žít, že po skleničce s alkoholem ani v době výslechů na policii nesáhne. Luke si je jistý, že díky koni otec překonal nejhorší období smutku a nyní se dokáže smát a radovat. U Jona se situace zkomplikuje. Sociální pracovníci si vzali na pomoc policii a soud a společnými silami se dostali do domu. Po zhodnocení stavu obydlí a zdravotního stavu jeho obyvatel se rozhodli pro hospitalizaci v nemocnici. Musí zjistit celkový zdravotní stav, aby se mohlo rozhodnout, co s nimi bude dál.

Luke se o všem dozví pozdě v noci. Jon mu volal a vyprávěl mu celou událost. Ihned po tom, co společně navštívil Jona v nemocnici, si začne otec vyčítat, že si ničeho nevšiml. Nakonec přišel s řešením: zažádá, aby byl Jon svěřen do jeho péče. Prarodiče jsou příliš staří a nemocní, aby se o chlapce starali dál. Na sociálním odboru otci vysvětlili, že osvojení si dítěte

do péče je složitý postup plný překážek. Bude muset dokázat spoustě lidí, že on je ten pravý k výchově třináctiletého kluka. Otec prochází mnoha pohovory a zkouškami, dokonce s Lukem opraví a vylepší celý dům, než soud rozhodne, zda jim bude Jon svěřen do péče. Dům a vše kolem ale nakonec udělal na soud a úřad takový dojem, že Luke a jeho otec se stávají novou rodinou Jona Mansfielda.

Na posledních stranách se čtenář dozví, že policie odložila celý případ. Ze zjištěných poznatků nelze usoudit, zda celý událost byla sebevražda nebo jen pouhá tragická událost. celé město se navíc dozví o tajemné plastice koně, ukryté v lesích. Otec se dočká velkého obdivu a uznání, dokonce se objeví i v novinách. Pro Jona je to poslední znamení, že nyní bude život už jen lepší a lepší.

Kniha Luke a Jon je milý, jemný příběh o přátelství, rodině, smutku a vzájemné lásce. Nedá se říci, že by byl plný zvrátů a dramatických překvapení. Události přecházejí plynně a přirozeně. Autor mistrně sepsal reálný příběh, který se mohl stát komukoliv z nás.

3.3.4 Návrh projektu: Luke a Jon.

Název projektu:	Luke a Jon
Téma:	Přátelství v životě člověka
Hlavní cíl projektu:	Žák shrne problematiku šikany a reflektuje význam kamaráda ve svém životě
Dílčí cíle:	Žák provede rozbor ukázek a analyzuje vybrané části Žák je ochoten diskutovat s učitelem a spolužáky Žák registruje problém šikany na školách a navrhne, jak se dá řešit Žák řeší problematiku smrti Žák ocení svého kamaráda, uvědomí si jeho důležitost Žák vylepší čtenářskou gramotnost
Kompetence:	K učení K řešení problémů Komunikativní Pracovní
Mezipředmětové vztahy:	Jazyková a literární komunikace, Člověk a jeho svět, člověk a zdraví, Člověk a společnost

Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova
Doba trvání projektu:	3 vyučovací hodiny
Třída:	6. a 7. třída nebo nižší ročníky gymnázií
Pomůcky:	Originální kniha, ukázky, papíry, dataprojektor, plátно, počítač
Forma práce:	Samostatná práce, práce ve skupině, práce ve dvojicích, společná práce
Klíčová slova:	smrt, matka, otec, rodina, přítel, změny, nový domov

3.3.4.1 Návrh hodiny č. 1

Cílem hodiny je seznámit žáka s knihou Luke a Jon. Žák by na základě úkolů měl vylepšit schopnost poslechu a psaní poznámek, dále vlastními slovy navrhne téma knihy. Se spolužákem organizuje diskuzi, poslouchá ostatní a ocení názory ostatních. Dle poznámek dokáže klást otázky a vyvozovat odpovědi. Je schopen se rozhodnout, mít vlastní názor a umí ho podpořit.

Časová dotace: 45 minut

Organizační forma: samostatná práce, společná práce, práce ve dvojicích, práce ve skupinách

Pomůcky: kniha, papíry

Aktivity: Poslech, Sloupy, Soudce a obhájce

Čas. dotace	PRŮBĚH HODINY
Úvod	
20 minut	1.Poslech ukázky <ul style="list-style-type: none"> - učitel na úvod hodiny ukáže dětem originál knihy, řekne jméno a popíše krátce autora - žáci mají připravený arch k zapisování poznámek. - učitel nahlas přečte první ukázku (příloha č.8) - po dočtení ukázky učitel žáky vyzve, aby na základě ukázky vybrali 2 témata, o kterých si myslí, že na nich bude příběh vystavený – ve dvojici si sdělí svoje nápady a shodnou se na 2 tématech - poté se dvě dvojice sloučí a navzájem si sdělují svoje nápady – říkají proč, jaký pro to mají důkaz; následně se opět musí shodnou na dvou tématech - sloučení dvou čtveřic k sobě – opakuje se stejný postup, dokud může učitel slučovat

	<ul style="list-style-type: none"> - učitel vyzve jednotlivé skupiny, aby prezentovaly své nápady a podpořily je důkazy - učitel/zapisovatel napíše všechny nápady na flip chart, který bude třídě k dispozici i později.
Hlavní část	
8 minut	2.Sloupy <ul style="list-style-type: none"> - Žáci si rozdělí arch na tři sloupečky – do prvního napíší: Co už vím, do druhého: Co ještě nevím, do třetího: Co bych chtěl vědět - Učitel čte druhou ukázkou (příloha č.9) - Žáci si rovnou zapisují nové informace do prvního sloupečku - Po dočtení si dopíší druhý a třetí sloupeček (i z první ukázkou) - Učitel následně provede kontrolu – střídavě se ptá a zároveň píše informace na tabuli/flip chart
15 minut	3. Soudce a obhájce <ul style="list-style-type: none"> - učitel čte ukázkou příloha č.10) - po dočtení položí učitel otázky: Proč se řidič nákladního auta zabil, když byl nevinný? Jaké myšlenky ho k tomu vedly? Myslíte, že by zůstal na živu, kdyby se tam Luke neobjevil? Myslíte, že mu Luke odpustí, když ho nenávidí? - odpověď na poslední otázku si každý zapíše do sešitu (nesmí škrtat) - následně si stoupne ten, jehož odpověď je ANO – ti si vytvoří skupiny max. po čtyřech žácích a sepíší dohromady důvody, proč mu odpustí - to stejné udělají žáci s odpovědí NE - po vytvoření všech argumentů učitel skupiny vyvolává a ony odpovídají - podle odpovědí učitel dále diskutuje
Závěr	
2 minuty	<ul style="list-style-type: none"> - Učitel shrne dosavadní průběh příběhu a zjišťuje, zda se kniha zatím líbí

Úvodní aktivita je sestavena tak, aby splnila několik cílů. Zaprvé se žáci učí pozorně naslouchat a vybírat podstatné informace. Mnoho dnešních žáků není schopno zpracovávat si důležité informace a poznatky jen na základě poslechu bez toho, aniž by jim to učitel přímo diktoval nebo nebyly poznámky psané přímo v bodech v prezentaci. Tato schopnost se bude žákům hodit na středních a vysokých školách. Za druhé musí přemýšlet o textu jako o celku i o jednotlivých větách a následně odhadnout, o čem by kniha mohla být. Následné sdílení nápadů procvičí jejich schopnost argumentace a diskuze. Ve variantě úkolu můžeme nechat žáky hlasovat o tom, který nápad je nejvíce a nejméně pravděpodobný. Pořadí pak mohou žáci během dalších aktivit měnit podle dostupných informací. Druhou aktivitou se žáci věnují přímo textu. Pomocí prvního sloupečku si shrnou informace, které se dozvěděli. Na základě prvního sloupce si doplní druhý sloupec – například neví, kdo je Jon, kolik je Lukovi let a další otázky, které je napadají. Poslední sloupec prověří, jestli v nich kniha vzbudila zájem a zda by se o příběhu rádi dozvěděli více. Po ukončení druhé aktivity se učitel vrátí k flip chartu s nápady a společně

zhodnotí, zda se některý nápad potvrdil nebo úplně vyvrátil. U poslední úkolu může učitel zaznamenat potíže. Žáci například nemusí být ochotni odpovídat na otázky, protože téma smrti a sebevraždy jim nemusí být příjemné. K odpovědi zásadně nenutíme, ale snažíme se vyvolat na každou otázku co nejvíce lidí. Může se také stát, že celá třída odpoví ANO. V tom případě se též rozdělí do skupinek a sepisují důvody. Podle času může učitel s žáky dále diskutovat. Žák by se měl také podívat do svého přehledu z druhé aktivity a zaznačit si, zda na některou otázku nenašel odpověď či zda se nevytvořila otázka jiná.

3.3.4.2 Návrh hodiny č. 2

Ve druhé hodině žák více vnoří do příběhu. Navrhne hesla, která ho napadají na téma Přítel, kamarád, dále dokáže samostatně pracovat s textem, analyzuje jeho části a umí s nimi pracovat. Sepíše informace o svém spolužákovi a vyhodnotí, proč je dobrý kamarád. Reflektuje význam přátel ve svém životě.

Časová dotace: 45 minut

Organizační forma: samostatná práce, práce ve dvojicích

Pomůcky: ukázky, PL

Aktivity: Brainstorming, Detektiv, Kamarád

Čas. dotace	PRŮBĚH HODINY
Úvod	
5 minut	1. Brainstorming <ul style="list-style-type: none"> - žáci střídavě říkají hesla, která je napadnou na téma: Přítel, kamarád - učitel píše slova na tabuli - žáci pomocí hesel vytvoří teorii, definici, kdo to vlastně kamarád je
Hlavní část	
5 minut	2. Čtení ukázky <ul style="list-style-type: none"> - Žáci čtou samostatně ukázku (příloha č.11)
10 minut	3. Detektiv <ul style="list-style-type: none"> - Žák samostatně vypracuje PL – úkolem je vypracovat Jonův profil a dopsat všechny informace, které jsou zjistitelné v ukázce - učitel provede společnou kontrolu-žáci po jednom říkají informace a doplňují si ty, které nemají
21 minut	4. Kamarád <ul style="list-style-type: none"> - žák vypracuje profil svého souseda - napíše všechny informace, které ví a na zbývající se zeptá přímo - musí popsat celou půl stranu (ne v heslech) - každý prezentuje profil svého spolužáka - učitel hodnotí míru informací a způsob přednesu
Závěr	

4 minuty	<ul style="list-style-type: none"> - Žáci se podívají ještě jednou na tabuli s hesly - Doplní ta, která chybí a vyškrtnou ta, o kterých si myslí, že byla špatná
----------	--

Žáci si díky první aktivitě uvědomí, kdo je to kamarád, co znamená a proč je účast v jejich životě důležitá. Úkol má žáky motivovat a navnadit na téma celé hodiny, která se bude věnovat přátelství. Druhý úkol se zaměřuje na samostatnou četbu a třetí na dovednost zjistit a vypsát z ukázky všechny informace. Trénují tak schopnost pracovat s textem a vybrat z něj podstatné informace. Čtvrtá aktivita se zaměřuje přímo na kamaráda. Žák si uvědomí, co vše o svém kamarádu ví a co ne. Díky tomu má větší možnost ho lépe poznat, dozvědět se něco nového a uvědomit si, proč se s ním vlastně kamarádí. Varianta úkolu: Žák popíše svého nejlepšího kamaráda. Druhá varianta: Učitel nachystá lístečky se jmény všech žáků ve třídě. Každý si postupně tahá lísteček a musí napsat profil napsaného žáka. Výsledek čte před třídou a ta hádá, kdo daným spolužákem je. Můžeme tak stmelovat třídní kolektiv a posilovat třídní vztahy. Učitel může práce ohodnotit malými jedničkami nebo jiným způsobem, na který je zvyklý.

3.3.4.3 Návrh hodiny č. 3

Žák v poslední části projektu kriticky píše vlastní názory a myšlenky na téma šikana, samostatně čte ukázku, dokáže ji rozebrat, vybrat podstatné a na základě interpretace spolupracuje se spolužáky při tvorbě plakátů, dokáže napsat vlastní názor a myšlenky, je ochoten ocenit myšlenky jiných a písemně je okomentovat, diskutuje s ostatními o ukázce a vlastními slovy shrne problematiku šikany ve školách.

Časová dotace: 45 minut

Organizační forma: samostatná práce, práce ve dvojicích

Pomůcky: velké papíry, fixy, ukázky

Aktivity: Clustering, Obří papír, SMS

Čas. dotace	PRŮBĚH HODINY
Úvod	
2 + 2 minuty	1. Clustering – volné psaní <ul style="list-style-type: none"> - žáci píší veškeré asociace, které je napadnou na téma šikana – podle pravidel volného psaní - po dopsání si čtou navzájem své myšlenky, učitel vybere náhodně pár žáků, aby svoje nápady přečetli - učitel kladně zhodnotí
Hlavní část	

27 minut	<p>2. Obří papír</p> <ul style="list-style-type: none"> - žáci vytvoří skupiny po čtyřech - každá skupina dostane obří papír – například balící velkých rozměrů - učitel oznámí, že tato aktivita se bude odehrávat v naprostém tichu a veškerá komunikace se uskuteční pouze psaním - žáci mají za úkol psát na papír pojmy, věty, hesla, otázky, tedy vše, co je napadá po čtení ukázky - píšou vše, co je napadá, mohou si navzájem na otázky odpovídat a vytvořit tak celou konverzaci (může jich psát více najednou) - veškeré psaní se musí týkat tématu textu nebo šikany - až učitel oznámí pravidla a vysvětlí úkol (a odpoví na dotazy), rozdá ukázku a zahájí tak tiché čtení a tichou debatu (příloha č.12) - na podnět učitele si skupiny prohodí papíry a čtou si nápady ostatních a připojí k nim svoje komentáře, nápady, myšlenky - po určité době se skupiny vrátí ke svým papírům a čtou, co jim napsali spolužáci - Po skočení čtení nastává živá debata – učitel pokládá otázky k ukázce a následně k tomu, co vše psali, co je zaujalo, či myšlenka, k čemu dospěli a podobně. - čem jste se dočetli v knize? Měl Jon šanci něco sám změnit? Co měl udělat? Proč to neudělal? Co byste mu poradili? A co měl udělat Luke? Která škola se zachovala správně? Co ta druhá udělala špatně? Co měla udělat správně? Co je podle vás nevinná legrace a co už šikana? Proč někdo šikanuje? Kdo bývá často obětí? U koho byste hledali pomoc na naší škole? Jak u nás funguje systém prevence proti šikaně?
7 minut	<p>3. SMS</p> <ul style="list-style-type: none"> - žák píše Jonovi jednu SMS (nanejvýš 180 znaků), ve které mu vyjádří svoji podporu a poskytne mu jednu dobrou radu - žáci čtou svoje SMS a učitel komentuje jejich nápady
Závěr	
5 minut	<p>4. Pětílístek</p> <ul style="list-style-type: none"> - žák píše závěrečný pětílístek na téma Luke a Jon - učitel rozdá žákům čtenářský deník a hodnocení projektu - učitel se slovně ptá, zda se jim knížka líbí, jestli by ji doporučili ostatním

Metoda volného psaní má v žácích probudit všechny myšlenky, nápady, názory a zkušenosti, která má spojené s tématem šikany. Ukázka, která navazuje na určené téma, připomene žákovi, o jak závažné téma se jedná. Žák by si měl uvědomit, že znaky šikany nelze podceňovat, měl by vědět, na koho se v případě nouze obrátit a u koho ve škole hledat pomoc. Díky ukázce se naučí, že i škola může udělat chybu, nemusí případ řešit a je jen v jeho moci, zda se obrátí na někoho zvenčí. V aktivitě SMS se snaží poskytnout Jonovi podporu a radu, jak by se měl zachovat. Ačkoliv téma šikana je ve škole hojně probírána, neuškodí žákům ukázat literární ukázku, která je realistická a může se stát každému z nich. Tento projekt je ideální

k navázání dalšího projektu například v občanské výchově, kde bude učitel dále rozvíjet téma šikany a jejího řešení.

Závěr

Cílem závěrečné diplomové práce bylo napsat didaktickou interpretaci třech vybraných knih z kategorie intencionální literatury pro děti a mládež, které se zabývají sociální tematikou, blíže neúplnou nebo problémovou rodinou. Hlavním úkolem bylo navrhnout čtenářské lekce, které obsahují metody z dílen čtení a kritického myšlení.

Rodina je pro zdravý a prospěšný vývoj dítěte zásadní a nejde žádnou jinou formou či institucí nahradit. Pokud je narušena některá její funkce, může dojít k nenávratným škodám. Právě rodině se věnují knihy Nikolina cesta, Uzly a pomeranče, Luke a Jon. Výše popsané návrhy jsou jen malým zlomkem toho, jak by se dalo s knihami pracovat dále. Velmi vhodnou, ale jistě už náročnější formou, by bylo vypracování projektu, kdy by každý žák vlastnil svůj originální výtisk, měl ho kdykoliv k dispozici a mohl s ním pracovat. Všichni společně by mohli číst knihu celou, s možností ji dostatečně interpretovat a vzít si z ní to nejdůležitější. Učitel by se mohl v jednotlivých úkolech věnovat všem kategoriím: Hlavní postavě, vedlejším postavám, času, prostoru, prostředí, motivům, autorovi, způsobu vypravování a podobně.

Navržené hodiny a úkoly mohou být v budoucnosti dále modifikovány a využívány v dalších hodinách založených na knihách nejen se sociální tematikou. Stále více autorů intencionální literatury se ve svých dílech zaměřuje na témata, o kterých se v dřívější době příliš nediskutovalo. Šikana, týrání, smrt rodiče/sourozence, hendikep, alkoholismus. To jsou oblasti, kterým se věnuje například Iva Procházková v knize Pět minut před večeří nebo Petra Braunová v díle Nejhorší den třetíáka Filipa K. Problematikou sloučením dvou rodin se zabývá Petra Dvořáková v knížce Julie mezi slovy. Mezi oblíbené tituly dětí i učitelů se řadí knihy Pan Smraďoch a Babička drsňačka od Dawida Williamse nebo velmi populární Jeff Kinney a jeho Deník malého poseroutky. Oba autoři se věnují ve svých knihách úsměvnou formou rodině a přátelství.

Pro rozšíření obzorů nejen didaktiky literatury slouží kniha pedagoga Roberta Čapka Moderní didaktika-Lexikon výukových a hodnotících metod. Ta obsahuje nejen metody, hry a různé aktivity, ale i úskalí českého školství a časté chyby dnešních učitelů. V úvodu knihy se autor věnuje systému českého školství, vzdělávání nových učitelů i stavu České školní inspekce a jejímu působení na školách. Zdrojem inspirace a nápadů do hodin mohou být i kurzy se zkušenými lektory. Takové nabízí například společnost Čtenářská gramotnost a projektové vyučování.

Princip Čtenářských dílen a čtenářských lekcí je velmi vhodným prostředkem, jak u dětí vzbudit zájem o čtení a literaturu celkově. Lze jen doufat, že se na českých školách bude vyskytovat častěji a v profesionálním podání.

Zdroje a prameny

Primární zdroje:

PROCHÁZKOVÁ, Iva. Uzly a pomeranče. V Praze: Albatros, 2011. ISBN 978-800-0028-200.

FIŠAROVÁ, Michaela. Nikolina cesta. V Praze: Albatros, 2012. ISBN 978-800-0029-351.

WILLIAMS, Robert. *Luke a Jon*. V Praze: Albatros, 2012. ISBN 9788000029405.

Seminář Kritické myšlení a Dílny zlatého čtení

Sekundární zdroje

BECHYŇOVÁ, Věra. Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém. Praha: IREAS, 2007. ISBN 9788086684475

BUČKOVÁ, Marta. Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi [online]. Olomouc, 2010 [cit. 2017-05-23]. Bakalářská práce. UPOL.

BUREŠOVÁ, Pavla, POLÁCHOVÁ VAŠŤATKOVÁ, Jana a Pavla VYHNÁLKOVÁ, ed. Rodina a náhradní rodinná péče. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 9788074090134.

ČAPEK, Robert. Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnoticích metod. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3450-7.

GRECMANOVÁ, Helena. Obecná pedagogika. Olomouc: Hanex, 1998. Edukace (Hanex). ISBN 80-85783-24-x.

LINHART J., Petrušek, M., Vodáková, A., Maříková, Hana. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. Psychologický slovník. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. Velký psychologický slovník. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. Sociologie výchovy a školy. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0042-0.

KALHOUS, Zdeněk. Školní didaktika. Praha: Portál, 2002. ISBN 807178253x.

KANTOROVÁ, Jana a Helena GRECMANOVÁ. Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I. Olomouc: Hanex, 2008. Vzdělávání. ISBN 978-80-7409-024-0.

MATĚJČEK, Zdeněk. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 8085282836.

- MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. Krizové situace v rodině očima dítěte. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 8024703327.
- MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8085850249.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. Děti, rodina a stres: vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí. Praha: Galén, 1994. ISBN 808582406x.
- SKALKOVÁ, Jarmila. Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024718217.
- ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. Slovník autorů literatury pro děti a mládež. Praha: Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-506-4

Internetové zdroje

- Historie. Demografie [online]. Praha [cit. 2017-05-23]. Dostupné z:
http://www.demografie.info/?cz_rozvodhistorie
- Šance dětem [online]. Praha: Obecně prospěšná organizace Sirius o.p.s, 2013 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/struktura-vrozenych-vad-u-zive-narozenych-chlapcu-a-divek-v-roce-2010-74.html>
- Výsledky Zlatá stuha 2012. IBBY [online]. Praha, 2012 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z:
<http://www.ibby.cz/index.php/zlata-stuha-historie/82-2011-zlata-stuha-vysledky>
- Iva Procházková [online]. [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: www.ivaprochazkova.com
- Rámcový vzdělávací plán [online], dostupný www.msmt.cz/rvp
- Nejlepší knihy dětem [online]. Praha, 2017 [cit. 2017-06-18]. Dostupné z:
www.nejlepsiknihydetem.cz
- Robert Williams [online]. Manchester, 2016 [cit. 2017-06-18]. Dostupné z:
<https://www.robertwilliamsauthor.co.uk>

Přílohy

Příloha č. 1

↳ Sestra neodpověděla. Nejspíš ani neslyšela. Když ji něco v myšlenkách zaměstnávalo, vypnula vnější pozornost. Odpojila se. Darkovi v takových chvílích připomínala přístroj vytáhnutý ze zástrčky. Teď byla veškerá její pozornost pohlcená stříbrným autem. Zbytek světa pro ni neexistoval.

„Paráda, co?“ Znovu položil dlaň na zářící kapotu. „Koukni na tu džípíesku! A ten volant! Pojď, zjistíme, čím je!“

Ema se nehnula. Darek ji nechal být a vykročil k domu. Tady už sestru mohl spustit z očí, tady jí nic nehrozilo. Nad statkem v kopci bydlel jenom starý pan Havlík a mimo traktorů a lesních strojů tudy málokdy někdo projel, nebo dokonce zastavil. Až teď tohle drahé auto.

Možná zabloudilo, uvažoval Darek, zatímco se blížil k domu. Možná se řidič jenom šel dovnitř zeptat na cestu a hned zase odjede. Vtom zaslechl hlasy. Ozývaly se z otevřeného okna obývacího pokoje, což bylo neuvěřitelné, skoro vyloučené. Obývací pokoj, velká místnost s knihovnou a kachlovými kamny, byl už tři čtvrtě roku zavřený. Přesně od loňského září, kdy matku odvezla sanitka. V zimě tam ani netopili. Nechali pokoj napospas chladu, schovaný za ledovými květy, které se tvořily na oknech. Neobývaný obývací pokoj. Jenom krátce před Vánocemi vklouzl Darek dovnitř, aby vytáhl z knihovny tlustou knihu o skřítcích, kterou si Ema chtěla prohlížet. Překvapilo ho, jak cize pokoj vypadá. Kromě matčina svetrů přehozeného přes opěradlo židle nebylo nikde nic osobního. A přitom tady dřív strávili tolik času, hráli karty, louskali ořechy, hráli se u kamen, poslouchali matčino předčítání a otec s Darkem truhlařili. Určitě těch večerů byly stovky, ale když na ně Darek

vzpomínal, smrskly se mu v jeden jediný – ozářený oranžovým světlem stojací lampy a provoněný smrkovým dřevem. Obojí, světlo i vůně, patřily k minulosti pokoje a neměly s jeho momentální syrovou prázdnotou nic společného. Hlasy vyletující oknem signalizovaly změnu.

„Bez počáteční investice se to neobejde, Antone,“ slyšel Darek otce. „Musí se obstarat lanka, úchyty, tyčky...“

„Nieco mám. Co bude chybět, dokoupíš,“ ozval se druhý mužský hlas. Mluvil měkce, s polským přízvukem, některé hlásky rozmazával. „Všecky výdaje si započítáš, dobrze?“

„Kdy to chceš spustit?“ zeptal se otec.

„Niebawem. Za týden, za dva.“

„To sebou musím setsakra hodit.“

„Ten tvůj Darek... jak je starý?“

„Bylo mu třináct.“

„To už je chlap! Pomůže ti.“

„Kolik jich bude?“

„Deset, nie wiecej. Ale v létě dovezu další. Mám jich slíbeno dvacet. A až budou pryč, novou várku. Povídám ti, je to zlatý důl, Oto!“

Otec uznale hvízdal. Ať už mluvili o čemkoli, čísla na něj udělala dojem. Darek se zastavil. Zmínka o sobě ho zaujala. Připadalo mu zvláštní, že ho ten cizí Anton zná, a dokonce počítá s jeho pomocí. Moc rád by věděl, o co jde, ale jít do pokoje si netroufal. I když si otec s Antonem tykal, vedli řeči o práci. Všechno, co se týkalo práce, byla vážná záležitost, která se nesměla rušit.

„Jaká je kupní cena?“ zeptal se otec.

„Různá, ale tak okolo...“

V pokoji se udělalo ticho, bylo slyšet jen šustění papírů. Darek se opřel o zeď pod oknem a chystal se poslouchat dál, když uviděl Martu. Stála na dvoře, ruce v bok, tvářila se nasupeně.

„Ohřívát to nebudu!“ zavolala na něj místo přivítání. „Člověk se vám dělá s obědem a vy se táhnete jak šneci!“

Darek se odlepil od zdi a šoural se k ní. Zvnitřku pokoje opět zaslechl Antonův měkký hlas, ale mluvil tišeji než předtím, nebylo mu rozumět.

„Kde máš Emu?“ zeptala se Marta, když se k ní přes dvůr doloudal. Mlčky ukázal hlavou k silnici. Neměl chuť odpovídat, vlastně neměl vůbec chuť se na Martu dívat. Její přítomnost mu vadila, její obědy mu nechutnaly a její tón v něm vyvolával vzpurné reakce. Byla dospělá a on se k dospělým většinou choval zdvořile, přesto byl občas v pokušení ukázat jí prostředníček. Žalovala by otci? Pochyboval. Spíš by si to s ním vyřídila sama. Uvažoval, jestli by ji přemohl. Byla asi stejně velká jako on, hubená, neměla svaly, které by stály za řeč. Zato dokázala mít pořádný vztek. Darek věděl, že ve rvačkách je vztek potřebnější než tělesná síla.

„Co bylo ve škole?“ zeptala se.

„Po tom ti nic není,“ utrousil. Chtěla se ohradit, ale vtom si všimla roztrženého svetru. Chytila ho za rukáv.

„Co jsi dělal?“

„Ta samá odpověď,“ řekl a vytrhl se jí.

„Počkej, až to uvidí táta! Myslíš, že má na to, aby ti kupoval nové svetry?“

„Co by mi kupoval?!“ šklebil se jí do obličeje. „Zašiju si to. Roztrženej svetr se dá zašít, prochlastaná bunda těžko!“

„Nech si ty drzosti!“

„Vždycky když mluvím pravdu, říkáš, že jsou to drzosti. Mám teda lhát? Lhaní je podle tebe slušný?“

„Tak pojd',“ vedl Hanku po schodech vzhůru a při tom si uvědomoval, že je to poprvé. Dosud byla vždycky jen dole v chodbě, nanejvýš v kuchyni. Připadalo mu, jako by jí teď odhaloval kus svého soukromí. Zapnul počítač, a zatímco se načítal, v rychlosti urovnával rozházená cédéčka na desce stolu. Nechtěl, aby Hanka viděla jeho hry, mohla by je považovat za dětinské. Naštěstí jim nevěnovala pozornost. Rozhlížela se po podkroví.

„Pěkný,“ řekla s uznáním. „Takový romantický.“

Darek rozpačitě škubnul rameny. Pokud romantika znamenala staré trámy a příšeří, pak měla pravdu. Podkroví bylo stěsnané pod střechou, odkud dopadalo světlo dvěma okny na chodbičku nad schody. Za pradědečkových časů tu prý bývala jenom půda, v Období budování komunismu sem družstevníci vestavěli dvě kanceláře. Z jedné udělal otec ložnici, z druhé Darkův pokoj. Později z něj kus ubral pro Emu.

„Kde je tvůj pokoj?“ zeptala se Hanka. „Můžu se podívat?“

„Jestli chceš,“ prohodil s lhostejným výrazem. Ve skutečnosti byl rád, že Hanka uvidí, jak to u něj vypadá. Zařizoval si pokoj sám, bez cizí pomoci maloval stěny a natíral fošny, ze starého tkalcovského rámu si vyrobil regál na knihy a cédéčka. Ukázat to všechno Hance bylo skoro lepší než jí o sobě něco vyprávět. Otevřel dveře a nechal ji vejít.

„Pořád romantický?“ zeptal se a kývl hlavou směrem k oknu, za kterým bylo vidět rozpadající se kravín na protější straně cesty a opršelý nápis POKROK. Hanka po kravínu sklouzla netečným pohledem. Zaujalo ji něco jiného.

„To je maminka, vid'?“ řekla a přistoupila k fotografii nad psacím stolem. Darka zamrzelo, že si jí všimla. Byl to snímek z jeho dětských let. Seděl na něm v připitomělém sáčku a krátkých kalhotách matce na klíně a vypadal jako Otesánek. Koblížkovité tváře mu svítily spokojeností a vlasy rozčísnuté pěšinkou odhalovaly čelo. Otec mu fotografii z vlastní iniciativy zapaspartoval a Darek si ji sem pověsil, spíš aby mu udělal radost, než že by se na ni chtěl dennodenně dívat. Matka měla na obrázku džínsy a košili, což se mu vůbec nelíbilo. Rád si ji připomínal v šatech, nejradši v modrých.

„Byla strašně hezká,“ prohodila Hanka s pohledem pořád ještě upřeným na fotografii.

„To jo,“ dal jí za pravdu.

„Na co vlastně...?“ nechala větu nedokončenou, ale Darek věděl, co má na mysli.

„Na leukémii,“ řekl. Znělo to zvláště. Magicky. Jako by se za tím jménem neskrývala nemoc, ale nějaká bytost z fantasy románu.

„Víš, že máš po ní nos a bradu? Zato čelo...,“ usmála se. Otrávil ho to. Znal své čelo až moc dobře, nepotřeboval k němu úsměvné komentáře. Bylo otřesně vysoké a navíc hranaté, proto si při každé příležitosti sčesával vlasy dolů. Jenže mu vždycky nějak utekly, vlály kolem spánků a čelo na sebe už zdálky upozorňovalo. Vypadalo jako školní tabule, bez potíží by se na ně vešel text státní hymny. Kdyby se psalo hodně malým písmem, možná i Polednice.

„Tak co, prošel můj pokoj kolaudací?“ zeptal se, aby přerušil úvahy o stavbě své lebky. Hanka se ještě jednou rozhlédla kolem.

„Bezva hnízdo,“ řekla s uznáním. Mimoděk narovнала stínítko na lampě, udělala grimasu na zpoceného Ronaldinha, který proti ní vykopával z plakátu, nakonec zvedla krabičku s foukací harmonikou. Byla omotaná provázkem. Darek po něm natáhl ruku, ale pozdě – Hanka už se na provázek zahleděla.

„Učíš se uzlovat?“ zeptala se a se zájmem zkoumala řádku uzlů. „Tadyto je ambulanční, ne? A tohle lodní, ten jsme se učili ve skautu. Umíš dračí smyčku?“

Darek přikývl. Vzápětí potřásl hlavou. Byl v rozpacích, co odpovědět. Že uzly na ušmudlaném provázku nejsou skautské cvičení, ale že každý z nich má svůj přesný, nezaměnitelný význam, věděl jen on a matka. Dal uzlům dokonce jména, aby si je nepletl. Ten první, nejstarší ze všech, se jmenoval Ema Nedodělaná. Byl tak utažený, že se nedal rozvázat. Protivnému ostrému uzlíku na kraji říkal Hugáč-Sráč. Udělal ho stranou od ostatních a nerad se na něj díval, z paměti ho ovšem nevymazal. Několikanásobný uzel uprostřed patřil otci. Nebylo možné ho přehlédnout ani přiléhavě pojmenovat. Když po něm

Darek přejížděl prsty, stěží rozeznával jednotlivé závitky. Byl složitý a nečitelný. Pak tu byly ještě další, v různých velikostech a tvarech, některé pevné a stálé, jiné volnější, aby se daly rozmotat, až pomine jejich čas.

„Umíš hrát?“

Hančina pozornost se přenesla od uzlů k harmonice. Přiložila ji k ústům a vyloudila pár rozkolísaných tónů.

„Jenom trochu,“ odpověděl. S povzbudivým posunkem mu harmoniku podala. Darek cítil, jak mu stoupá barva do tváří. Dostal harmoniku k narozeninám od dědečka a ve volných chvílích se na ni naučil pár písniček, ale vždycky hrál jenom sám pro sebe, nanejvýš Emě. Chyběla mu jistota a sebevědomí producírovat se před publikem.

„Až někdy jindy,“ řekl.

„Proč?“

„Nemám teď náladu,“ vymluvil se. Schoval harmoniku do krabičky, omotal ji provázkem a položil zpět na její místo. „Tak co jsi mi chtěla ukázat?“

Hanka se vrátila na chodbu.

„Když se přihlásíš na Facebook, můžeme být daleko víc v kontaktu,“ řekla. Darek měl chuť namítnout, že je to nesmysl. V nejtěsnějším kontaktu byli, když stáli blízko u sebe, mohli se jeden na druhého dívat, anebo – tak jako před chvílí – se Hančiny ruce ovíjely kolem jeho krku. Ale možná měla na mysli něco jiného, čemu nerozuměl, a tak si svoje námitky raději nechal pro sebe. Posadila se k počítači a prsty se jí rozběhly po klávesnici. Podle jistoty a rychlosti, kterou se pohybovaly, bylo zřejmé, že znají cestu zpaměti. Možná by se po klávesách pohybovaly stejně suverénně, i kdyby zavřela oči.

„Dokážeš psát poslepu?“ zeptal se Darek.

„Nezkoušela jsem to. Experimentuju v jiných oblastech.“

„V jakých?“

„Baví mě fotit. Taky editovat a filmovat. Zkouším koláže. Udělala jsem si takovou galerii. Jsem zvědavá, co na ni řekneš. Už jsme tady... koukni!“

Dveře obýváku, kolem kterých tři čtvrtě roku chodili, jako by neexistovaly, zůstaly celý den dokořán. Po večeři se otec v pokoji usadil se sešitem a kalkulačkou, něco sepisoval a zaujatě počítal. Ema a Darek přišli za ním.

„Povídám ti, že na tom nemůžeme prodělat!“ Z tónu otcova hlasu Darek poznal, že potřebuje přesvědčit především sám sebe. „Když do toho vložím padesát tisíc, vrátí se mi to do podzimu čtyřikrát.“

Darek zvedl hlavu od učení, které si rozložil na stole.

„Kde vezmeš padesát tisíc?“

„Něco jsme s maminkou našetřili. Je to taková železná zásoba. Pořád jsem na ni nechtěl sahat, kdyby bylo nejhůř... ale tohle je opravdu dobrá investice. Byl bych sám proti sobě, kdybych to odmítl.“

„Anton dá taky tolik?“ zeptal se Darek. Ještě otcova společníka neviděl, ale už o něm mluvil jako o starém známém.

„Víc. Aspoň dvojnásobek, ale my máme zase louky. A taky do toho vložíme spoustu vlastní práce.“

Otec odložil kalkulačku, podíval se na Darka a přimhouřil oko. Byl to spiklenecký posunek a Darek ho opětoval. Byl rád, že s ním otec o svých plánech tak otevřeně mluví a že počítá s jeho pomocí. Dokonce se mu zdálo, jako by se ptal na radu.

„Máma by s tím určitě souhlasila,“ řekl, aby otce podpořil. „Měla ráda koně. Říkala, že v nich je léčivá síla. Vždycky si o nich povídali s panem Havlíkem. Pan Havlík říkal, že koně nám nadělil archanděl Zachariel.“

„Pan Havlík toho navykládá,“ ušklíbl se otec. „Donesl jsi mu nákup?“

Darek mlčky přikývl. Zamrzelo ho, že to otec řekl. Nosil tašky z obchodu nahoru do kopce dvakrát týdně, nikdy nezapomněl, ale nechtěl, aby mu to někdo připomínal. Tím se ze slibu, který na sebe dobrovolně vzal, stávala nepříjemná povinnost.

„Kůň je hospodářské zvíře jako kráva, koza nebo králík – ani o chlup víc. Nemá svatozář, nemá žádné nadpřirozené schopnosti a kdovíjak inteligentní taky není,“ prohlásil otec nesmlouvavě. Darkova poznámka ho očividně rozladila. Strčil sešit a kalkulačku do zásuvky stolu, rázně ji přiřazil a vstal. „To jenom lidi si pořád něco vymýšlejí. Nedokážou brát nic tak, jak to je. Vždycky na všechno musí navěsit svoje cerepetičky!“

Zastavil se nad Emou. Darek si okamžik myslel, že hledí do jejího penálu, který měla otevřený na stole, ale pak mu došlo, že se dívá na matčin svetr. Visel přes opěradlo židle, okraje rukávů stočené do ruličky. Matka měla ve zvyku si je takhle ohrnovat, aby je při práci nezamazala nebo neumáčela. Tu zářijovou sobotu, kdy ji odvezla sanitka, bylo teplo a matka si svetr svlékla. Měla pod ním jen letní halenku, přesto jí na čele stál pot. Darek si pamatoval, že si ho utírala hřbetem ruky.

„Jak vypadá čarodějnice?“ zeptala se Ema a zvedla k otci obličej. Jako vždycky, když viděl jejich hlavy takhle blízko u sebe, udeřila Darka do očí jejich vzájemná podoba. Stejně modré oči, stejná pleť posetá pihami, stejně vykrojený žlábek pod nosem. Jenom vlasy měla Ema světlejší než její otec a taky jí samozřejmě nerostly vousy.

„Jaká čarodějnice?“

„Zlá.“

Otec pokrčil rameny.

„Škaredá baba, co já vím. Nevyznám se v čarodějnicích. „K čemu to potřebuješ?“

„Mám ji nakreslit do školy.“

„Ať ti poradí Darek,“ vyzul se otec z odpovědi. Ema se tázavě obrátila na Darka.

„Udělej jí bradavici,“ navrhl nevrle.

„Na nose?“

„Nebo na bradě.“

Darka zlobilo, s jakou samozřejmostí na něj otec hodil zodpovědnost za Emin domácí úkol. Jako by neviděl, že si před sebe rozložil svoje vlastní učení!

„Je to takhle dobře?“

Ema k Darkovi přisunula sešit. Celou jednu stránku pokrývala neuspořádaná změť čar představujících čarodějnicí. Po delším hledání dokázal dešifrovat jedině oko.

„Kde má tu bradavici?“ zeptal se.

„Tady přece!“ Ema ukázala na jeden klikyhák.

„A co je tohle?“

„Pusa.“

Darek otci sešit podal v naději, že se přece jen posadí a začne s Emou pracovat – tak, jak to dělávala denně matka. Kdyby se snažil, mohl by ji dovést i k tomu, aby napsala hůlkovým písmem jednu nebo dvě věty. Otce to však ani nenapadlo. Darek uslyšel jeho odkašlání. Znělo uměle, jako by si vůbec odkašlat nepotřeboval.

„To vidí každý, že je to pusa,“ řekl neupřímně. Bylo zřejmé, že chce mít Emin úkol z krku, aby se jím nemusel zabývat. „Ještě udělej metlu a je to!“

Vrátil Emě sešit, přešel k oknu a zase zpátky, zamnul si ruce, strčil je do kapes. Vzápětí je zase vytáhl, podíval se na hodinky.

„No ne, už bude osm!“ podivil se a plný neklidu zatěkal očima kolem sebe. Zdálo se, že ho v pokoji všechno tísní. „Asi si zajdu na pivo.“

„Můžu jít s tebou?“ zeptala se Ema. Položila tužku a chystala se sklouznout ze židle.

„Ani nápad, než to doděláš, jsem zpátky,“ zarazil ji otec. „Když budete mít chuť, tak si potom něco zahrajeme.“

„Strašidelný hrad?“ vyhrkla Ema.

„Dobře,“ přikývl otec.

„Nebo Peseso!“ Jako obvykle název hry zkomolila.

„To je ještě lepší nápad. Už si ani nepamatuju, kdy jsem hrál Pexeso naposledy. Určitě mě porazíš!“

Za každým otcovým slovem Darek cítil spěch. Netrpělivost. Přebíhal nervózním pohledem po záclonách vyzdobených matčiným batikovým vzorem, po uschlých muších mrtvolkách na podlaze i po policích knihovny, na nichž se za dlouhé měsíce usadila vrstva prachu. S povzdechem potřásl hlavou, jako by litoval, že obývací nenechali zavřený. Pak chvatně vykročil ke dveřím. Na prahu se ještě otočil.

„Dám si jenom jedno, na žízeň. Vypiju ho a hned přijdu!“ slíbil a znovu spiklenecky přimhouřil oko. Tentokrát Darek mrknutí neopětoval. Sklonil se nad učebnici botaniky a setrval v nehybnosti, dokud neuslyšel klapnutí domovních dveří. Pak otočil hlavu k oknu. Nejdřív za sklem uviděl otcovu rezavou kšticí, pak se mu odkryla celá jeho mohutná postava. Kráčel přes dvůr a po silnici dolů k hospodě. Šel rychle, ruce v kapsách, za malou chvíli Darkovi zmizel v zatáčce.

„Určitě tátu porazím. Určitě,“ opakovala Ema.

„Nejdřív to dokresli.“

Ema neochotně zvedla tužku a udělala několik prudkých, výrazných čar. Stránka se jí při tom pokrčila a natrhla.

Chroupáme mandle a perníčky, usrkáváme čokoládu, bloumáme kolem stánků a obchodů, všude se zastavujeme, všechno si prohlížíme. Matka neodolá, usedá do relaxačního křesla, nechává si od asistentky podat odborný výklad. Infračervené senzory ji skenují a hledají masážní body. Pak následuje masáž zdarma. Matka září, je tím výdobytkem techniky okouzlená. Nás sice křeslo taky zajímá, poněvadž má ovladač, spoustu tlačítek a automatickými pohyby připomíná robota, ale nejvíc ze všeho nás přitahuje obchod POMPO. Je obrovský, od podlahy až po strop nacpaný hrami a hračkami. Jakmile k němu dorazíme, víme, že jsme u cíle, a odmítáme se hnout kamkoli jinam. Matka nás přemlouvá, nakonec uzavíráme dohodu: nechá nás v hračkářství a půjde zatím do vedlejšího knihkupectví.

„Pojď, podíváme se na nějakou pěknou obrázkovou knížku,“ snaží se Emu odvést s sebou. Ale Ema chce zůstat s námi. Chytá mě za ruku, schovává se za Huga. Slibuju, že na ni dám pozor, a matka odchází. Ještě se otáčí: „Jsem hned vedle. Nikam nechoďte, za čtvrt hodiny vás tady vyzvednu.“

Teď, když jsme sami, můžeme konečně všechno prozkoumat, ohmatat, vyzkoušet. Chvilí si s Hugem v hracím koutku rozdáváme stolní fotbal, pak se strefujeme do basketbalového koše, skáčíme s Emou na trampolíně. Huga přitahuje regál s kartami Magic, je nadšený sběratel. Mě karty nebaví, zamířím ke stavebnicím. Zrovna u mě vrcholí fáze bioniclových vozidel, prohlížím si nový katalog. Kaxium V3 není k zahození, ale nejúžasnější z celé nabídky se mi zdá mobilní Pustošitel. Mají ho tu nejen v krabici, ale dokonce sestavený ve skleněné vitríně. Nemůžu od něj odtrhnout oči. Kdyby měl větší rozměry, třeba jako terénní auto Hugova otce, dokázal by zpustošit všechno, to je jasné. Má k tomu ideální předpoklady, je skvěle vymyšlený a nadto ještě krásně vypadá. Cena už tak krásná není. Víím, že až ho matce ukážu, řekne, že Ježíšek není Bill Gates. Připomene mi, kolik jsem si už na seznam napsal přání. Určitě zmíní i rukavice, které jsem před chvílí ztratil ve vlaku. Přemýšlím, jak její námitky vyvrátit. V duchu okamžitě všechna svá předchozí přání škrtnám. Bez rukavic se taky obejdu. Budu

mít celou zimu ruce v kapsách. Nechci pod stromeček nic, absolutně nic. Jenom mobilního Pustošitele.

✓ Přichází Ema. Kroutí se, potřebuje na záchod.

„Vydrž,“ smlouvám s ní. „Za chvíli je tu máma.“

Nešťastně vrtí hlavou: nevydrží, musí hned. Vedu ji kolem pokladny k východu. Když procházíme detekčním rámem, ozve se alarm.

„Stop!“ zarazí nás člen bezpečnostní služby. „Pískáte.“

Přísně se na nás dívá, hlavně na mě. Asi mu připadám podezřelý. Krčím rameny, ale přitom cítím, že rudnu. Nenávidím situace jako je tahle. Situace, kdy jsem středem pozornosti, kdy mě všichni nedůvěřivě okukují a já musím dokázat, že jsem nic neprovedl. Vždycky pak sám o sobě začnu pochybovat.

„Kupoval jsi něco?“ ptá se člen ochranky. Na černé uniformě má vizitku, na vizitce jméno. Bořivoj Nerad. „Máš u sebe nějaké zboží?“

Vrtím hlavou. Zkoumavě po mně klouže pohledem.

„Můžeš vyprázdnit kapsy?“

Rudnu čím dál víc. Vytahuju z kapes zbytek pražených mandlí, kapesník, pár kuliček z vysypaného ložiska. Pokládám všechno na pult u pokladny. Bořivoj Nerad se na věci dívá, pak mě chytí za kapuci, nahlíží do ní. Ucuknu.

„Co se plašíš?“ okřikne mě.

„Nesahejte na mě,“ řeknu. „Já na vás taky nesahám.“

„Sundej si bundu,“ nařídí mi.

„Proč?“ Vůbec se mi do svlékání nechce. Mám ve vnitřní kapse reklamní letáček, který jsem předtím našel v pasáži. Je na něm tanečnice v krátké sukýnce z barevných motýlků. Nic jiného na sobě nemá. Chystal jsem se obrázek doma v soukromí důkladně prostudovat, teď se za něj stydím. Nemám zájem, aby ho Bořivoj Nerad našel a položil k mandlím a ostatním věcem na pult. Trucovitě zkřížím ruce před tělem. „Nevím, proč bych si měl sundávat bundu!“

„Protože ti to říkám! Slyšíš? Bude to?“

Ema začíná krabatit obličej, a tak radši nechám trucování. Bojím se, že spustí řev. Svléknu bundu a hodím ji uniformovanému strážci

pod nohy, abych ho ponížil. Aby ji musel zvednout. Udělá to bez mrknutí oka. Asi je na podobné výstupy zvyklý. Mlčky prohledává všechny kapsy. Samozřejmě tanečnici v motýlkové sukýnce objeví. Významně našpulí rty, ale nic neřekne. Ještě musím na jeho pokyn obrátit kapsy kalhot, pak je prohlídka u konce, můžu si bundu zase obléknout.

„Teď ty,“ obrátí se na Emu. „Ukaž, co máš u sebe.“

„Já chci na záchod,“ řekne, obličej svraštělý jako babka.

„Ukážeš mi, co máš v kapsách?“

„Na zá-chod,“ odpoví Ema a zkříží nohy.

„Nejdřív mi ukaž kapsy.“

Emin obličej je čím dál sešklebenější – ještě chvilku a spustí řev. Vtom v pasáži zahlédnu matku. Přichází od knihkupectví. Když nás uvidí stát proti členovi ochranky, polekaně přidá do kroku.

„Děje se něco?“

„Ema musí na záchod, ale on chce, aby mu ukázala kapsy,“ říkám tiše, protože se kolem nás už srotil hlouček lidí.

„Kapsy?“ ptá se matka. „Proč?“

„Detekční rám pískal,“ vysvětlí strážce. „Jsem povinen provést kontrolu.“

Vidím na matce rozpaky. Nevěří tomu, že bychom něco ukradli, ale nechce se s Bořivojem Neradem dohadovat. Jeho černá uniforma, přísné oči a koneckonců ani jméno nevybízí k diskuzím. Eminy zkřížené nohy navíc ukazují, že věc spěchá.

„Tak pojd,“ říká matka tichým, konejšivým hlasem, který Emu vždycky uklidní. „Ukážeme pánovi kapsy a hned půjdeme na záchod.“

Skloní se a zajede rukama Emě do kapes. Z levé vytáhne nakousnutý perník, z pravé malý balíček.

„Co to je? Kdes to vzala?“

Matka na balíček zaraženě hledí. Ničemu nerozumí. Já už jsem se dovtíпил.

„To jsou karty,“ vysvětluju a rozhlížím se. Huga samosebou nikde nevidím. „Taková sběratelská hra.“

„Magic: The Gathering,“ hláskuje matka nechápavě, s nesmazatelným slezským přízvukem. Pak přeskočí pohledem na Emu. „Líbí se ti? Chtěla sis prohlížet obrázky?“

Ema vrtí hlavou.

„Ne? A můžeš mi říct, jak se ti dostaly do kapsy?“ pokračuje matka ve vyptávání. Ema mlčí. Místo ní se ozve Bořivoj Nerad.

„To není těžké uhodnout,“ prohlásí posměšným tónem. V očích, ještě před chvílí přísných, má zadostiučinění. „Takových malých zlodějů už jsem tu načapal!“

Bez rozmýšlení proti němu vyrazím pěstí. Mám namířeno na pusu, nejradši bych mu urážlivou poznámku vrazil zpátky do krku, jenže jsem proti němu malý. Chytí mě za zápěstí.

„Stáhni krovky, chlapečku,“ cení se mi do obličeje.

„Darku! Co si to dovoluješ?“ napomíná mě matka vyděšeně. „Hned teď se...“

„Já? Já si dovoluju?!“ řvu a snažím se Bořivoje Nerada kopnout. Nedaří se mi to, drží si mě od těla. „A co si dovoluje on?!“

V té chvíli se vedle nás zjeví druhý uniformovaný strážce. Chytí mě za volnou ruku a zkroutí mi ji tak, že se musím otočit, abych uhnul pronikavé bolesti.

„Konec show, kamaráde,“ sykne mi do ucha. Pak se otočí na matku. „Pojďte, vyřídíme to v kanceláři.“

Odcházíme, mě vedou jako zločince. Jsem bez sebe vzteky. Všichni se na nás dívají. Ema brečí, má mokré nohavice. Matka ji hladí po vlasech. Na Huga v tom zmatku úplně zapomněla. Já ne. Víím, že nás odněkud pozoruje. Nevyleze. Hugáč-Sráč. Jdu sevřený z obou stran členy ochranky, zatínám zuby, zadržuju zlostné slzy. V duchu Huga na sto způsobů zabívám a přísahám, že mu nikdy neodpustím. Nikdy!

* * *

Svátky klidu a míru

Ráno se probouzím a ten magor zase řve v kuchyni.

„Kolikrát, kolikrát ti mám říkat, že kafe, *kafe*, se zalejvá vařící vodou! Kafe, rozumíš? *Kafe!*“

Já piju *ka-fe*, a ne tu hnědou břečku, který ty říkáš kafičko! *Ka-fe*, zkus to zopakovat, ty krávo – *kafe!*“

Máma strašně brečí a pak ji slyším, jak vzlyká: „Kafe, kafe...“ a polyká slzy. Sotva mluví! Přetahuju si peřinu přes hlavu, srdce mi buší.

„Odejdi, prosím, už odejdi,“ šeptám. „Je to dobrý, je to dobrý, myslím, že ji tentokrát nezmlátil... Je to dobrý!“ Usínám a později se probouzím s mokrým polštářem pod hlavou. Je čtyřiadvacátého prosince.

=====

Vstanu a vyjdu z pokoje. Opatrně procházím bytem a s úlevou zjišťuji, že jsem doma sama. Štědrý den. Je to zvláštní, jak moc tenhle den pro spoustu lidí znamená.

Nikolo, budu celý den a noc v práci, postarej se o sebe. Martínek je u paní Stoklasové, když budeš chtít, můžeš jim večer zavolat. Jestli přijde domů Zdeněček, ohřej mu prosím tu sekanou, co je v lednici. Má rád kremžskou kořičici,

ne plnotučnou, vždyť víš. A kup mu prosím nějaký čerstvý rohlíček. Peníze snad máš, zrovna teď ti nemůžu nic nechat. Ale na stole máš dárek.

Hezké Vánoce!
Máma

Držím ten pitomý lístek, co máma nechala na lince v kuchyni, a brečím jak malá.

„Hezké Vánoce, jsi moje šikulka, Zdeněčkovi ohřej sekanou, ale nespleť ty hořčice, drahoušku, nebo bude zase zle... Líbá tě maminka!“ křičím vzteky a kopu do židle.

Holky ze školy už určitě dávno upekly s mámama cukroví. Všude jim to doma voní.

Hedvika teď asi sedí v tom jejich nazdobeném obývacím pokoji s andílkama nalepenýma na oknech a něčemu se směje...

Beru bundu a dárek, lístek strkám do kapsy. Načmárám vzkaz:

ZDENĚČKU, OHŘEJ SI SEKANOU A NESPLEŤ SI HOŘČICE!
NIKOLA

Je zima, bloudím ulicema Prahy, někde se tak ohřát. Nákupní centra jsou zavřená. Z kostela u svaté Ludmily se ozývají varhany a krásný zpívání. Odvážím se dovnitř. Sedám si na jednu z lavic a prokřehlými rukama buším do mobilu zoufalou sms Hedvice. Jenže už dopředu vím, že dneska nebude mít čas.

Martínek, ten se má! Koušu si nehty a poslouchám tu vánoční hudbu. Někde se schoulit do bezpečí...

Chlapům se nedá věřit

Když přijde, zrovna si čtu časopis.

„Co děláš, princezno?“ Zase jedna z jeho lepších nálad.

„Čtu,“ já na to.

Přisedne si vedle mě. Bože, jak já nesnáším ten jeho šílený smrad, je úplně nasáklý hospodou. Zvedá se mi z toho žaludek.

„Kde je máma?“ ptá se.

„Nevím, nestarám se,“ já na to. I když mě to samotnou dost zajímá, protože už jsme ji s Martínkem neviděli noc a den. Dokonce jsem jí zkoušela volat, ale jen odepsala, že teď nemá čas mluvit, že je v práci a ozve se později. To je mi divný, takhle dlouho v kuse ještě nikdy pryč nebyla.

„Nechala tu peníze?“

Ani se na něj nepodívám, když odpovídám.

„Nevím.“

Přece po dvou dnech nepůjdu zase pod parketu, to už trochu přehání, ne?

„Tak nechala?“

„Říkám ti, že nevím!“

„Že tys je sbalila, krávo?“ Jedna z jeho horších nálad. A mění se dost často. Jak je možný, že mi ještě včera v kuchyni sliboval, že všechno bude lepší?

„Nech mě na pokoji a vypadni. Vypadni, prosím. Nic jsem ti nevzala!“

Snažím se si ho nevsímat, někdy to pomáhá, a předstírám, že zase čtu. To jsem neměla dělat. Přiletí tak velká facka, že druhou stranou obličej narážím do stěny. Vytrysknou mi slzy a úplně se mi zatmí před očima. Tak tohle jsem nečekala.

Mami, maminko, říkám si v duchu, a i když se opravdu snažím, proud slz zastavit nedokážu. Přece před tím hovadem nebudu brečet...

„V ložnici, jsou v ložnici, přinesu je,“ vzlykám. Strašně moc se bojím, strašně moc!

„Nech ji být, slyšíš?“ ozývá se křik z dětského pokojíčku. Moje malý zlatíčko tam stojí se svým umělohmotným mečíkem napřaženým před sebe.

„Martínku, utíkej pryč,“ volám na něho. „Schovej se, nic se nestane, neboj se!“

Bráška utíká do svého úkrytu pod postel, kde má připravený dvě házečí šipky, který mu prý hodí do zadku, až nás Zdeněk bude zase štvát. Jenže když ta situace nastane, sotva se vždycky odváží vylézt ze své skrýše, natož něco hodit.

Běžím do ložnice a nadzvedávám parketu. Samozřejmě že mě vidí. Stojí mi za zády a řve:

„Tak vy přede mnou, přede mnou, kterej na vás celou dobu dře, budete schovávat prachy?“

A dá mi několik strašných herd do zad. Sotva popadnu dech.

„S váma se musí jedinej po zlým,“ vytrhává mi obálku z ruky a bere zbytek peněz.

Bouchnou dveře a já tam jen tak sedím, dívám se před

sebe a chce se mi umřít. Martínek vylézá zpod postele, mečík a šipky v ruce, sedá si blizoučko ke mně, zbraně pokládá vedle nás na zem a beze slova mě obejme. Sedíme tak dlouho. Pak konečně prolomí to divný ticho a zašeptá:

„Až vyrostu, Niki, tak ho zabiju.“

Můj malý bráška má v obličejí tak cizí výraz, že se úplně leknu. Očka mu zvláštěně těkají ze strany na stranu. Je to až děsivý! Obejmu ho taky, nejpevněji, co to jde, a zase mlčím. Jsme tam na zemi, opření o zeď, hodně, hodně dlouho.

Odpoledne nás tam takhle najde máma. Jde něco uvařit a vůbec na nic se neptá.

Naslouchám těm zvukům z kuchyně. Bouchnou o sebe dva hrnce, zachrastí přfbory, otevře se lednice, klapne víko od odpadkového koše, nůž začne ťukat na prkýnko, zase se otevře lednice, cvakne konvice, zabublá a zase cvakne, křísne jiskra u sporáku a foukne plamen, znovu lednice, víko odpadkového koše, pára zasychí nad hrncem a nadzdvihne pokličku, voda prskne na sporák...

Mám pocit, že nejsem schopná se zvednout. Jenom se soustředím na ty zvuky, na nic jinýho myslet nechci. Martínek se ode mě zvedá. Za chvíli slyším jeho hlásek z kuchyně, a přesto mi připadá, jako by mluvil ze strašný dálky.

„Zdeněk Nikole namlátil, mami.“

„Já jsem to slyšela, přijel za mnou do práce a byl strašně rozčilený. Prý ho Nikola provokovala tak dlouho, až se neovládl a musel jí jednu vrazit. Mrzí ho to. Dokonce jí posílá čokoládu, kterou jí sám koupil.“ *Sám koupil, to určitě.* „Kdyby ho tak nevytočila, určitě by to nikdy neudělal. Tebe se přece nikdy. Martíнку, nedotkl, vidí? Ty jsi můj hodnej kluk.“

Začíná se stmívat a my, ač neradi, míříme domů. Slíbili jsme, že ještě do konce týdne určitě přijdeme, paní Stoklasová se stěhuje o víkendu.

=====

Doma je Zdeněk.

„Sakra, kde zase vězíte? Když je potřeba, tak tady nikdo nikdy není! Kde máte zase mámu?“

„Nevíme, byli jsme s Niki u paní Stoklasový,“ říká mu Martínek.

„To je bezvadný, nějaká stará bába je důležitější než já.“

„Ona není žádná stará bába, abys věděl, to se neříká. Je hodná a má nás ráda!“

„Sakra, takovej malej smrad jako ty mě nebude poučovat, co mám a nemám říkat! Brzdi, kamaráde, to ti říkám, brzdi!“ a strčí do něj, až se svalí na zem.

„Nech ho na pokoji, nic ti neudělal!“ křičím na Zdeňka a sbírám Martínka ze země. „Vůbec nic!“

„Táhněte mi z očí, oba!“

„Pakoš, blbej, blbej pakoš,“ pošeptá mi Martínek, když odcházíme do pokojíčku. Bohužel ne úplně potichu.]

„Vrať se!“ zakřičí Zdeněk. „Okamžitě se vrať!“

Oba nás zamrazí, tohle se nemělo stát.

„Ty hulváte jeden! Ty jeden sprostej zmetku! Tak já, já se o vás tady budu starat a ty se mi takhle za to odvděčíš?“ volá na něj. „Pojď sem zpátky a zopakuj mi, co jsi říkal!“

„Nikam nechoď a vlez si rychle do skrýše,“ strčím Martínka do pokojíčku a s tlukoucím srdcem a podlamujícíma se nohama jdu do kuchyně.

„On to tak nemyslel, promiň,“ špitnu a šíleně se ho bojím.

„On ví moc dobře, jak to myslel, ať okamžitě vyleze, nebo si pro něj dojdu!“ vztekle křičí. „Martine, říkám ti naposled, pojď sem!“

„Martínku, nevylézej,“ volám zoufale, už v slzách.

Natáhne mi jednu přes obličej a pak další a další, mám pocit, že rány neberou konce. Za okamžik už vůbec nevím, co se vlastně děje. Hlava mi třeští, nebráním se, jen si v duchu říkám, už dost, ať už to přestane.

Proberu se, až když slyším strašný řev Zdeňka, který se svíjí na židli a ze stehna si vytahuje dvě házecí šipky. Šipky z Martínkovy skrýše!

V momentě, kdy je mrskne na zem, zašátrá na lednici a první věc, která mu padne pod ruku, je alabastrový stromček, co jsem dala mámě k Vánocům. Hodí.

Ozve se rána a kámen se vši silou zasekne do malé pětileté hlavičky. Martínek padá na zem a já vidím, že jeho světlé vlásky barví červená krev.

Je ticho. Mrazivé, hrobové ticho.

Vůbec nevím, kde v sobě seberu sílu, abych vytočila číslo záchranné služby. Když to udělám, otevřu dveře od bytu. Chci vyjít na chodbu, stejně jako tehdy Martínek, volat o pomoc. Tělo však už neudělá ani krok a hrdlo nevydá jedinou hlásku. Padám na zem a zvracím. Hučí mi v uších. Tma.

Probírám se až v sanitce, v ruce mám kapačku a jakýsi muž v bílém plášti mi čímsi otírá obličej. Něco mi říká, slyším ho, ale slovům nerozumím. Zase to hučení v uších, opět tma.

Znova otvírám oči, až když ležím na bílé posteli, v cizím pokoji. Nemůžu si vůbec uvědomit, kde to jsem. Po chvíli se mi vrátí vědomí. *Martínek!*

Zvoneček pro nový začátek

Za chvíli slyším klepání na dveře pokoje. Jestli se mi předtím čekání nezdálo děsivé, tak teď ve mně srdce tluče vší silou a odvaha je ta tam. Nechápu, jak jsem ještě před chvílí dokázala mluvit do telefonu. Sedím na posteli, vyplašená, a třesoucím se hlasem volám:

„Vstupte!“

Zřejmě je na první pohled vidět, co se ve mně děje. Nalévá mi sklenici vody a židli si přisouvá blíž k mé posteli.

„Hlavně se uklidni a nejdřív vypij tu vodu. Pak si o všem promluvíme.“

Piju a najednou bych si přála, aby ta sklenice byla bezedná. Abych vodu v ní nikdy nedopila a nemusela ze sebe začít soukat to příšerné doznání toho, co se u nás doma děje.

Třeba je to normální, napadne mě. Třeba se u nás neděje nic zvláštního. Prostě jsem se možná jenom spletla a psycholog se mi teď vysměje a řekne, že nevěděl, že ho na pokraji noci budu obtěžovat takovými hloupostmi...

A pak mě zase napadne ta mámina věta, že ji i Zdeňka zavřou, a že jestli něco řeknu, on nám moc ublíží.

V zápětí si vzpomenu na Martínka, ať ho vezmu na ten ostrov.

V hlavě mi víří tolik myšlenek, že z nich už nedokážu vybrat, která je ta správná.

A pak to nastane. Jako když otevřete stavidlo u nějakého rybníka. Voda se s obrovským hukotem začne valit a drát k vypusti, jedna vlna přes druhou. Pění, šumí a burácí, a když se jí podaří dostat se ven ze svého zajetí, po nějakém čase se z ní zase stane klidný široký potok.

Slova se najednou ze mě hrnou tak rychle a s takovou silou, jako bych protrhla hráz přehrady. Sama se vlastně potom divím, kam se najednou poděl můj strach.

Mluvím o Martínkovi a o mámě, o tom, jak táta umřel, protože byl dlouho a hodně nemocný. A taky mluvím o Zdeňkovi a vyprávím, jaké je to u nás doma. Říkám mu dokonce i o svých pocitech.

A on se na nic neptá, jen naslouchá. Sedíme tam takhle až do noci, sklenice s vodou je do dna vypitá.

„To, co jsi teď udělala Nikolo, je velké hrdinství! Tím, že jsi o vašich problémech promluvila, jsi udělala první krok – ten nejtěžší.“

„Bojím se, že to nejtěžší teprve přijde! Co máma a Zdeněk? Mám strach! Máma mě už nikdy nebude mít ráda! Říkala, že ji a Zdeňka zavřou, co bude s námi?“

„Nemusíš se bát. Maminku nikdo nezavře, to ti slibuju. Potřebuje teď jenom pomoc. Potřebuje pochopit, že to, jak se k ní Zdeněk choval, nebyla její vina a nic z toho si nezasloužila. A to se někdy děje, když máš někoho moc rád, že ho začneš omlouvat a přesvědčovat sama sebe, že on není ten špatný, že za jeho jednání můžeš vlastně ty, a že když se budeš chovat lépe, on se změní. Něco podobného se stalo i tvé mamince.“

A stejně tak, jako já pomůžu tobě, jsou tady lidé, kteří pomohou jí. Neměj proto strach. Nebude se na tebe zlobit, až porozumí tomu, proč se to celé stalo, a pochopí, že jsi udělala tu nejlepší věc, co jsi mohla.“

„A Zdeněk? Může nám ublížit? Bude mít strašný vztek. Strašný! Už bych ho nechtěla nikdy vidět, půjde to?“

„Vynasnažíme se, abyste ho s Martínkem už neviděli. Ale k tomu potřebujeme tvou pomoc, protože si nejsem jistý, jestli se budete moct v současné době vrátit domů.“

„Říkala jsi, že si píšeš nějaký deník, mohl bych ho vidět?“

„To vlastně není jenom deník, je to i můj kamarád, který jediný smí vědět, co se děje, co cítím a prožívám. Mám ho doma. Tady píšu jen na papíry, co mi dala sestra.“

„Myslíš, že bych si tvého kamaráda mohl na nějaký čas půjčit? Moc by mi to pomohlo.“

„Nevím, nikdy jsem ho nikomu neukázala.“

„Vím, že je to velké rozhodnutí, ale tvůj deník je teď pro nás moc důležitý! Pomůže nám lépe ochránit nejenom tebe, ale i tvého brášku a maminku. Zkus to promyslet, nechci ti ho brát, když nebudeš chtít.“

Zítرا ráno se tady zase zastavím a řeknu ti, co budeme dělat dál. Na nic teď už nemysli.“

Usměju se na něj. Vím, že ať už se teď bude dít cokoli, ke Zdeněkovi se nevrátíme!

=====

Píšu až do rána. O tom, co se poslední dny odehrálo a jak to všechno bylo.

=====

Na kopci

Mám zelené oči. Nejspíš ne v tom odstínu zelené, který vás zrovna napadl. Jsou jasně zelené. Překvapivě zelené. Nechlubím se, jen se snažím být přesný. Říct to jasně a zřetelně. Kdybych vám jen řekl, že mám zelené oči, asi byste si představovali nějaký hnědozelený nebo olivový odstín. Jsou jasně zelené. Budu upřímný už od začátku.

Když se se mnou lidé setkají poprvé, často je to pro ně šok, a po chvíli se z toho musí znovu vzpamatovat. Pokračujeme, jako by se nic nedělo. Ti ostýchaví nebo zdvořilejší se později pokusí o letmý pohled. Ti sebevědomější nebo drzejší prostě zírají. Všichni se ujišťují, že se nespletli, že to není jen světelný klam, že mám skutečně takovéhle oči.

Bydlím v domě na vršku Bowlandského kopce. Je odtud výhled na městečko, které se jmenuje Duerdale. Před časem jsem se sem přistěhoval se svým tátou. Můj starý život kdesi jinde skončil a ten nový měl začít tady. V Duerdale jsme se ocitli z mnoha důvodů, ale tím skutečným, prozaickým důvodem bylo, že jsme si tenhle dům mohli dovolit. A to proto, že byl na spadnutí. Ve střeše jsou díry, ve zdech praskliny a okenní rámy jsou zpuchřelé. „Kosmetické problémy,“ zamumlal táta, „berem ho.“ Potřásl si rukou s realitním agentem a odešel. Muž z realitky se zasmál a pak se ještě pro sebe pousmál. Myslel si, že je táta na hlavu. Jenže není. Potřebovali jsme někde bydlet a mohli jsme si dovolit jen tohle.

Vyrábí hračky pro děti, to myslím tátu. Ze dřeva. Děti dřevěné hračky nemají rády. Chtějí lepší telefon, oblečení a peníze. Naštěstí jsou někteří rodiče tak hloupí nebo tak staromódní, že tátovy hračky kupují. Díky tomu si vůbec můžeme dovolit střechu nad hlavou. Děcko dostane dřevěnou hračku a dá se do trucování; a já na oplátku dostanu dům na spadnutí.

Jen aby bylo jasno. Ty jeho hračky jsou skvělé. Dokonce vyhrál cenu od... počkejte... od Asociace výrobců tradičních hraček. Je pro ně tak trochu hrdina. A taky tak trochu vydeděnc. Neplatí členské příspěvky už jedenáct let, ale pořád ho vedou v evidenci. Tak moc je dobrý.

Já nic ze dřeva nevyrobím, zato ale maluju. Lidé říkají, že jsem hodně dobrý. Občas se mě ptají, jak to dělám, a já nevím, co říct. Je to jednoduché. Mně zas vůbec nejde spousta věcí, které jdou většině ostatních lidí snadno. Neumím chytat míč ani zpívat, nejde mi matika a počítačové hry taky ne. Malování je pro mě srozumitelné. Víím, jak na to. Tužka dělá to, co očekávám; poslouchá mě. Jeden učitel v mé staré škole z legrace říkal, že to je kombinace zručnosti po tátovi a mých záračných očí. Smál se tomu, ale mně to dává smysl.

Táta vyrábí standardní hračky a prodává je ve stáncích na trzích po celém kraji – autíčka, loďky, letadla, vláčky, chrliče je napůl poslepu. Jsou jeho provozním kapitálem a dělá je na kvantitu. Jeho skutečnou radostí je ale výroba na zakázku, možnost udělat něco výjimečného. Něco speciálního. Dává k tomu záruku, že takovou hračku už nikdy nevyrobí. Mluví o „masové výrobě“ a „globalizaci“. Říká, že ovládají životy a ničí centra měst: „Všude to vypadá stejně, od Inverness až po Ipswich.“ Říká, že by lidé měli chtít odlišnost; měli by chtít něco jedinečného, něco zvláštního. A občas to chtějí; občas zazvoní telefon.

To pak pozorně naslouchá, dělá si poznámky, často příkryvuje a zlehka usměrňuje zákazníka tím správným směrem. „Buk je hezký, to ano, ale neuvazovali jste o růžovém dřevu? Růžové dřevo by bylo dokonale.“ Pak jde do své dílny a zabere se do práce na tom kousku. Tráví hodiny na těch nejmenších detailech. Ověruje si, že se spoje hladce a tiše otvírají a zavírají. Kontroluje znovu a znovu, že má všechno naprosto přesné proporce. Smirkuje, maluje a lakuje, až to vypadá tak dokonale, jak jen je možné. A řekne si jen zhruba o polovinu toho, kolik by měl chtít. Což je asi další důvod, proč bydlíme v domě, který nám padá na hlavu.

Takže to jsme my. Hračkář a kluk s jasně zelenýma očima. Dva podivní na kopci.

11. duben, 16.27 odpoledne

Odjeli jsme do Duerdale po smrti mojí mámy. Umřela jednoho jasného dubnového odpoledne, když se její malé červené auto srazilo s nákladákem. Jedenáctého dubna v 16.27 odpoledne. „Byl to mžik, nejspíš vůbec nic necítla,“ řekli tátovi. Zní to jako klíšé, ale bylo to důležité. Prostě byla pryč. Během vteřiny. Poslední, co mi řekla, bylo: „Pak tě vyzvednu,“ a poslala mi pusy. Byl jsem za to rád. Jednomu klukovi z naší třídy, Michaelovi, umřel táta. Měli jít spolu na fotbalový zápas, ale táta mu z práce zavolal, že nemůže, že mu není dobře. Michael mu nevěřil, protože jeho táta byl předtím pořád dlouhou v práci. Myslěl si, že se vymlouvá, a pohádali se. Michael na něj křičel a pak praštil telefonem. To bylo naposled, co spolu mluvili. Jeho táta měl infarkt a té noci zemřel.

Později jsem se dozvěděl, že po mámině nehodě zavřeli obchvat na osm hodin, měřili stopy pneumatik a fotili to, co

Brian Stuart

Brian Stuart řídil nákladák, který narazil do mámina auta. Nenáviděl jsem ho? Ano, nenáviděl. A vyšetřovatelé dospěli k závěru, že je nevinný. Viděl jsem jeho fotku v místních novinách. Nevypadal, jako by se mu podařilo uniknout trestu. Netvářil se, jako by se mu ulevilo nebo měl radost, že je zproštěn viny. Vypadal, jako že ho bolí tam být, že neustále, každou vteřinu, přemýšlí o tom, co se stalo.

V novinách psali, pro kterou firmu pracuje, a tak jsem jednoho dne, týden po vyšetřování, zašel k nim do depa. Chtěl jsem ho vidět, sledovat, co dělá. Stál jsem naproti přes ulici u autobusové zastávky a dělal jsem, že čekám na autobus. Zpozoroval jsem ho téměř okamžitě. Seděl v jedné sta-

vební buňce a mluvil do vysílačky. Díval jsem se několik dní, jak myje nákladáky, když se vrátily na konci směny. Vypadal tiše. Řidiči na sebe často pokřikovali, ale on nikdy nezvýšil hlas. Nepřidal se k nim. Nikdy jsem ho nezahlédl vyměnit s někým víc než pár slov a nikdy jsem ho neviděl řídit. Pohyboval se pomalu, jako by ho bolelo celé tělo, jako by měl chřipku. Často, když jsem tam po škole přišel, tam vůbec nebyl. Občas jsem ho neviděl několik dní po sobě. Pak se vrátil, ještě hubenější a pomalejší než předtím.

Přestal jsem tam chodit, když si mě všiml. Jeden z řidičů zaparkoval na dvoře, přešel k jeho buňce a něco si řekli. Oba se podívali zaprášeným oknem na mě. Řidič pak odešel do depa a Brian Stuart se pořád díval z okna. Po pár minutách vyšel ven a zůstal stát uprostřed obrovského dvora. Stál tam s rukama svěšenýma podél těla a po tvářích mu tekly slzy. Dívali jsme se na sebe a on zavrtěl hlavou. Myslím, že jsem přikývl. Taky jsem brečel. Vedle mě zastavil autobus a já nastoupil. Netušil jsem, kam jedu, ale nevěděl jsem, co jiného udělat. Pak už jsem se tam nikdy nevrátil.

Když jsem se dozvěděl, že se zabil, rozbřečel jsem se. Byl to šok, ale nepřekvapilo mě to. Vypadal, jako že musí ze svého těla pryč, jestli to dává aspoň trochu smysl, jako by ho příliš bolelo, že tu ještě musí být. Tvářil se jako táta a to mě na tom vyděsilo nejvíc.

Jmenuje se Jon

S Jonem Mansfieldem jsem se seznámil v půl osmé ráno jednou ve čtvrtek. Bylo to den poté, co jsem našel mezi kameny zastrčenou tu obálku a pak prospal čtrnáct hodin. Klepání na dveře jsem neslyšel, ale zaregistroval jsem, když na mě pak táta volal. Nakonec mě tím probudil. Nejspíš to bylo slyšet až za kopcem. Volal na mě, že mám návštěvu a že bych měl vylézt ze svého doupěte. Byl jsem příliš unavený, než abych se stihl divit, že za mnou někdo přišel na návštěvu ve městě, kde jsem zatím nikoho neznal.

Doškobrtal jsem po schodech dolů a vzpomněl si na dopis z předchozího dne. Ta vzpomínka byla jako rána do břicha a já se chtěl vrátit do postele a nechat celý den plavat, jenže jsem cítil, jak mě z chodby vítá čerstvý vzduch, a věděl jsem, že na mě někdo čeká. Došel jsem ke dveřím, táta ustoupil a mně do očí zasvítilo ostré ranní slunce. Zamrkal jsem a zamžoural a uviděl, že přede mnou už podruhé stojí kluk, kterého jsme potkali na silnici. I za slunečného rána vypadal

nezvykle. To stejné dědečkovské oblečení: hnědé boty, šedé kalhoty a tmavozelený pletený svetr. Dokonce nosil i kravatku. Měl nalevo přesídku, takže bylo mezi vlasy vidět tenkou bílou linku kůže a vlasy na obou stranách vypadaly jako oddělené jednotlivé prameny, jako by byly přilepené lepidlem. Jako by se psal rok 1945 a on se zrovna vypravil do kostela. Táta nás nechal o samotě a my jsme tam jen stáli a koukali na sebe. Dost dlouho. Mžoural jsem na něj a nevěděl, co dál. Rozkašlal se. Pak se vzpomáтал a nakonec promluvil. „Máš hodně zelené oči. Smaragdově zelené. Dostal jsi můj lístek?“

Nejdřív jsem se rozzlobil. Když jsem to četl – tam ve větru, vysoko na kopci – měl jsem pocit, jako by to byl vzkaz od mámy, jako objetí, které už jsem nečekal, že ještě někdy ucítím. Pak jsem se probral. Tohle nebylo od májiny mámy. Je mrtvá. Já si nemyslel, že je někde co by kamenem dohodil. Nemyslel jsem si, že se na mě dívá. Věděl jsem, že umřela při velké bouřce a osm dní nato jsme ji proměnili v hromádku popela. Připadal jsem si hloupě. A bylo to kvůli tomuhle klukovi. Stál před naším rozpadajícím se pitomým domem, v 7.31 ráno, ve stupidních šatech, s debilním účesem. „Tak tos byl ty.“ Přikývl, a to bylo celé. Obrátil jsem se a došel chodbou až do kuchyně a plácl jsem sebou na jednu z Thornberovic starých židlí. Cítil jsem se vyčerpaně. Připadalo mi, že bych dokázal spát dalších čtrnáct hodin v kuse.

Šel za mnou a posadil se naproti mně ke stolu. Ani jeden z nás nepromluvil. Poklepal pravou nohou a škubal hlavou. Zíral na zeď v kuchyni, jako by tam bylo něco, co vidí jen on. Co chvíli zakašlal, takový suchý úporný kašel, a vychrtlá hrud' mu přitom málem vyskočila z toho svetru, jako by se snažila někam uniknout. Nebyl jsem si jistý, co říct. Byl jsem na něj naštvaný a chtěl jsem, aby vypadl. Měl jsem pocit, že je možná nějak duševně zaostalý. Nakonec se

rozpovídal. Mluvil rychle, chrлил ze sebe salvy slov jako kulomet. Noha mu pořád podupávala a hlava cukala.

Jmenoval se Jon Mansfield a chodil do školy v Duerdale. Jejich třídní jim řekla, že příští pololetí začnu chodit s nimi a pověděla jim o mé matce. Chtěla, aby byli všichni „chápaví a vstřícní v téhle těžké době“. Prý věděl, že jsem to já, už tehdy, když jsme ho málem přejeli, protože do Duerdale se jinak nikdo nestěhuje. Většina lidí se snaží odsud dostat pryč, takže jsem to musel být já. Bydlel se svými prarodiči na kopci, kousek pod námi, a zahlédl mě, jak chodím nahoru malovat. Strčil obálku mezi kameny, abych ji tam našel. Myslel si, že to bude projev pochopení a vstřícnosti. Řekl mi, že ten úryvek napsal Henry Scott-Holland. Že to byl kanovník církve Kristovy z Oxfordu a že založil Křesťansko-sociální unii. Prý se to často čte při pohřbech. „Myslel jsem, že se ti to bude líbit – mně to někdo dal, když umřela moje máma.“ Odmíchl se, už domluvil. Snažil se být milý, takže jsem zkusil spolknout svůj vztek, díval se na to podivné stvoření přede mnou a zeptal se, jestli nechce šálek čaje.

Začal k nám prostě chodit

Na zbytek letních prázdnin se u nás zavedl určitý denní harmonogram. Táta kolem půl osmé otevřel Jonovi a křikl na mě, ať vstanu. Dovrávoral jsem po schodech do kuchyně a posadil se naproti Jonovi, který už tam seděl. Prvních pár minut jsem byl trochu nepoužitelný, snažil jsem se pořádně probudit a odvést své myšlenky od snů zpátky k realitě. I předtím, než máma umřela, jsem míval hrozné noční můry, které jsem pak dlouhé hodiny nemohl dostat z hlavy a měly pak vliv na celý můj den. V mých současných nočních mů-

Panter a Pluto

Ukázalo se, že Jon vůbec není opožděný. Byl teda pořádně ujetý, ale ani trošku hloupý. Znal spoustu věcí, o kterých jsem ani nevěděl, že existují. Trávil hodně času v duerdale-ské knihovně a měl tam svůj vlastní koutek. Nečetl ale žádnou beletrii, jen samá holá fakta. Většinou pobýval nahore ve studovně, kolem sebe hromadu encyklopedií a slovníků. Měl fotografickou paměť, a když si něco přečetl, zůstalo mu to v hlavě. Nebyla v tom žádná kouzla nebo tak něco; prostě si věci pamatoval. A mě bavilo ho zkoušet. Naše ranní setkání probíhala tak, že jsem mu nadhazoval náhodná slova

jako: „elektřina“, „Jupiter“, „islám“. Občas jsme narazili na něco, co neznal, tak jsem zkusil jiné slovo a on zase spustil. Ne že by se předváděl, jen jsme prostě začali komunikovat tímhle způsobem.

Pro mě to byl dobrý začátek dne, mé sny a noční můry vždycky pomalu zmizely. Probouzel jsem se nad hrnkem čaje a poslouchal jsem, jak Jon něco vykládá o různých druzích orlů, kteří se vyskytují v severním Skotsku, o jejich rozpětí křídel, zbarvení a stravě. Vysvětloval mi, proč už se Pluto neřadí mezi planety: „Je příliš malé, nedominuje okolí své oběžné dráhy, takže se teď nazývá trpasličí planeta. Dali mu číslo jedna tři čtyři tři čtyři nula. Někteří astronomové to obrečeli, když přišlo o status planety.“ Říkal mi taky, že divoký panter dokáže běžet rychlostí třicet pět mil za hodinu a že měří sedm stop od čumáku po špičku ocasu: „Kdyby se postavil na zadní, byl by větší než tvůj táta.“ Vyvalil oči, když nad tím uvažoval. Podíval se na mě, jestli jsem tu informaci vstřebal. Rychle jsem přikývl, abych ukázal, že i na mě to udělalo dojem.

Občas jsem se ho zeptal na školu nebo kamarády a na jeho prarodiče, ale nikdy mi toho moc neřekl a jen pořád podupával nohou. Tak jsem mu nadhodil další téma, upíjel jsem čaj a sledoval, jak se rozpovídal.

řikývl: „To je severní záře,“ a ačkoli jsme se přestěhovali an o hodinu cesty severněji, myslím, že měl pravdu; to světló bylo jiné. Měl jsem pokoj skoro plný dokončených obrazů i musel jsem některé uložit do dšiny vedle tátových řezeb. Pomoohl mi je snést dolů a rozvěsit je po zdech, a když jsme ikončili, rozhlédl se kolem sebe a povídá: „Víš, tohle ti jde rázně dobře.“ Snažil jsem se, aby si nevšiml, jak se usmívám.

Ve škole jsem s kreslením moc neuspěl. Zeptal jsem se naší učitelky na výtvarku v květované zástěře, paní Richonandové, kdy budu moct kreslit. Odpověděla, že v tomhle pololetí je výuka zaměřená na keramiku. Výsvětloval jsem jí, že mi špatně rozuměla – chtěl jsem jen vědět, kdy si budu moct chodit do výtvarné učebny kreslit mimo vyučovací hodiny. Nedůvěřivě se na mě podívala, jako bych byl nějaký potíživista. Řekla mi, že učebna výtvarné výchovy je v nepřítomnosti vyučujícího zamčená. Zeptal jsem se znovu, jestli si můžu chodit kreslit po vyučování, ale začínala už ztrácet trpělivost. Ujistila mě, že si nemusím dělat starosti, že za posledních deset let vždycky zvládla probrat celou látku ve vymezeném počtu hodin. O nic prý nepříjdu. Tak jsem to vzdal. Rozhodl jsem se, že se budu držet Bowlandského kopce a jeho hrozivého světla. Ať si tu svou pitomou učebnu výtvarky klidně nechá.

V pořádku

Objevovaly se menší útoky. Vždycky někde v tmavém koutě na ztichlé chodbě. A když u toho nikdo nebyl. Končily vždycky plivnutím do obličejce. Jon říkal, že nůž nikdy nikdo nepoužil, ale párkrát mu ho ukázali. Jen aby věděl: tohle se děje; a tohle by se mohlo stát. Ty šfouchance a kopance

94

a facky, které jsem viděl na chodbě, už Jon ani neregistroval. Byly to takové chvilkové přehánky a dělo se to pořád. Kieran Judd s nožem připraveným v kapse, byl noční můrou v tmavých koutech, svrběly ho pěsti i nohy. Jon nad tím jen krčil rameny, jako by to byla běžná součást života jako třeba bolest hlavy nebo domácí úkoly. A bylo jasné proč. Sociální pracovníci se teď už pokoušeli o návštěvu u nich doma skoro denně, takže tyhle věci pokládali za pouhě nepřijemnosti, podobně mouchě, kterou člověk odežene. Dopisy doručovali osobně a Jon je začal otvírat. Přijdou, psalo se v nich. S jejich souhlasem, nebo bez. Aby si promluvíli s panem a paní Mansfieldovými, aby si promluvíli s Jonem Mansfieldem. Aby posoudili, jestli jsou v pořádku.

Jon snašel všechno dál s hlavou skloněnou a nijak se Juddovým pěstem a kopancům nebránil. Viděl jsem u nás ve staré škole, jak se děcka zhroutila po daleko menších útocích. Tam to ale bylo jiné. Tam to brali vážně a existovalo tam jasné sdělení, že se šikana nebude v žádné formě tolerovat. Dokonce přestali používat slovo šikana a používali slova, která normálně zaslechnete jen ve zprávách nebo v detektivních seriálech: týrání, perzekuce, útok, napadení.

To všechno až poté, co Liam Dewhurst, jeden kluk s vadou řeči, v důsledku šikany spolykal půl lahvičky prášků a musel ho rychle dovézt do nemocnice a vypumpovat mu žaludek. Zanechal dopis a uvedl jména a dostalo se to do místních zpráv a místních novin. Dělal rozhovor s jeho rodiči a na titulní straně byla jejich fotografie, na které vypadali rozrušené, rozžhnvané a současně i vzdorovitě. Říkali, že se snažili komunikovat se školou, ale tam jim tvrdili, že je všechno pod kontrolou a že se tím zabývají. Prý udělali, co se dalo, ale škola to nechtěla slyšet. Škola je poslala pryč, když potřebovali pomoc. Liamova máma prohlásila, že kdyby její

95

V pořádku

Objevovaly se menší útoky. Vždycky někde v tmavém koutě na ztichlé chodbě. A když u toho nikdo nebyl. Končily vždycky plivnutím do obličeje. Jon říkal, že nůž nikdy nikdo nepoužil, ale párkrát mu ho ukázali. Jen aby věděl: tohle se děje; a tohle by se mohlo stát. Ty šlouchance a kopance

a facky, které jsem viděl na chodbě, už Jon ani neregistroval. Byly to takové chvilkové přeháňky a dělo se to pořád. Kieran Judd s nožem připraveným v kapse, byl noční můrou v tmavých koutech, svrběly ho pěsti i nohy. Jon nad tím jen krčil rameny, jako by to byla běžná součást života jako třeba bolest hlavy nebo domácí úkoly. A bylo jasné proč. Sociální pracovníci se teď už pokoušeli o návštěvu u nich doma skoro denně, takže tyhle věci pokládal za pouhé nepříjemnosti, podobné mouše, kterou člověk odežene. Dopisy doručovali osobně a Jon je začal otvírat. Přijdou, psalo se v nich. S jejich souhlasem, nebo bez. Aby si promluvili s panem a paní Mansfieldovými, aby si promluvili s Jonem Mansfieldem. Aby posoudili, jestli jsou v pořádku.

Jon snášel všechno dál s hlavou skloněnou a nijak se Juddovým pěstem a kopancům nebránil. Viděl jsem u nás ve staré škole, jak se děcka zhroutila po daleko menších útocích. Tam to ale bylo jiné. Tam to brali vážně a existovalo tam jasné sdělení, že se šikana nebude v žádné formě tolerovat. Dokonce přestali používat slovo šikana a používali slova, která normálně zaslechnete jen ve zprávách nebo v detektivních seriálech: týrání, perzekuce, útok, napadení.

To všechno až poté, co Liam Dewhurst, jeden kluk s vadou řeči, v důsledku šikany spolykal půl lahvičky prášků a museli ho rychle dovézt do nemocnice a vypumpovat mu žaludek. Zanechal dopis a uvedl jména a dostalo se to do místních zpráv a místních novin. Dělal rozhovor s jeho rodiči a na titulní straně byla jejich fotografie, na které vypadali rozrušeně, rozhněvaně a současně i vzdorovitě. Říkali, že se snažili komunikovat se školou, ale tam jim tvrdili, že je všechno pod kontrolou a že se tím zabývají. Prý udělali, co se dalo, ale škola to nechtěla slyšet. Škola je poslala pryč, když potřebovali pomoc. Liamova máma prohlásila, že kdyby její

syn zemřel, měla by škola na rukou krev. Noviny tuhle větu použily jako titulek.

Následujícího dne škola začala bleskově jednat. Přivolali policii a někteří žáci byli vyloučeni. Ředitel svolal celou školu na shromáždění. Učitelé stáli u zdi se založenýma rukama a zasmušilými výrazy. Nikdo z nich si neohrýval ruce o hrnek kafe jako obvykle. Stáli napřímeně a beze slova. Ředitel přikráčel chodbou, kolem nejstarších žáků vzadu až k těm nejmladším vpředu, s hlavou zdviženou a se ztuhlým obličejem. Každý jeho krok duněl odhodláním. Když došel k mikrofonu, chvíli neříkal nic, jen se prohraboval papíry, dával si načas a promýšlel si to. Nakonec se podíval do řad dětí, cíleně si prohlédl každický obličej. Zjišťoval jejich reakce. Začal šeptem, slabým hlasem. Později chvillemi zahrňmal a pak zase ztišil hlas. Nezátěželo na tom, všichni slyšeli každické slovo bez ohledu na hlasitost. A všichni se cítili provinile. I hodní žáci. Mluvil o zbabělosti, nedostatků cti, o krutosti a následcích. Říkal, že tohle se v žádné z jeho škol nestalo. A nestane. Už nikdy. Za všechny ty roky, co učil, se nikdy tak nerozčílil jako právě teď. A všichni mu to věřili. Když jsme po čtyřiceti minutách odcházezi, vyčerpaně a beze slova, všiml jsem si, že někteří žáci z ročníku pode mnou měli tváře mokré od slz a zarudlé a opuchlé oči. I někteří starší žáci byli bledí. Při odchodu ze sálu se nikdo nestrkal a neblbnul, jen jsme se tiše seřadili, tak jak to po nás učitelé chtěli každý den.

Došlo mi, že Duerdaleská střední se problémem šikany moc nezabývá. Možná tu ještě neměli pokus o sebevraždu a místní zpravodajský štáb čekající před školou. To, jak se tu zacházelo s Jonem, by se v mé staré škole nikdy nestalo. Děcka na něj pokřikovala: „Spadlá čelist!“, když ho mjela na chodbě. A viděl jsem, jak se učitelé usmívají, zasvěcení do

toho vtípku, je to jen troška legrace, nic hrozného se neděje. Jenže jestli se tohle dělo, když u toho byli, tak co si myslíte, že se asi děje, když u toho nejsou?

Všiml jsem si, jak vážné to je, až když jsme se jednou odpoledne převlékali na tělocvik. Stáli jsme v šatně čelem ke zdi a neochotně se chystali na hodinu a Jon si sundal košili. Když zvedl ruce, aby ji pověsil na háček, zahlédl jsem koutkem oka, jak se vzduchem mihla škála barev. Otočil jsem se k němu a přinutil ho natáhnout vyhublé ruce, abych se mohl podívat. Měl je plné modřin, jednu přes druhou.

Nebyl jsem samozřejmě jediný, kdo je viděl. Bylo nás v místnosti nejmíň třicet, ale nikdo jiný nezareagoval. A proč by měli? Byl to jen Jon Spadlá čelist. Ten divnej kluk, co bydlel na kopci a vypadal jako nějaký děda. Ten, co se pořád schovával v knihovně. Ten, co neuměl chytat míč ani do něj kopnout. Ten, o kterém všichni tvrdili, že smrdí jako chcan-ky. (Což nebyla pravda.) A co vlastně čeká? Když se obléká a vypadá takhle? To bylo přece jasné.

Později kolem oběda jsme seděli v duerdaleské knihovně. Jon u svého obvyklého stolu a já naproti němu a dělali jsme, že čteme. Vedli jsme hovor, který ze sykotu šeptem rychle zesílil, a jeden z knihovníků zvedl hlavu a okřikl nás, že budeme muset odejít, jestli nepřestaneme. Jon se na mě podíval, jako by tohle představovalo jeho poslední a vítězný argument: Ne, on se nechce bavit o Kieranu Juddovi. Ne, nechce, abych něco podnikl ohledně Kierana Judda, a mohl bych prosím zmlknout, už o celé té věci nemluvit a nechat ho číst si svou knihu?! Vyzrazil jsem ven a bouchnutí dveří se za mnou rozlehlo dusným tichem knihovny. Zanechal jsem ho v bezpečném hřejivém tichu s jeho stupidní otravnou hlavou zabořenou do odrbaného výtisku časopisu *Úžasná fakta o světě, ve kterém žijete*.